

WYSGERIGE GELOOF BY KARL JASPERS.

J.H.Smit.

Skripsie ingelewer vir die graad van Magister in Teologie aan
die Universiteit van Stellenbosch.

WYSGERIGE GELOOF BY KARL JASPERS.

INLEIDING.

1.

HOOFSTUK I. HOOFMOMENTE VAN JASPERS SE FILOSOFIE:

6.

- { 1. Filosofie. 7.
- { 2. Eksistensie: 13.
 - A. Kommunikasie. 17.
 - B. "Geschichtlichkeit" 22.
 - C. Vryheid. 25.
 - D. Grenssituasies. 30.
- { 3. Transendensie. 33.
- { 4. Die "Umgreifende" 38.

HOOFSTUK II. WYSGERIGE GELOOF:

43.

- { 1. Die begrip "wysgerige geloof" 44.
- { 2. Wysgerige geloofsinhoude. 50.
- { 3. Die wysgerige Godsbegrip. 57.
- { 4. Wysgerige geloof en Openbaring. 64.
- { 5. Wysbegeerte en religie. 70.

HOOFSTUK III: KRITIESE BESPREKING:

78.

- { 1. Sy metode. 82.
 - { 2. Die Godsidee. 85.
 - { 3. Openbaringsidee. 90.
 - { 4. Eksistensie. 92.
 - { 5. Kommunikasie. 94.
 - { 6. Vryheid. 95.
 - { 7. Eindoordeel. 98.
-

INLEIDING:

Die eksistensialisme is miskien die mees tipiese verskynsel van die twintigste eeu. Dit het nie beperk gebly tot die gebied van die wysgerige besinning nie, maar meer as enige ander filosofie, invloed uitgeoefen op die hele lewe. So het dit o.a. die teologie, die kuns, die sielkunde en die sosiologie grondig beïnvloed.

Dit spreek vanself dat die eksistensialisme nie 'n eenvormige stelsel is nie, maar dat daar 'n bonte verskeidenheid selfstandige uitbouings van dieselfde grondgedagtes ten grondslag van die eksistensialisme, bestaan. Ons noem 'n paar van dié gedagtes: As reaksie op die idealisme wil die eksistensialisme die konkrete mens weer sentraal stel. (Die antropologie is die hooftema van hierdie filosofie.) Dit streef na die fundering van die idee van die mens as 'n volstrek outonome wese wie se bestaan deur absolute vryheid gekenmerk word. Dit is m.a.w. ook 'n filosofie oor die mens se vryheid.

Daarbenewens is dit 'n irrasionele filosofie. Die wese van die mens lê nie in sy rede nie, hy is meer as redelike wese.

Eksistensialisme is ook subjektivisties insoverre die menslike eksistensie aan geen ordeninge of wette wat van buite kom, gebonde is nie. Die eksisterende mens is sy eie uitsluitlike wet, skepper van sy eie norme.

Nog 'n hooftema van hierdie filosofie is die van selftransendering. Die historiese bewussynsfunksie van die mens word so te sê vergoddelik. Om te eksisteer is om te kies, om bewus te wees van die verantwoordelikheid in elke oomblik en om jou aan iets te bind. Dus moet die mens voortdurend tot beslissings bereid wees. Daarom sê Sartre dat eksistensie aan essensie voorafgaan. Die mens is nie---hy kies voortdurend wat hy sal word. Sy essensie---dit wat hy die volgende oomblik sal wees---word bepaal deur dit wat hy in hierdie oomblik beslis. Daarom stel die eksistensialisme die mens voortdurend voor die antitese van eintlike en oneintlike eksistensie met die appél om werklik te eksisteer

Dan is die eksistensialisme ook pessimisties. Die optimisme van die humanisme het by die realistiese eksistensialisme oorgeslaan

in pessimisme en mens hoor voortdurend van angs en dood, vertwyfeling en mislukking (Jaspers en Heidegger), wanhoop en walging (Camus en Sartre).

Om te volstaan kan mens hier nog verwys na die aksent wat hierdie filosofie laat val op die individu teenoor die massa wat nooit eintlik eksisteer nie. Slegs in eensaamheid kom die individu van aangesig tot aangesig tot homself te staan. Alleen op hierdie wyse kan hy eintlik eksisteer.

Selfstandige uitbouers van hierdie gedagtes is o.a. Kierkegaard, Ricoeur, Gusdorf, Sartre, Jaspers, Simone de Beauvoir, Heidegger, Marcel, Müller, Loen, Wahl, en Merleau-Ponty. Onder hulle kry 'n mens die ateïstiese eksistensialiste soos Sartre, Merleau-Ponty en Heidegger, maar ook Protestantse christene soos Kierkegaard, Ricoeur en Gusdorf en Rooms-Katolieke christene soos Marcel en Müller.

Van die genoemde filosowe word Martin Heidegger, Karl Jaspers, Jean Paul Sartre en Simone de Beauvoir beskou as die vier grootstes en bekendstes. Jaspers onderskei hom in hierdie groep deurdat hy nie ateïstiese nihilis genoem kan word nie. Hy is ook nie christelik-gelowig nie. Mens kan Jaspers met van Peursen "religieuse humanis" noem. Religieus is hy beslis insoverre hy grondig bewus is van die betrokkenheid van die eksistensie op die transendensie. ("God is", is een van die grondstellings van die wysgerige geloof.) Maar christelik-religieus is hy nie en wil dit met die grootste nadruk nie wees nie. Dit sou immers beteken dat hy die christendon verabsoluteer en ander godsdienste uitsluit ten koste van die waarheid. Juis in hierdie verabsolutering het hy 'n ewige hekel. Andersyds is hy volledig humanis--- filosofeer hy vanuit die mens, ontwerp hy sy eie (wysgerige) geloof, verwerp hy 'n onfeilbare openbaring, skryf hy Jesus Christus as mite af, praat hy van die "versinsel" as sou mens gered kon word op grond van een of ander historiese gebeurtenis.

Sy eie religieuse agtergrond werp lig op die herkoms van hierdie gedagtes. Hy sê:

"Wenn Kierkegaard auf die Frage, warum er glaube, antwortete: weil mein Vater es mir gesagt hat, so hat mein Vater mir etwas

anderes gesagt....Niemand hat mich beten gelehrt."¹⁾

"In meiner Kindheit hatte ich wenig Beziehung zur kirchlichen Religion.....Meine Eltern ignorierten die kirchliche Welt."²⁾

Op 'n dag, sê hy, word hy egter bewus daarvan dat hy van dinge praat waarop die teologie aanspraak maak. Nie sy opvoeding nie, maar sy filosofiese arbeid lei hom tot die realisering van sy wysgerige geloof. Die kerk en die teologie, (waarmee hy weinig verband het), kan nie sonder verlies deur die filosofie verwaarloos word nie. In die Bybelse religie, soos ook in alle ander religieë, moet gesoek word na die diepere oorsprong van alle geloof---die oorsprong van die syn. Die Europeër sal hom moet losmaak uit iedere fiksering om by die oorspronklike uit te kom. Hy sal moet kies tussen gefikseerde waarheid (Bybelse religie) en grensloos-ope waarheid. Hy sal moet leer dat "Wenn alles versinkt, Gott bleibt. Es ist genug, dasz Transzendenz ist."²⁾ Die filosofie, in teenstelling tot die teologie, is vir hom 'n selfstandige mag wat deur die eeue, naas en behalwe die christendom, sy invloed laat geld het.⁴⁾

Dit is hierdie twee groothede, t.w. die invloed van die Bybel en die christendom op die Wes-Europese wêreld én die filosofie deur die eeue, wat Jaspers in sy wysgerige geloof wil versoen. As sintesefilosof by uitnemendheid is dit vir hom belangrik dat hierdie twee onmisbare groothede op een of ander wyse by mekaar uitgebring sal word. M.b.v. die rede moet kultuur en christendom versoen word t.w.v. die mensheid.

In laaste instansie is Jaspers se wysbegeerte 'n poging om rede en geloof te versoen en hierdie poging kulmineer in die wysgerige geloof.

+++++

Wat die mens Jaspers betref, iets meer: Hy begin sy loopbaan deur psigiatriese werk te doen in Heidelberg, word daarna buitengewone professor in sielkunde en volg Max Weber in 1921 op

1. K.Jaspers: Werk und Wirkung, R. Piper, München.1963. p. 108.

2. Ibid., p. 105.

3. K.Jaspers: Europa der Gegenwart, p. 56, soos aangehaal deur H.Jonker: Over Jaspers' Metamorphose der Bijbelse Religie, C.V.Swets & Zeitlinger, Amsterdam. 1954. pp. 2-3.

4. Werk und Wirkung, p. 107.

as professor in filosofie aldaar. Soos baie ander in Duitsland word hy in 1937 ontslaan uit sy amp (opgrond van die feit dat hy met 'n Jodin getroud is) maar in 1945 weer herstel. Vanaf 1948 tot sy aftrede in 1961 was hy professor in filosofie te Basel.

Hierdie 85-jarige filosoof is in sy lewe dikwels vereer. Tussen 1953 en 1962 ontvang hy vyf ere-doktorsgrade, die Goetheprys, die Erasmusprys, die Oldenburgstigtingprys, ens.

Sy invloed op alle terreine en in alle lande blyk ondermeer uit die volgende paar gegewens: die filosofie het aan hom te danke begrippe soos "Grenzsituation", "Scheitern", "Chiffren der Transzendenz", "Existenzerhellung"; die teologie het sy invloed grondig ondergaan----dink maar aan Fritz Buri c.s.; die sielkunde het daarby gebaat----Viktor Frankl is o.a. 'n eksponent van sekere van Jaspers se gedagtes; ten slotte nog die feit dat reeds in 1934 Jaspers se "Die Geistige Situation der Zeit" aan die Universiteit van Tokio gebruik is as handboek.

+++++
Aangesien hierdie verhandeling 'n apologetiese studie is, sal die aksent ten slotte val op die verdediging van die christelike geloof. Dit beteken nie dat ons die christelike geloof hier teenoor Jaspers wil verdedig m.b.v. die rede nie. Dit sou dwaas wees. Die christelike geloof is nie redelik bewysbaar nie. Dit is tewens juis met behulp van sy rede dat Jaspers die christelike geloofswaarhede verwerp as logies-onaanvaarbaar. Hy maak op meer as een plek beswaar teen die sacrificium intellectus wat die christendom eis. Daarom wil ons in hierdie studie luister na Jaspers om van hom te leer, maar wil ons ook goed luister om te kan deurdring tot die diepere religieuse agtergrond van sy wysbegeerte. Waarom kies Jaspers bv. vir die "Scheitern" bo God? Is dit 'n suiwer rasonale keuse? Is die mislukking/sinloosheid eie aan die bestaan van die mens op aarde? Op hierdie vrae is daar nie 'n bloot redelike antwoord te gee nie. Die religieuse keuse ten grondslag hiervan, sal eers werklik lig kan gee.

Omdat Jaspers se wysgerige geloof so 'n onskeibare element in die organiese geheel van Jaspers se filosofie is, wy ons die eerste hoofstuk aan die bespreking van grondbegrippe uit hierdie

filosofie aan die hand veral van sy "Philosophie".¹⁾ In hoofstuk twee bied ons 'n volledige bespreking van die "wysgerige geloof" om in die laaste hoofstuk te kom by die kritiese bespreking.

1. K.Jaspers: Philosophie I, II, III, Julius Springer, Berlin. 1932.

HOOFSTUK I.HOOFDMOMENTE VAN JASPERS SE FILOSOFIE:

As 'n mens 'n weergawe wil gee van Karl Jaspers se hoofgedagtes, stuit jy onmiddellik op die volgende probleme:

In die eerste plek wil hy van geen geslote sisteem weet nie. Filosofie kan vir hom nooit in 'n sisteem opgaan nie. Filosofie is denke"....das nicht durch ein vollendetes System alles beenden, sondern durch Systematik orientieren, erhellen und vieldeutig offenbaren kann...."¹⁾ Ware sistematiek in die filosofie is nie gewortel in saaklikheid nie maar in die oorspronklike synsbewussyn.²⁾ Jaspers wil liever praat van 'n "offenhaltende Systematik" want die waarheid is nooit 'n werklikheid nie, dis steeds in wording. Ook van sy "Philosophie" geld dat die geheel geen sisteem is nie en nie as 'n afgeslote geheel beskou moet word nie.

Dan is daar sy beswaar teen "vorherbestimmter Begriffe" wat nie uit die probleem self ontstaan het nie.³⁾ Om hierdie rede skeep Jaspers nuwe begrippe soos "grenssituasie", "scheitern", ens.

In die derde plek: elke hoofstuk van Jaspers se "Philosophie" bevat die geheel in die kleine. Wanneer hy oor "eksistensie" handel, bespreek hy bv. menslike vryheid, transendensie, "Geschichtlichkeit", die "Umgreifende", grenssituasies, ens. Dit is dus moeilik om uit so 'n organiese geheel 'n moment uit te lig en te bespreek sonder om in herhaling te verval.

Die vierde probleem hang saam met sy styl en metode. Hoewel hy die logiese hoog aanslaan, gaan dit vir Jaspers in eerste instansie om eksistensiële klaarheid.⁴⁾ Daarom gaan sy betoog nie langs die weg van logiese reglynigheid nie, maar deur 'n doolhof van paradoks en logiese teenspraak. Hy sê: ek kan oor dit waaruit ek leef, slegs spreek terwyl ek dit, in dit

1. Philosophie I, p. 275, II, p.75.

2. Ibid. p. 273.

3. Karl Jaspers, (Philosophen des 20. Jahrhunderts), W.Kohlhammer, Stuttgart. 1957. Saamgestel deur P.A.Schillp. pp. 81-82.

4. Werk und Wirkung, p. 127.

wat ek sê, op 'n begryplike wyse mis en daardeur juis indirek openbaar.¹⁾ Daarom praat hy van 'n nuwe wyse van voorwerplose denke of wete----waartoe ons gedurig moet terugkeer.

Met die volle inagneming van hierdie probleme wil ons aan die hand van vier temas ons in die gedagteklimaat van Jaspers probeer oriënteer. Dis geensins bedoel om volledig te wees nie, maar is daarop gemik om begrippemateriaal gebruik in die tweede hoofstuk van inhoud te voorsien.

{1. Filosofie:

Jaspers is dwarsdeur al sy werke voortdurend besig met die vraag na die wese en taak van die wysbegeerte. Waar die wysbegeerte vir ons kosmologiese totaliteitswetenskap is, met 'n strenge grens tussen God en kosmos, Skepper en skepping, Wetgewer en wetsonderdaan, daar gaan Jaspers uit van die totaliteit van die syn wat ook die transendensie insluit, met geen skeiding tussen transendensie en eksistensie nie. (Hy filosofeer m.a.w. oor God wat ons nié doen nie.)

Met hierdie syn as geheel is die filosoof besig sonder om ooit daarby uit te kom:

"Der Sinn des Philosophierens ist ein einziger als solcher unaussagbarer Gedanke: das Seinsbewusstsein selbst...es kreisst um einen Pol, den es nie gradezu betritt. Es ist immer wieder ansetzende Versuch, im Kreisen dennoch den Pol zu treffen."²⁾

T.w.v. hierdie "Seinsvergewisserung"³⁾ doen die filosofie drie dinge...."....es geht in die Welt, sich zu orientieren, dringt über die Welt in Appell an sich als mögliche Existenz und öffnet sich der Transzendenz. Es ergreift aus dem Weg in die Welt das Wissbare, um sich von ihm abzustossen und wird so philosophische Weltorientierung; es erweckt aus dem bloßen Weltdasein hervortretend die Aktivität der Selbstverwirklichung und wird so Existenz-erhellung; es beschwört das Sein und wird Metaphysik."⁴⁾

1. K.Jaspers: Vernunft und Existenz, Wolters, Groningen, Batavia. 1935. p. 88.

J.M.Spier: Filosofie van de Onbekende God, Kok, Kampen. 1956. pp.8-9
2. Philosophie I, p. IX 3. Ibid.p.23. Vgl. K.Jaspers: Existenz-philosophie, Walter De Gruyter, Berlin, 1956. p.55.

4. Ibid. p. 28. Op grond hiervan verdeel hy sy werk "Philosophie" in drie dele t.w. Philosophische Weltorientierung, Existenz-erhellung en Metaphysik.

Jaspers verdeel die filosofie dus in drie dele...wêreldoriëntering, eksistensieverheldering en metafisika. Hierdie drie dele kan nie naas mekaar bestaan nie. Die een lei tot die ander en veronderstel die ander.

Wêreldoriëntering is filosofie vanuit die standpunt van die 'Dasein'. In werklikheid is die gebied van Gegenstandskennis, die van die wetenskappe. Om hierdie rede is geen wêreldoriëntering sonder die hulp van die wetenskappe moontlik nie. Maar dan moet dit nie so verstaan word as sou die filosofie die koningin van die wetenskappe wees waarin die ander resulteer nie. Die filosofie is ook geen wetenskap naas ander wetenskappe nie. Op die weg van die waarheid is die suiwerheid van die wetenskaplike waarheid onontbeerlik, maar nie alles nie.¹⁾

Die gevaar wat daar in die wêreldoriëntering skuil, is dat dit kan uitloop op 'n geslote wêreldbeeld. Vanuit die wêreldoriëntering lyk dit immers of hierdie wêreld ewig bestaan, asof dit geen begin en geen einde en geen middelpunt in die ruimte het nie. So 'n wêreldbeeld wat in die eindelose voortsakry versink in die niks, is bodemloos. Dit bring Jaspers by wat hy self 'n grondinsig noem, nl. dat 'n geslote wêreldbeeld die transendensie ophef.²⁾

"Das Ganze der Welt ist daher kein echtes Ganzes, sofern sie auch als Idee keine wahre Konkretion gewinnt, sondern Grenzgedanke.³⁾ Wanneer so 'n geslote wêreldbeeld wel gehandhaaf word, word die werklikheid van die gees geloën.⁴⁾

Voorbeelde van 'n filosofie wat uitgaan van 'n geslote wêreldbeeld vind Jaspers in die positivisme en die idealisme. Positivisme beskou die syn as identies met die positief-wetenskaplik kenbare, dit wat in tyd en ruimte waarneembaar is en kousaal vasgelê kan word. Tog stuit dit op grense waar dit moet erken dat daar iets onkenbaars oorgebly het.⁵⁾

1. K.Jaspers: Der Philosophische Glaube, R.Piper, München, 1954. p.128. Philosophie I, p. 29.

2. Philosophie I, p. 103.

3. Ibid. p. 146.

4. Ibid. p. 174.

5. Ibid. p. 216.

Die idealisme weer, wat teenoor die positivisme staan, stel die syn identies met die syn van die gees wat die geesteswetenskappe navors. Die eintlike werklikheid is dan die idee en die bestaan van die objek word bevraagteken.¹⁾ Maar die "Umgreifende" is meer as dit wat deur positivisme en idealisme as die eintlike werklikheid erken word. Die wetenskappe het geen toegang tot die ware werklikheid nie. Alleen die eksistensie kan in betrokkenheid op die transendensie tot die ware werklikheid deurdring.

Om hierdie rede noem Jaspers die Daseinsanalise wel voorveronderstelling van die "Existenzerhellung" maar stel terselftertyd die eis dat die eksistensie die "Gegenständlichkeit" moet transendeer. Daseinsanalise word voltrek deur die bewussyn überhaupt, d.w.s. die mens as 'n ek en nie 'n enkeling nie, terwyl "Existenzerhellung" die taal van die enkeling tot die enkeling is. Hierdie taal is van so 'n aard dat dit net veelduidig en misverstaanbaar meegedeel kan word. In die taal van die enkeling tot die enkeling word wel gebruik gemaak van die objektiewe maar primêr gaan dit om die self, die oneindige moontlikhede daarvan.

Alle wêreldoriëntering werp my terug op myself uit die ongeslote aard daarvan.²⁾ Want die wêreld is nie alles nie.

Van "Existenzerhellung" in besondere sin kan dus gepraat word as "...von dem Sprechen in den signa des Ursprungs und der Möglichkeiten meiner selbst, um fühlbar zu machen das Unbedingte gegen das Relative, die Freiheit gegen das bloss Allgemeine, die Unendlichkeit möglicher Existenz gegen die Endlichkeit des Daseins."³⁾

As signa van die eksistensie noem Jaspers veral vryheid, "Geschichtlichkeit" en kommunikasie. Hierdie signa is nie kentekens van outentieke eksistensie nie, maar is die eksistense self.

"Freiheit, das Wesen der Existenz im Dasein, ist deren Möglichkeit in der Wahl...."⁴⁾

Kommunikasie is die liefdevolle stryd tussen enkeling en enke-

1. Ibid. pp. 223-226.

2. Ibid. pp. 31-32.

3. loc. cit.

4. Philosophie III, p. 63.

ling op volkome gelyke vlak, met grenslose openheid en met behulp van die rede, om die waarheid. Want die waarheid word gebore in gemeenskap. Meer nog: kommunikasie is die universele voorwaarde vir menswees.¹⁾

Net so onmisbaar vir ware eksistensie is die "Geschichtlichkeit". Want "Geschichtlichkeit" is die dialektiese eenheid van Dasein en eksistensie, van noodwendigheid en vryheid, van tyd en ewigheid "Es kommt darauf an (Sê Jaspers) alles Erscheinende wieder zu relativieren aus der absoluten Ursprüngen geschichtlichen Selbstwerdens heraus. Man darf mit keiner Erscheinung als dauernder, allgemeingültig werdender zufrieden sein und muss doch, sofern man existiert, stets mit einer absolut identisch sein."²⁾

Deur die signa word ons eksistensie verhelder, maar dan moet daarby nog kom die ervaring van in 'n grenssituasie te geraak. Dit is nl. 'n situasie wat ek nie kan verander nie en waarbo ek nie kan uitkom nie: ek moet sterwe, ek moet ly, ek moet veg, ek is aan die toeval onderworpe, ek verwickel my onvermydelik in skuld.³⁾ Dan begin ek vrae stel, begin ek peins oor die absolute mislukking. En juis in die absolute mislukking daag die gewaarwording van die syn. Die vertwyfeling wat die mens in die grenssituasie ervaar, wys hom na iets wat bo die wêreld is. ⁴⁾

Die ervaring dat die mens nie alles is nie, dat ook my menssyn na 'n meer-as-mens refereer, noep my om my eie eksistensie in die transendensie te transendeer. Hierop kom dit ten diepste vir die mens aan, want hier kan hy homself ten diepste bedrieg of ten diepste sekerheid van sy self vind.

Die filosofie moet in die derde plek dus ook metafisika wees. Metafisika het veral te doen met die chiffres van die transendensie/wat die eksistensie in die grenssituasie ervaar... "...in Bildern und Begriffen, die als jeweils endlicher Gegenstand Symbol sind ergibt sie sich der Tiefe transzendenten Grundes. Zum bewusstsein in befragter Gegenständlichkeit gebracht wird

1. Philosophie II, p. 51.

2. Ibid. p. 124.

3. K.Jaspers: Inleiding tot de Philosophie, Born, Assen/Amsterdam, 1962. pp. 20-24.

4. Ibid. p. 24.

das Symbol Chiffre: Handschrift eines Anderen, welche allgemein unlesbar, existentiell entziffert wird."¹⁾ Nie met die verstand nie, maar met die fantasie, wat die orgaan van die eksistensie is, word die filosoferende mens op onvergelyklike wyse bewus van die absolute syn.

Interessant genoeg sê Jaspers dat die lees van die chiffre-skrif histories gesien, eerste kom, d.w.s., nog voor wêreldoriëntering en "Existenzerhellung", want in die simboliese "Gegenstände" word die mens bewus van die syn as dit waarop hy eintlik betrokke is, nog voordat hy tot helderheid kom oor die grense van die wêreldoriëntering of tot "Existenzerhellung im Selbstsein".²⁾

Soos hy gedoen het t.o.v. die wêreld as geheel en t.o.v. eksistensie, waarsku Jaspers ook wat die transendensie of die absolute syn betref teen die gevaar van objektivering.

"Weil wahre Transzendenz in keinem Falle als Dasein für ein Subjekt, sondern nur als Wirklichkeit für Freiheit ist, so muss jede objektive Fixierung eines gegenständlich gewordenen Seins, ob zu einem fernen Jenseits, oder zu einem verzauberten Diesseits, Abgleitung sein."³⁾

Filosofie stuur dus af op die eintlike werklikheid en hierdie werklikheid is alleen daar waar dit één is. Eksistensie is geen eenheid nie. "Einheit ist, wenn sie ist, nur in der Transzendenz. Von da her wird sie in der Welt ergriffen; der eine Gott ist für uns fühlbar durch die unbedingte, ausschliessende Einheit unserer Lebensverwirklichung."⁴⁾

Dit dan wat betref die skeiding van filosofie in drie dele. Voorts skenk ons aandag aan Jaspers se tweërlei siening van die filosofie. Dit hang saam met wat ons reeds oor "Geschichtlichkeit" genoem het:

Jaspers in teenstelling tot die ander eksistensiefilosowe, het groot waardering vir die geskiedenis van die wysbegeerte. In die wysbegeerte, sê hy, in teenstelling tot bv. die fisika, bestudeer mens nie die resultate van die afgelope paar dekades

1. Philosophie I, p. 33.

2. Ibid. pp. 34-35.

3. Ibid. p. 35.

4. Existenzphilosophie, p. 55.

nie, maar 'n 2¹/₂ eeue-oue verlede. "Philosophieren ist gebunden an seine Vergangenheit und zugleich ursprünglich es selbst, weil es aus eigenem Grunde aus einer Zeit ins Zeitlose tritt. Dies ist die Geschichtlichkeit des Philosophierens."¹⁾

"Geschichtlichkeit" het egter 'n spesifieke betekenis vir Jaspers. Hy onderskei tussen "Geschichtlichkeit" en geskiedenis: "Verwandlung vergangener Philosophie in gegenwärtigen Wahrheit ist der Sinn philosophischer Philosophiegeschichte, im Unterschied von der Historie, die nur wissen will, was war: als Lehrstück, als Problem, als System."²⁾

Daar bestaan dus 'n wêreldwye verskil tussen oorneming en toeëiening van die filosofiegeskiedenis.³⁾ Wil ek weet wat filosofie is, sê Jaspers, dan moet ek probeer ondervind wat dit is. Dan is filosofie die voltrekking van 'n lewende gedagte saam met die besinning daaroor òf die doen én die spreke daaroor. Filosofie het vir Jaspers dus twee dimensies---die van die objektiewe waarheid en die van die persoonlike toeëiening van so 'n waarheid. (Jaspers praat graag van "Inneres Tun") Hierdie tweërlei beoefening van die filosofie word uitgedruk in die terme "Vernunft" en "Existenz" wat nooit geskei kan word nie, en waartussen daar 'n dinamiese spanning bestaan. (Sien (2)

Op grond van bg. mag ons ons in die studie van die wysbegeerte nie beperk bv. tot die Westerse wysbegeerte nie, want 'n universaliteitstrewe is eie aan die ware filosoferende mens. Jaspers praat bv. van 'n spiltydperk in die geskiedenis van die wysbegeerte wat hy dateer as van 800 tot 200 v.C. In hierdie spiltyd het Confucius en Laotse in China geleef, begin tewens al die rigtings in die Chinese filosofie; ontstaan die Oepanishads in Indië; het Bhoeddha geleef; onderrig Zarathustra in Persië en tree die groot profete op in Palestina; ook was dit die tyd van die groot Griekse denkers Homeros, Parmenides, Herakleitos, Plato, die tragici, Thukidides, Archimedes, ens. ⁴⁾

Dit is hierdie universaliteitstrewe wat ons bewaar van absolutisme, d.w.s. die waan dat ek die waarheid in pag het en dat

1. Philosophie I, p. 282.

2. Ibid. p. 284.

3. Ibid. p. 4, p.13.

4. Inleiding tot de Philosophie, pp.95-96.

alle ander "waarhede" eintlik vals of relatief is. Daarom óók dat Jaspers, soos ons reeds aangetoon het, van geen afgeronde sisteem wil weet nie.

"Philosophie heisst auf dem Wege sein. Ihre Fragen sind wesentlicher als ihre Antworten, und jede Antwort wird zur neuen Frage."¹⁾

Jaspers se filosofie loop uit op "Scheitern". My besigwees met die syn moet noodwendig skipbreuk ly. Dit/beteken egter nie dat die filosofie van Jaspers 'n tipiese echec-filosofie is nie. Want, sê hy, juis wanneer ek tot en met die laaste onduibare chiffre strand, juis dan ervaar ek iets van die ware syn. Na al my eindelose transendering en chiffreduiding, bly daar nog 'n ervaring m.b.t. die absolute syn vir my oor, sien ek in die stikdonkerte die weerlig van die ware syn agter die horison. Maar hierdie eintlike ervaring kan nie intensioneel gesoek word nie. Dit gaan buite my om.²⁾

Vra ons na dit alles wat die primêre doel van die filosofie is, dan antwoord Jaspers: "...im Scheitern das Sein zu erfahren."³⁾

(2. Eksistensie:

Dat die menslike eksistensie in die filosofie van Jaspers in die sentrum staan, behoort uit die volgende definisie----bykans die enigste afgeronde definisie in sy filosofie----van die wesensaard van die filosofie, duidelik te blyk:

"Existenzphilosophie ist das alle Sachkunde nutzende, aber überschreitende Denken, durch das der Mensch er selbst werden möchte. Dieses Denken, erkennt nicht Gegenstände, sondern erhellt und erwirkt in einem das Sein dessen, der so denkt. In die Schwebe gebracht durch Überschreiten aller das Sein fixierenden Welterkenntnis (als philosophische Weltorientierung), appelliert ^{es} an seine Freiheit (als Existenzerhellung) und schafft den Raum seines unbedingten Tuns im Beschwören der Transzendenz (als Metaphysik.)"⁴⁾

1. Vernunft und Existenz, p.77. Vgl. Inleiding tot de Philosophie, p. 14.

2. Philosophie III, pp.223-227.

3. Ibid. p. 237.

4. Werk und Wirkung, p. 60.

die kern hiervan is dat die mens homself kan word en vir hom ruimte kan skep. Daarom is Jaspers se filosofie in die eerste plek eksistensiefilosofie.

Om te eksisteer is vir Jaspers 'n wordingsproses. Word dit as iets afgeslote beskou, is dit nie meer eksistensie nie.¹⁾ As ek sou sê dat ek eksisteer, sou dit niks minder as sinloos en aanmatigend wees nie.²⁾

Vra ek dus na die wese van eksistensie, staan ek voor die probleem dat dit nie iets is wat vasgepen kan word nie. Tog is eksistensie in die Dasein en op die Dasein aangewese. Na sy psigofisiese sy is die mens deel van die Dasein, maar die mens staan ook teenoor die Dasein. "Existenz.....würde ohne den Widerstand des Stoffes sich so wenig verwirklichen können, wie ein Vogel im Luftleeren Raum zu fliegen vermöchte; sie würde daseinslos sich verzehren lassen in Feuer ihres Grundes."²⁾

Wêreld en eksistensie staan dus in 'n polêre spanning. Eksistensie maak gebruik van die wêreld as die medium vir sy verwirkliking en stoot dit af as die moontlikheid van sy afval tot blote 'Dasein'. Daarom kan wêreld en eksistensie nie verenig of geskei word nie. Wêreld is die weetbare, eksistensie is dit wat verhelder of belig word...."das zu Erhellende."³⁾

Sonder eksistensie sal wêreldoriëntering sinloos wees en transendensie tot bygeloof verval. Sonder eksistensie sou daar van geen transendering sprake gewees het nie en sou die kaarte-huis ingetuimel het. ⁴⁾

Probeer ek eksistensie beskryf, kan ek daarvan sê dat dit die verdieping van die oomblik is, of dat "...existentielle Wirklichkeitdie Unbedingtheit im Entscheidenden Augenblick (ist)⁵⁾", maar per slot van sake bly dit onmoontlik om dit waaruit ek leef, rasioneel te beskryf. Dit is selfs nie kenbaar soos 'n psigologiese subjek nie, want dit ontwyk my steeds.

1. Philosophie II, pp. 12, 22.

2. Ibid. p. 125.

3. Ibid. p. 4.

4. Philosophie I, p. 55.

5. Philosophie II, p. 126.

Dit is nie iets empiries nie, dit is slegs as vryheid.¹⁾ Dit is wel in die tyd, maar tog weer meer as die tyd.

Eksistensie is dit wat kan wees en behoort te wees.²⁾ Wat ek ookal daarvan sê, die menslike eksistensie is altyd meer as wat hy van homself weet.³⁾

Die volgende omskrywing vat mooi saam wat hierbo gesê is:

"Existenz ist, was nie Objekt wird, Ursprung, aus dem ich denke und handle, worüber ich spreche in Gedankenfolge, die nichts erkennen; Existenz ist, was sich zu sich selbst und darin zu seiner Transzendenz verhält."⁴⁾

As eksistensie nie geobjektiveer kan word nie, moet daar tog 'n wyse wees waarop ek dit vir myself kan voorstel. Jaspers praat van "Existenzerhellung". Die bedoeling is duidelik: soos 'n foto my 'n idee gee van 'n spesifieke persoon, maar nie die persoon self is nie, so is "Existenzerhellung" in vergelyking met Daseinskennis relatief. Hier is geen sprake van mededeelbaarheid nie. Waarmee ek besig is in my "Existenzerhellung", is 'n waagstuk om iets van die oorspronklike te betrek.

"Existenzerhellung...erfüllt nicht durch Wissen; sie gewinnt Raum für mich, aber schafft nicht Substanz durch Aufweisen eines objektiv fasslichen Seins."⁵⁾ Elders praat Jaspers van "Klarwerden"-----"Klarwerden ist Daseinsform der ungegenständlichen möglichen Existenz. Denken und Sprechen gehen auch auf ungegenständliche Selbstgewissheit, welche Bewusstseinhaltung, Bewusstseins-helle, auch absolutes Bewusstsein heissen kann."⁶⁾ Geen direkte kennis nie....."Seine Wesen ist Indirektheit."⁷⁾

Alleen in die indirekte mededeling gaan daar soms vir my 'n lig op. Daarom dat Jaspers in hierdie verband ook praat van 'n nie-wete. "Existenz ist....Sein als Freiheit, zu dem ich im Nichtwissen philosophierend zu mir komme."⁸⁾

1. Ibid. p. 2.

2. Ibid. p. 1.

3. Philosophie III, p. 187.

4. Philosophie I, p. 15.

5. Philosophie II, p. 5.

6. Philosophie I, pp. 25-26.

7. Ibid. p. 27. Vgl. p. 14. "Ich bin schliesslich als mögliche Existenz ein Sein, das sich zu seiner Möglichkeit verhält und als solches für kein Bewusstsein überhaupt da ist. Mit dem erfassen des Sinns von möglicher Existenz wird der Kreis aller Weisen des objektiven und subjektiven Seins durchbrochen."

8. Philosophie II, p. 5.

Jaspers gee ook 'n ander beskrywing van "Existenzerhellung": "Die Unbefriedigung möglichen Selbstseins hat das Weltdasein durchbrochen und den Einzelnen auf sich zurückgeworfen in den Ursprung, aus dem er seine Welt ergreifen und als Existenz mit dem Anderen wirklich werden kann.....Ist Existenz wirklich vollzogenes Durchbrechen des Weltdaseins, so ist Existenzerhellung die denkende Vergewisserung dieses Durchbruchs."¹⁾

So word moontlike eksistensie tot werklike eksistensie.

"Diese Wirklichkeit im Tun selbst, obgleich sie nicht objektiv erweisbar ist, ist der Existenz die eigentliche. Der philosophische Erhellung wird jeden Gedanken suchen, der von irgendeiner Seite her auf diesen Durchbruch trifft."²⁾ Dit geskied veral in die grenssituasies waar empiriese bewussyn word tot onvoorwaardelike handelinge."³⁾

"Existenzerhellung" geskied ook deur die "signa" van die eksistensie. Kenmerkend van hierdie signa is dat hulle nie "gegenständlich" benader kan word nie. Jaspers vind in die taal verskeie sulke woorde(vryheid, keuse, beslissing, bewaring, getrouheid, lot, ens.) wat geen gegenständliche karakter dra nie en wat nie definieerbaar is nie.⁴⁾ Waar Kant in sy wêreld-oriëntering kategorieë gebruik, daar praat Jaspers in die "Existenzerhellung" van die signa vryheid, "Geschichtlichkeit" en kommunikasie.

"Machen wir den Versuch, Selbstsein weiter zu erhellen, so wird der Sinn: Selbstsein hört auf als isoliertes Ichsein; es ist in Kommunikation. Es hört auf als vertretbarer reiner Verstand; es ist nur in geschichtlicher Einmaligkeit zu dieser Stätte. Es hört auf als empirisches Sosein; es ist nur als Freiheit."⁵⁾

Daar is dus geen "Existenzerhellende" metode nie, dit bly 'n waagstuk, ek kan tref of ek kan nie tref nie.⁶⁾

Al is ek dus die oorsprong van my eksistensie, en al sê Jaspers dat eksistensie nie my doel kan wees nie, werk ek tog aan myself,

1. Ibid. p. 8.

2. loc. cit.

3. Ibid. pp. 8-9.

4. Ibid. p. 17.

5. Ibid. p. 49.

6. Ibid. p. 11.

skep ek myself. "Ich bin das Sein, das sich um sich bekümmert und im Sichverhalten noch entscheidet, was es ist."¹⁾

Deur my "Unvollendbarkeit...erst erwacht eigentlich mein Bewusstsein der Möglichkeit, ich selbst sein können, durch das was ich mich statt als Sein vielmehr in der Fraglichkeit, als Werden und Zukunft, weiss."²⁾

"Ken jouself" beteken vir Jaspers nie om jouself soos in 'n spieël te sien nie, maar "...auf mich zu wirken, dass ich werde, wer ich bin."³⁾

In die laaste plek vestig ons die aandag op die verband wat Jaspers lê tussen eksistensie en transendensie. Soos ek nie bestaan sonder Dasein nie, so is ek ook nie ekself sonder die transendensie nie.⁴⁾ Eksistensie en transendensie is heterogeen maar op mekaar betrokke. Nie een van die twee kan nagevors word nie. Slegs eksistensie het toegang tot die transendensie.⁵⁾ Verder hang beide saam met wat filosofie eintlik is. Filosofie beweeg immers om hierdie twee punte. Hierdie beweging het eksistensie tot middelpunt. "In ihr trifft und kreuzt sich alles, was uns von absoluter Relevanz ist."⁶⁾ Eksistensie rus nooit in homself nie, maar "....im Ergreifen des absoluten Seins durch das eigentliche Freiheitsbewusstsein in seiner transzendenten Abhängigkeit."⁷⁾

A. Kommunikasie:

Wat Jaspers te sê het oor kommunikasie, interesseer ons veral in hierdie verhandeling, omdat dit so nou saamhang met wat "wygerige geloof" eintlik is.

Een van die take van die filosofie, sê hy, is om op te klaar wat ware kommunikasie eintlik is. Dit moet verhelder/verlig word, want dit kan nooit geken word nie. 'n Mens moet jou daarvan vergewis, dit ervaar, jou daarvoor gee. Want my eie syn, meen hy, kan ek alleen met ander eksistensies na vore bring."⁸⁾

1. Ibid. p. 35.

2. loc. cit.

3. Ibid. p. 38.

4. Ibid. p. 48.

5. Philosophie I, p. 23.

6. Ibid. p. 25.

7. Ibid. pp. 26-27.

8. Philosophie II, p. 51.

Maar ek soek nie die kommunikasie met ander eksistensies voor-
dat ek nie werklik ervaar het wat ware eensaamheid beteken nie.

Hierdie eensaamheid kan nie gelykgeskakel word met sosiologiese
geïsoleerdheid nie. "...denn Einsamkeit ist das Bereitschafts-
bewusstsein möglicher Existenz, die nur in Kommunikation wirklich
wird."¹⁾ Ervaar ek hierdie eintlike eensaamheid werklik, kan ek
eers deur die dood daarvan verlos word.

Wil Jaspers kommunikasie nader beskryf, sê hy daarvan dat dit
'n wedersydse skepping is. "Allein ihr ist das Selbst für das
Selbst in gegenseitiger Schöpfung."²⁾

Kommunikasie vind plaas tussen twee mense wat uit die eensaam-
heid kom en die eensaamheid alleen ken terwyl hulle in kommunikasie
staan. "Ich kann nicht selbst werden, ohne in Kommunikation zu
treten und nicht in Kommunikation treten ohne einsam zu sein."³⁾
Ek moet die eensaamheid dus wil om uit eie oorsprong werklik te
wées en daarom my in die diepste kommunikasie te waag.⁴⁾

Kommunikasie is 'n openbaringsproses insoverre as "...ich mir mit
dem Anderen offenbar (werde)"⁵⁾ Jaspers praat daarom ook van
'n wil tot geopenbaardheid. "Dieser Wille zur Offenbarkeit wagt
sich ganz in der Kommunikation, in der allein er sich verwirklichen
kann: er wagt, alles Sosein hinzugeben, weil er darin
die eigene Existenz alserst zu sich kommend weiss."⁶⁾
In hierdie openbaringsproses verloor ek myself as Dasein om my te
vind as moontlike eksistensie.⁷⁾

Jaspers praat ook van hierdie proses van openbaarwording as 'n
"liebender Kampf". As stryd is hierdie kommunikasie die stryd van
die enkeling om sy eksistensie, wat tegelyk 'n stryd om die eie
en die ander eksistensie in een is. Hierdie stryd word gekenmerk
deur reslose openheid, die uitskakeling van alle gesag of mag(dit
geskied op absoluut gelyke vlak) en oorleg. Hierdie stryd is die
inagnering van die selfwees van die ander ewe so goed as die eie,

1. Ibid. p. 61.

2. Ibid. p. 58.

3. Ibid. p. 61.

4. loc. cit.

5. Ibid. p. 64.

6. loc. cit.

7. Ibid. p. 65.

die niks-terughoudende waag van beide om hulleself te vertoon en te laat bevraagteken. Wat Jaspers hier eis is 'n onvergelyklike solidariteit,¹⁾ maar dan nie t.w.v. enigiets anders as die waarheid nie.

Om tot ware kommunikasie te kom sal die filosoferende mens rekening hou met alles wat kommunikasie kan belemmer soos geestelike eienaardighede en psigologiese drifte wat die self op homself konsentreer en isoleer.²⁾

Die vraag ontstaan nou, teen die agtergrond van Jaspers se myding van alle Gegenständlichkeit, of kommunikasie inhoudelik verloop. Jaspers antwoord dat eksistensie in die wêreld homself nie onmiddellik nie, maar slegs deur die media van inhoude kan tref. "Das Ineinschlagen der Seelen bedarf der Wirklichkeit des Handelns und des Ausdrucks. Denn Kommunikation ist nicht wirklich als die widerstandslose bestehende Helligkeit eines seligen Seins ohne Raum und Zeit, sondern die Bewegung des Selbstseins im Stoff der Wirklichkeit."³⁾

Daar is wel oomblikke waarin dit lyk asof die beroering onmiddellik geskied, maar "ohne Inhalt bleibt jeder unmittelbare Kontakt leer."⁴⁾

As Jaspers van kommunikasie praat as 'n stryd, volg dit dat dit nog nie klaar is nie, maar altyd in proses. Weens die oneindigheid van eksistensie, weens die feit dat eksistensie nie op-hou om te word nie, hou die liefdestryd om die waarheid in kommunikasie ook nie op nie. Die liefde waarvan hier sprake is, is nog nie die kommunikasie self nie, maar die bron daarvan waardeur dit opgehelder word. Die liefde maak ons bewus van "ein Unbedingtesdas von nun an Voraussetzung der Kommunikation ist und in ihr den liebenden Kampf unerbittlicher Wahrhaftigkeit erst möglich macht."⁵⁾ Met hierdie "onvoorwaardelike" het Jaspers die transendensie in die oog. Ek en jy is wel in die Dasein geskei, maar in die transendensie is ons een. "Die tiefste Berührung steht für sich in der Transzendenz."⁶⁾ So bring Jaspers

1. Ibid. pp. 65-66.

2. Ibid. p. 67.

3. loc. cit.

4. Ibid. p. 68.

5. Ibid. p. 71.

6. loc. cit.

dan kommunikerende liefde in verband met die transendensie.

Natuurlik sal daar in ware kommunikasie plek ingeruim moet word vir swye. Jaspers gee 'n uitvoerige ontleding van ware en valse swye....waar en vals gemeet aan die norm van kommunikasie. Die ware swye kan nie gewil word nie en ook nie herhaal word nie. "...es wird bestimmt durch die Scheu vor dem Ausdruck, der der Situation inadäquat wäre, darum mehr verschütten als zeigen würde. Schweigen als diese Artikulation ist wie eigentliches Sprechen."¹⁾

Kommunikasie kan nie met enige persoon beoefen word nie. Dit bestaan gladnie waar 'n mens te doen kry met 'n mens wat in versteende objektiwiteite leef wat vir hom die syn sondermeer is nie; ook nie met die mens met 'n rasideel-gefikseerde moraal wat liever beoordeel en eis as wat hy self handel nie. Daar is ook 'n derde soort mens wat kommunikasie nooit kan ervaar nie, dit is die mens, eiesinnig en trots, wat net homself wil wees.²⁾

Probeer Jaspers die waarde van kommunikasie vir die filosofie vasstel, dan antwoord hy dat die gedagte filosofies waar is in die mate waarin dit kommunikasie bevorder.

"Es kann auch keine endgültige Wahrheit als philosophische System geben, wenn Mensch und Mensch in echter Kommunikation stehen; denn auch das System der Wahrheit wird durch den Prozess im Selbstwerden erst errungen, und kann nur in transzendierenden Gedanken verwirklicht sein am Ende der Tage, an dem Zeit und Prozess aufgehoben wären."³⁾

Uit die eise wat hierbo aan die kommunikasie gestel is het duidelik geblyk dat die dialoog, soos ons dit veral by Plato vind, nie die ideale mededelingsvorm is nie. Die dialoog is slegs 'n mededelingsvorm aan die leser en as sulks in die taal gefikseer.⁴⁾ In die eksistensiële kommunikasie gaan dit nie net om die verstaan van gedagtes nie, maar om die verwerkliking

1. Ibid. p. 75.

2. Ibid. p. 91.

3. Ibid. p. 107. Vgl. p. 62: "Wahrheit ist, was Gemeinschaft stiftet." Van beide filosofie en teologie kan gesê word: die bloot verstaanbare is in waarheid die medium vir gemeenskap in die onverstaanbare---"das es zu dem unendlichen Prozess des Klarwerdens bringt."

4. Ibid. p. 114.

van die waarheid. Die dialoog moet dus aangevul word én verwerklik word in die eksistensies binne die kommunikasieverhouding. Die dialektiese struktuur van Plato se dialoë maak hulle nog nie tot ware dialoë nie. "Dass die Wahrheit nur zwischen Freunden zu guter Stunde aufleuchtet, aber in keinem Sprachwerk auszudrücken ist, weiss zwar Plato."¹⁾

Ware dialoog vind Jaspers meer in die dialoog van die digkuns waar daar eers 'n wêreld voor die geestesoog geskep word van waaruit die karakters dan spreek en argumenteer. Hier is die gesprek nie net mededelingsvorm nie, maar uitdrukkingsvorm van die eksistensieverhouding tussen twee mense. 'n Skitterende voorbeeld van hierdie soort filosofering vind Jaspers in Dostojewski se "Die broers Karamasoff".

Die dialoog kan dus filosofies gebruik word, maar dit is nie 'n voldoende vorm vir filosofiese werksaamheid nie. In werklikheid bestaan daar ook geen enkele ideale vorm van dié aard nie. "Sie muss nur von der Art sein, dass die Frage der Mitteilbarkeit als solche bewusst bleibt und darum die Kommunikation als Ursprung und Ziel nicht verlorenght."²⁾ Die mate van waarheid van alle filosofiese arbeid, word bepaal deur die vraag: "....welche Gedanken sind notwendig, damit die tiefste Kommunikation möglich werden?"³⁾

In sy "Der philosophische Glaube" gee Jaspers 'n vyftal doelstellings wat die filosoferende mens moet nastreef om by die waarheid uit te kom. Dit is die moeite werd om die sitaat in sy geheel weer te gee:

"Alles Wirkliche im Menschen ist geschichtlich. Geschichtlichkeit aber bedeutet zugleich vielfache Geschichtlichkeit. Daher ist die Forderung der Kommunikation:

1. das geschichtlich Andere sich angehen lassen ohne der eigenen Geschichtlichkeit untreu zu werden, -
2. die Objektivität des allgemeingültig Werdenden in die Schweben zu bringen ohne die Geltungsanspruch des Richtigen zu schwächen, -

1. Ibid. p. 115.

2. Ibid. p. 116.

3. Ibid. p. 117.

3. den Ausschliesslichkeitsanspruch des Glaubens wegen des darin liegenden Abbruchs der Kommunikation aufzuheben ohne die Unbedingtheit des eigenen Grundes zu verlieren,-
4. den unumgänglichen Kampf mit dem geschichtlich Anderen ergreifen, aber den Kampf ständig aufheben in den liebenden Kampf, in das Sichverbinden durch die Wahrheit, die in Gemeinschaft hervorgeht, nicht in Isolierung, nicht im Sichausschliessen, nicht in der Punktualität des Vereinzelten,-
5. die Richtung gewinnen in die Tiefe, die nur mit der Spaltung in mannigfache Geschichtlichkeiten offenbar wird, deren einer ich angehöre, die alle mich angehen und gemeinsam in jenen Grund lenken."¹⁾

Dat Jaspers veel van kommunikasie verwag blyk ook duidelik daaruit dat hy sê dat in die nood van ons tyd dit die 'grondaanspraak' aan ons is en dat die verheldering van kommunikasie uit die veelvuldige oorspronge daarvan in die wyses van die Umgreifende moet word tot 'n hooftema van die filosofering. Hy praat selfs van die daaglikse taak van die filosoferende mens om kommunikasie in al sy moontlikhede nader aan die werklikheid te bring.²⁾

B. "Geschichtlichkeit".

Jaspers onderskei tweërlei bewussyn: die historiese en die "geschichtliches" bewussyn. In die historiese bewussyn staan die mens wetend en vorsend teenoor die gebeure. In hierdie wete van die gebeurtenisse is ek as enkeling nie ekself nie, maar bewussyn überhaupt, d.w.s. geskei van die objek.

"Etwas anderes ist das eigentlich geschichtliche Bewusstsein, in dem das Selbst seiner Geschichtlichkeit, als die allein es wirklich ist, inne wird."³⁾ Hierdie "geschichtliches" bewussyn is intens persoonlik. "In ihm bin ich mir meiner in der Kommunikation mit anderem geschichtlichen Selbstsein bewusst; ich bin als ich selbst in der Erscheinung zeitgebunden an ein Nacheinander in Einmaligkeiten meiner Situation und Gegebenheiten."⁴⁾ Hieruit volg dat daar geen skeiding tussen syn en wete moontlik is nie: "Geschichtlichkeit" is op sy duidelikste in die

1. Der philosophische Glaube, p. 129.

2. Ibid. p. 131.

3. Philosophie II, p. 119.

4. loc. cit. Vgl. p. 146.

eksistensie en op sy/begryplikste in die teorie. Alle uitsprake oor "Geschichtlichkeit" moet dus, as hulle woordeliks en logies benader word, onwaar wees.¹⁾

Die historiese se waarde lê nie in homself alleen nie. Eers vanuit die "geschichtlichen" oorsprong word die historiese eers werklik "geschichtlich", óf, soos hy dit ook stel: alleen in die "geschichtliches" bewussyn behou die historiese wete sy sin.²⁾

Jaspers wil dus die bloot objektiewe van die geskiedenis nie verwaarloos nie, maar dit gebruik as funksie of orgaan van moontlike eksistensie, insoverre as wat die inhoude en beelde van die geskiedenis hulle tot my rig, my aanspreek, óf insoverre hulle deur my toegeëien word in die geskiedfilosofiese bewussyn. Dit geskied alleen wanneer uit hierdie objektiewe "eine wirksame Gegenwart wird."³⁾

Samevattend sou mens in die woorde van Jaspers kon sê: "Geschichtlichkeit^{es} ~~ist~~ Bewusstsein ist die Helligkeit der faktischen Geschichtlichkeit der Existenz im Dasein."⁴⁾ "Diese Einheit meiner mit meinem Dasein als Erscheinung ist meine Geschichtlichkeit, ihrer inne zu sein, ist geschichtliches Bewusstsein."⁴⁾

Nou is dit belangrik dat die absolute syn vir Jaspers slegs via die "Geschichtlichkeit" toeganklik is. Die absoluutheid van die transendensie kan alleen gelees word in die chiffre van my eie "Geschichtlichkeit". Wat so bereik word, is "Gewissheit" en nie "Gewussheit" nie.⁵⁾

Jaspers het ook sy eie beskouing oor die tyd en die ewigheid, wat saamhang, volgens hom, met die tweeledigheid van my synsbewussyn. Ek bestaan net as "Zeitdasein" maar self is ek nie "zeitlich" nie.⁶⁾ Hierdie tweeledigheid bestaan egter net vir die denke, want oorspronklik is dit een in die eksistensiële bewussyn. In die "geschichtliches" bewussyn word die tyd verdiep tot 'n ewige hede. Ewigheid is vir Jaspers nie ewige voortdurend-

1. Ibid. p. 132.

2. Ibid. p. 120.

3. loc. cit.

4. Ibid. p. 121.

5. Philosophie III, p. 19.

6. Philosophie II, pp. 121-122.

heid nie, ook nie tydloosheid nie, maar in besonder die "geschichtliche" moment waarin tyd en ewigheid mekaar tref.¹⁾

"Geschichtlichkeit" is ook die eenheid van Dasein en eksistensie, wat blyk uit die reeds genoemde feit dat die mens nie "zeitlich" is nie, maar terselftertyd net kan bestaan as "Zeitdasein". Ek kan nie eksisteer sonder die toerusting van die tydelike, objektiewe nie, en daarom kan die "Geschichtlichkeit" nie een van die twee ontbeer nie. (Dasein is oneindig belangrik, maar voor die transendensie is dit soos niks. Om in hierdie spanning tussen Dasein en eksistensie-betrokke-op-transendensie te staan, is "Geschichtlichkeit". "...in der einmaligen zeitlichen Wirklichkeit wird unvertretbar die Tiefe eigentlichen Seins wie aus seinem Grunde gegenwärtig."²⁾)

Maar in die derde plek is "Geschichtlichkeit" ook die eenheid van vryheid en noodwendigheid. Ek besluit in die tyd vir die ewigheid. Doen ek dit, dan val absolute noodsaaklikheid of noodwendigheid en vryheid saam. "Sofern ich aber in der Zeit unbedingt handle, unbedingt liebe, ist die Ewigkeit in der Zeit." Dit bly altyd ek wat besluit oor wat ek is of wil wees, maar dan is daar die grotere wilsbeslissinge wat ek alleen ken in die "geschichtliche" moment."³⁾

In die "geschichtliche" selfwording word nie 'n aanduibare besit verwerf nie, "sondern eine Existenz verwirklicht, die, als Dasein wieder im Frage gestellt und Verführungen ausgesetzt, solange sie erscheint, in Gefahr bleibt, ins Nichts zu versinken... Es kommt darauf an, alles Erscheinende wieder zu relativieren aus den absoluten Ursprüngen geschichtlichen Selbstwerdens heraus. Man bedarf mit keiner Erscheinung als dauernder, allgemeingültig werdender zufrieden sein und muss doch, sofern man existiert, stets mit einer absolut identisch sein."⁴⁾

Uit die aard van die mens se eksistensieel-"geschichtliche" wese, sal hy dus nooit 'n absolute standpunt ken nie. Waar die kategorië- en metodeleer gebruik word om 'n oorsig te bied oor

1. Philosophie I, p. 17.

2. Philosophie II, p. 122.

3. Philosophie I, pp. 16-17.

4. Philosophie II, pp. 124-6.

standpunte, is "geschichtliche" standpunte "Schritte einer Freiheit in der Existenz wird." As eksistensiële skredes is dit die waarheid wat in kommunikasie en in betrokkenheid op transendensie seker is, maar nooit teoreties en algemeen geken kan word nie.¹⁾

Om "geschichtlich" te eksisteer beteken voorts om die oomblik te verdiep en nie om op die toekoms of die verlede gerig te leef nie. Ek verdiep die oomblik (as identiteit van tydelikheid en tydloosheid) tot ewige teenwoordigheid. Eksistensie word verwerf deur skredes in die tydsduur. Hierdie skredes is beslissings. Deur egter die toekoms te antesipeer of te retrosipeer op die verlede, mis ek die diepte van moontlikhede van die oomblik.

"Dieses Offenbleiben und Nichtfestgelegtsein ist wie die gegenwärtige Entscheidung die Voraussetzung für Geschichtlichkeit".²⁾

Omdat die verlede onontbeerlik is vir die filosoferende mens, roep Jaspers op tot getrouheid daaraan. "Treue...ist die Geschichtlichkeit, welche den Gehalt ihres Daseins ergreift, indem sie an ihren Grund bindet, nicht vergisst, ihre Vergangenheit wirksam gegenwärtig hat."³⁾

Daar is 'n getrouheid teenoor die absolute oorsprong, teenoor die ouers, teenoor kinder- en jeugervaringe, teenoor die tuisland en die tuiste, ook teenoor enigiemand wat net vir 'n oomblik die eie eksistensie laat opflikker het.

Die vernietiging van ware trou, sal die vernietiging van die eie eksistensie beteken.

C. Vryheid:

Die laaste van die signa van die eksistensie wat ons bespreek is die van vryheid. Hier het ons dit te doen met wat die mens eintlik is. Want as Jaspers die mens wil bestudeer, dan bestudeer hy sy vryheid, want alleen van so 'n studie kan resultate m.b.t. die gehele mens verwag word. Maar Jaspers se vryheid is geen absolute vryheid nie.⁴⁾ Vryheid roep immers onmiddellik die

1. Ibid. pp. 124-125.

2. Ibid. p. 128.

3. Ibid. pp. 135-136.

4. Philosophie III, p. 210: "...was ich selbst bin (erkenne ich) durch das, was ich entscheide."

Philosophie II, pp. 194-195: Absolute vryheid is vir Jaspers geen vryheid nie, want absolute vryheid hef die eksistensie op en verdamp in die niks.

vraag na die afhanklikheidsverhouding op. Die mens se vryheid kom alleen tot sy reg in die laaste diepste afhanklikheid.¹⁾

Om mee te begin, kan ons verwys na Jaspers se filosofie van die wil. Die Dasein van die vryheid is die wil. Hierdie wil is nie maar slegs 'n voortdringende aktiwiteit nie, "....sondern seine Freiheit ist, dass er zugleich sich selbst will..... Der Wille hat seinen Grund in der Freiheit, die ihn selbst in die Schweben bringt, aus der er durch dieselbe Freiheit zum Entschluss kommt."²⁾ Die doel van vryheidswil is om tot onafhanklikheid te kom van die wêreld.

Baie belangrik in Jaspers se filosofie, soos ook by die ander eksistensiefilosowe, is sy aksent op die keuse. Vryheid is vir hom keuse sondermeer. Daar is geen skeiding tussen my en my keuse moontlik nie. Ek is self die vryheid van my keuse.³⁾

"Vielmehr ist das Entscheidende der Wahl, dass ich wähle.... Diese Wahl ist der Entschluss, im Dasein ich selbst zu sein. Im Entschluss ergreife ich die Freiheit aus der Hoffnung, dass ich in mir am Grunde mich selbst antreffen werde dadurch, dass ich wollen kann. Der Entschluss offenbart sich aber in der konkreten Wahl....."⁴⁾

Vryheid is geen werktuig van die eksistensie nie, inteendeel: "...indem ich wähle, bin ich; bin ich nicht, wähle ich nicht."⁵⁾ Hierdie keuse is dus die beslissing om in die Dasein myself te wees. Hierdie beslissing in die keuse is oorspronklik kommunikatief. My beslissing geskied met die beslissing van die ander.⁶⁾ In elke beslissing vanuit my die vryheid is daar iets onvoorwaardeliks. Dit beteken nie dat dit vooraf bepaal is nie, maar dat dit uit 'n onbegryplike diepte deur refleksie vir my duidelik word wat ek moet besluit, terwyl ek dan met hierdie besluit self identies is. Dit geskied met die volle inset van

1. Der philosophische Glaube, pp. 47 e.v.

2. Philosophie II, p. 149

3. Ibid. p. 182.

4. Ibid. pp. 181-182. Vgl. ook p. 165: "Freiheit, das Wesen der Existenz im Dasein, ist deren Möglichkeit in der Wahl...."

Philosophie III, p. 63.

5. Philosophie II, p. 182.

6. Ibid. p. 183.

die persoon, dis pers slot van sake 'n waagstuk. Onvoorwaardelikheid is dus gevolg van my vryheid, maar dan 'n vryheid wat nie anders kan nie-----weens die transendente grond daarvan. Onvoorwaardelikheid is alleen in die geloof waaruit dit voltrek word en vir die geloof wat dit insien.¹⁾

Vra Jaspers na die oorsprong van die vryheid, antwoord hy dat dit in myself geleë is. Dis ék wat wil dat dit sal wees.²⁾ Hierdie vraag kan in elk geval nie deur die bewussyn überhaupt gestel word nie of beantwoord word nie. Ek as selfheid beantwoord die vraag na die moontlikheid van vryheid, en ek doen dit nie abstrak nie, maar konkreet, nl. in watter mate ekself vry is.³⁾

"Freiheit erweist sich nicht durch meine Einsicht, sondern durch meine Tat. In der Sorge um das Sein der Freiheit ist schon die Aktivität beschlossen, aus der Freiheit sich verwirklicht."⁴⁾ Maar hierdie vryheid is nooit iets afgehandels nie. "Wie sie selbst, so ist ihr Gedachtwerden nur in Bewegung."⁵⁾

Vra 'n mens nou wat vryheid eintlik vir Jaspers is, stuit 'n mens op sy onderskeiding tussen vryheid en noodwendigheid. Ware vryheid is geleë in een of ander versoening tussen vryheid en noodwendigheid. Hy beredeneer dit só:

"Wahl ist nicht ohne Entscheidung, Entscheidung nicht ohne Willen, Wille nicht ohne Müssen, Müssen nicht ohne Sein..."⁷⁾ Reeds in hierdie woorde voel 'n mens die kontras tussen "wil" en "moet", tussen syn en meer-as-syn aan.

"In beiden (ich will, ich muss) wird Existenz ihres ursprünglichen Seins im Unterschied von empirischem Dasein gewiss..."⁸⁾ In die sin van transendente vryheid word die "ich kann, denn ich soll" tot "ich kann, denn ich muss."

Daar is dus geen vryheid sonder binding nie. "Jede Weise der Freiheit hat Sinn gegenüber einer Bindung, die als Notwendigkeit

1. Inleiding tot de Philosophie, pp. 57-58.

2. Philosophie II, p. 175.

3. Ibid. pp. 175-176.

4. Ibid. p. 176.

5. Ibid. p. 186.

6. loc. cit.

7. loc. cit.

8. loc. cit.

ihr Widerstand oder ihr Gesetzt oder ihr Ursprung ist, Das Freiheits-bewusstsein entfaltet sich in der Entgegensetzung gegen Notwendigkeit oder in der Einheit mit ihr. Freiheit, die allen Gegensatz überwunden hat, ist ein Phantom."¹⁾

Vandaar dan die noodsaaklikheid om vryheid en noodwendigheid met mekaar te versoen. Nie een is moontlik an sich nie, saam openbaar hulle egter die ware eksistensiële vryheid. Die identiteit van vryheid en noodwendigheid word alleen in die enkeling voltrek. Enersyds skep ek myself deur te "wählen".....hier is ek nie gebonde aan die empiries werklike nie "...sondern durch den Schritt, den ich als Selbstschöpfung im Augenblick der Wahl an mir selbst tat. Ich wurde so, wie ich mich gewollt habe."²⁾ Andersyds ervaar ek my eie beslissings, wat onherroepbaar is, as iets noodwendigs. Daar is 'n diepere noodwendigheid wat blyk uit Luther se "hier stehe ich, ich kann nicht anders." Hierdie "müssen" is verbonde met die oorspronklike vryheidsbeslissing van die eksistensie. Dit is onmiddellik duidelik dat wat ek so besluit, geen gevolg van "vrye" beslissings is nie. Die absolute vryheid is meteens ook die absolute noodwendigheid. "...die höchste Entschiedenheit für das Rechte sei ohne Wahl." Hierdie eksistensiële noodwendigheid kan nooit "gegenständlich" deurvors word nie---"daher das Risiko des ganzen Einsatzes auf Höhepunkten der Entscheidung...."³⁾

Maar vryheid/noodwendigheid hang ten nouste saam met die verhouding eksistensie/transendensie. Die filosoferende enkeling glo, aldus Jaspers, dat waar hy vanuit die diepte beslis, hy aan God gehoorsaam is sonder dat hy 'n objektiewe versekering nodig het dat dit die geval is. God werk deur vrye beslissings van enkelinge.⁴⁾

Om mens te wees beteken om vry te wees en op God betrokke te wees. God bestaan vir my namate ek eksisteer. Hoe vryster ek is, hoe sekerder is ek van God.⁵⁾ "Indem ich frei bin, erfahre

1. Ibid. pp. 191-192.

2. Ibid. p. 195.

3. Ibid. p. 196.

4. Inleiding tot de Philosophie, p. 69.

5. Ibid. pp. 62-63.

ich in der Freiheit, aber nur durch sie, die Transzendenz."¹⁾

Hy stel dit ook so: as ek uiteindelik wil wees, moet ek wil en in die wyse waarop ek vry wil wees, kan die transendensie sig aan my openbaar.²⁾

Tot sover blyk dat die mens net sy eie beslissings as noodwendigheid aanvaar----dit is sy skuld waarvoor hy verantwoordelikheid aanvaar (die mens wat van sy vryheid bewus is, ervaar sy onvryheid as skuld) As dit skyn dat ek op myself aangewese is en verantwoordelik is vir myself, vra ek na my eintlike afhanklikheid en onafhanklikheid. Twee weë is moontlik: ek is gans afhanklik ('n God het my in die syn gewerp. My wil is nie ekselief nie. Die Godheid beweeg my wil Wie die genade as onverdiend nie ontvang nie, is verlore) òf: ek skep myself in die kontinuïteit van die lewe. "Ich weiss mich in einem Zentrum unabhängig. Erst von ihm aus bin ich auf Transzendenz bezogen, die gewollt hat, dass ich ihr frei gegenüberstehe, weil ich nicht anders ich selbst sein kann....Freiheit verlangt, alles was ich bin, in meine Freiheit und Schuld zu verwandeln."³⁾

Maar nie een is waar nie. In die eerste word die vryheid ge-loën t.w.v. die alleenwerkende Goddelike wil en in lg. word die vryheid nagejaag t.w.v. verantwoordelikheid asof daar sonder transendensie nog van skuld sprake kan wees.

Dan sê Jaspers: "Die Spannung beider Gedanken erst ist der Ausdruck für das Bewusstsein der Erfahrung der Willensohnmacht in der transzendenten Bezogenheit der Existenz zugleich mit der Erfahrung der Willensfreiheit in der uneingeschränkten Verantwortung meines Tuns und Seins."⁴⁾

As daar geen transendensie was nie, sou die vryheidsvraag verval, want dan sou daar net willekeur sonder skuld oorbly. Ek kan in die daad alleen wil, as die transendensie is of bestaan: "als frei bin ich ihr gegenüber, aber doch nicht losgelöst... Transzendenz ist nicht meine Freiheit, doch gegenwärtig in ihr. Diese übergreifende Freiheit mit dem Bewusstsein der Notwendigkeit,

1. Philosophie II, pp. 198.

2. Ibid. p. 197.

3. Ibid. p. 198.

4. loc. cit.

die ich selbst bin, indem ich sie schaffe, bleibt mir der existentielle Ursprung, über den hinaus keine Freiheit ist."¹⁾

In my selfsyn weet ek dat ek myself nie geskape het nie. Daarom: waar ek ooit geheel en al myself is, is ek nie net eksself nie. Waar ek myself was in my wilsuitinge, was ek tegelyk aan myself gegee in my vryheid. "Ich bin, wie ich werde, durch ein Anderes, aber in der Form meines Freiseins."²⁾

Die eenwording van vryheid en noodwendigheid in die transendensie het tot gevolg dat daar nooit van loutere determinisme of absolute keuse sprake kan wees nie.

As Jaspers van outoriteit praat, in hierdie verband, sê hy dat my beslissing ten gunste van vryheid en onafhanklikheid van alle outoriteit in die wêreld nie noodwendig 'n beslissing teen transendensie beteken nie.

"Der ganz auf sich Stehende erfährt angesichts der Transzendenz am entschiedensten jene Notwendigkeit, die ihn ganz in die Hand seines Gottes legt." ³⁾

D. Grenssituasies.

"Existence is always in a situation...Some situations can be altered or circumvented but there are also absolute situations; these are the inescapable situations upon which we come to grief."⁴⁾ Hier het ons dit te doen met grenssituasies. "They are these: to be always in a determinate situation as givenness, death, suffering, struggle and guilt."⁵⁾

Ons potensiele eksistensie word verwerklik deur ons reaksies op hierdie onontwykbare situasies. Ons word onself sodra ons met oop oë hierdie situasies ervaar. "The fulness of existence can only be realized in an inescapable situation; in other words, real existence is historical existence which is reduced to silence."⁶⁾

Dood, lyding, skuld en stryd het met grense te doen. "Grenze drückt aus: es gibt ein anderes aber zugleich dies andere ist

1. Ibid. p.199.

2. loc. cit.

3. Ibid. pp. 199-200.

4. I.M.Bocheński: Contemporary European Philosophy, University of California Press, Berkeley & Los Angeles, 1966. p. 193.

5. loc. cit. Vgl. Philosophie II, p. 203.

6. loc. cit.

nicht für die Bewusstsein in Dasein....Die Grenzsituation gehört zur Existenz, wie die Situationen zum immanent bleibende Bewusstsein."¹⁾

Grenssituasies maak die mens oneindig eensaam, maar hierdie eensaamheid is die oë van die Dasein.²⁾

1. Die eerste grenssituasie is dat die mens as Dasein altyd in 'n bepaalde situasie is; hy is in 'n sekere historiese tyd, 'n sosiale stnd, van 'n sekere geslag, van 'n sekere ouderdom, ens. Dit beteken egter nie engte nie, maar ruimte---die situasie is vol moontlikhede. Daar is vryheid in die situasie.³⁾ Die eksistensiële historisiteit klim op tot die absolute historisiteit d.m.v. die grenssituasie.⁴⁾ In hierdie verband bespreek Jaspers die amor fati---hiermee probeer die mens die skeding tussen hom en die omstandighede ophef. "Ich senke mich in meine geschichtliche Bestimmtheit ein.....In dieser Einsenkung ergreife ich das Schicksal nicht als bloss äusserliches, sondern als reines im amor fati. Ich liebe es da ich mich liebe, da ich nur in ihm meiner existentiell gewiss werde..."⁵⁾ As amor fati wil ek my lot hoewel ek nog altyd nee kan sê vir bepaalde lewensomstandighede. Toeval kan tewens ook as grenssituasie beskou word.⁶⁾

2. Dood: My dood is onervaarbaar. "... sterbend erleide ich mein absolutes Nichtwissen ..." ⁶⁾ Positief sê Jaspers van die dood " Der Tod wird Tiefe des Seins nicht schon als Ruhe, sondern als Vollendung."⁸⁾ As ons na voleinding strewe, streef ons dus na die dood. "... ich muss das Ende erfahren; aber ich lebe indem ich seine Unausweichlichkeit und das Ende von allem vergesse." ⁹⁾

3. Lyding: "In der Art des Leidens und dem Masse des Gequält-werdens sind wohl die grössten Unterschiede. Doch schliesslich kann alle dasselbe treffen und jeder hat sein Teil zu tragen, keinem wird es erspart." ¹⁰⁾

1. Philosophie II, pp. 203-204.

10. Ibid. p. 230.

2. Ibid. p. 205.

3. Ibid. p. 209.

4. Ibid. p. 210.

5. Ibid. pp. 218-219.

6. Karl Jaspers, pp. 171-181

7. Philosophie II, p. 222. Vgl. Philosophie III, p. 90.

8. Ibid. p. 228.

9. Ibid. p. 220.

Ek kan my lyding bestry onder die voorwendsel dat dit ophefbaar is, maar in die grenssituasie "...ergreife ich mein Leiden als das mir gewordene Teil, lebe(ich) in der Spannung des Jasagewollens und des nie endgültig Jasagenkönnens....."¹⁾ So kom my eksistensie tot verwerkliking. Was daar net geluk, sou dit bly sluimer het.

"Aus der Haltung zum Leiden in der Polarität von aktiver und passiver Resignation schwingt sich in der Grenzsituation mögliche Existenz auf zur Erfahrung im Sicheinwissen mit ihrer Transzendenz in einem Ursprung, der in der Grenzsituation des Seins gedacht wird."²⁾

4. Stryd: Teenoor dood en lyding het stryd en skuld 'n meer aktiewe karakter. "...indem ich mitwirkend sie herbeiführe; sie werden aktiv von mir getan."³⁾ Skynoplossings vir die probleem van stryd is om nooit geweld te gebruik nie, om die stryd te ontwyk en te ontken, of om andersins die stryd na te jaag "um des Kampfes Willen"⁴⁾

Maar "...will ich leben, so muss ich nutzniezer einer Gewaltanwendung sein; so muss ich selbst irgendwann Gewalt leiden; so muss ich Hilfe leisten und Hilfe annehmen und dankbar werden; so muss ich das klare Entweder-Oder begrenzen und umbiegen in Vereinbarung und Kompromisz."⁵⁾ As ek nêrens ten koste van 'n ander wil leef nie, sal ek moet ophou bestaan. "...die Gesinnung des Nichtwiderstehens bedeutete Selbstvernichtung."⁶⁾

5. Skuld: In vryheid handel ek en handelinge het gevolg. Ek het die skuld dat ek van uitbuiting lewe, omdat "Das Eine ergreifen, heisst anderes Mögliche...zurückweise. Das Andere aber sind Menschen....Dadurch, dass ich tätig das Leben ergreife nehme ich also anderen weg, lasse ich tätig in den Verstrickungen die Unreinheit der Seele entstehen...ob ich handle oder nicht handle, beides hat Folgen, in jedem Falle gerate ich unvermeidlich in Schuld."⁷⁾

1. Ibid. p. 231.

2. Ibid. p. 232.

3. Ibid. p. 233.

4. Ibid. p. 237.

5. Ibid. p. 241.

6. Ibid. p. 239.

7. Ibid. p. 247.

Van alle grenssituasies geld (1) dat dit onsinnig is om dit direk te soek (mens kan die dood bv. nie wil nie); (2) dat hulle onvermydelik is; (3) dat hulle uit twee gesigshoeke benader kan word; (4) dat hulle in die eksistensie opgewek word en (5) dat hulle eksistensieel noodwendig is. ¹⁾

Omdat daar vir my geen transendensie bestaan sonder Dasein nie, het ek die grenssituasies nodig om bewus te word van die transendensie.

Die grond van al hierdie grenssituasies is my "Geschichtlichkeit". Werklike eksistensie is tog altyd "geschichtliche Wirklichkeit". ²⁾

{3. Transendensie:

Dit is interessant dat Jaspers deurgaans die term "die Transzendenz" i.p.v. "der Transzendente" gebruik in sy metafisika. Dit hang saam met sy doelstelling nl. om die transendensie suiwer te hou in sy verborgenheid, verte en vreemdheid. ³⁾ Die filosoof het dit immers nie te doen met die persoonlik, geopenbaarde God van die openbaringsreligieë nie, maar met die syn..... daardie syn wat nie "Dasein", bewussyn of eksistensie is nie, maar aldrie transendeer, die absolute in teenstelling tot die eindige, die betreklike en die ongeslotene. ⁴⁾

Die verskil tussen Jaspers se transendensie en die Transendente van die Openbaringsgeloof kan geïllustreer word aan die hand van 'n voorbeeld wat Jaspers gebruik----die van die godsbegrip by Plotinus en die Ou Testamentiese Jode: Plotinus formuleer sy geloof in die transendensie só: dit is, wat dit is. Die Ou Testamentiese Jode weer, sê van die Transendente: Ek is, wat Ek is. ⁵⁾

Die een is persoonlik, die ander onpersoonlik. So wil Jaspers dan 'n duidelike lyn trek tussen die religieuse en die Openbaringsgeloof. Hierop gaan ons later breedvoerig in. Ook wil hy die onafhanklikheid van die filosoferende mens op hierdie wyse

1. Karl Jaspers, pp. 183-186.

2. Philosophie II, p. 208.

3. Philosophie III, p. 168.

4. Philosophie II, p. 50.

5. Philosophie III, p. 67.

verdedig:

"Der Mensch darf nicht nichts werden, weder vor dem Idol seiner selbst, wie er sich zum Bilde macht, noch vor der Menschheit, noch vor einer persönlichen Gestalt gewordenen Gottheit. Er soll gegen alle diese und andere Gestalten, er soll auch gegen die Gottheit, die als Chiffre erscheint, sein Recht wahren, das die transzendente Gottheit aus der Ferne ihm gibt und bestätigt: Gott will als Transzendenz, dass ich selbst sei."¹⁾

Jaspers beskryf transendensie veral n.a.v. drie temas: formele transendensie, eksistensiële betrekkings tot die transendensie en die lees van die Chiffreskrif.

1. Wat formele transendensie betref, maak Jaspers o.a. die volgende opmerkinge: 'n mens kan langs drie weë transendeer: in die kategorieë van die "Gegenständlichen" (syn & niks, eenheid en dualiteit, ens.), in die kategorieë van die werklikheid (tyd, ruimte, substansie, siel, lewe) en in die kategorieë van die vryheid. Maar hierdie formele transendering is tot mislukking gedoem omdat die godheid hierin steeds verborge bly. Transendensie word in elk van hierdie kategorieë-groepe onderskeidelik gelogiseer, genaturaliseer en geantropomorfiseer.²⁾

2. Formele transendensie is leeg, futiel en sinloos as dit nie gedra word deur eksistensiële beleving nie. Veral in die grenssituasie ervaar ek die eksistensiële betrekkings tot die transendensie. Hierin is die selfheid van die mens uniek; dit alleen kan in 'n verhouding tree tot die transendensie.³⁾

"Ich stehe vor der Transzendenz die nicht als Dasein in der Welt mir begegnet unter den Erscheinungen der Dinge, die aber mich anspricht als die Möglichkeit aus allem Daseienden und am entschiedensten aus meinem Selbstsein. Die Tiefe meiner selbst hat ihr Mass in der Transzendenz, vor der ich stehe."⁴⁾

1. Ibid. p. 168.

2. Ibid. pp. 66-67.

3. "Existenz ist nur in Bezug auf Transzendenz oder gar nicht." Ibid. p. 6.

In teenstelling tot eksistensie is transendensie die werklikheid sonder moontlikheid. "Wo also ich an die Wirklichkeit stösze, ohne deren Verwandlung in Möglichkeit, da treffe ich Transzendenz." Ibid. p. 9.

4. Philosophie II, p. 49. Vgl. I, pp. 20, 35.

Jaspers noem die transendensie ook die Een, die Absolute, die Andere, die Alles, die Grond van die Syn, die eintlike syn, die absolute werklikheid. Om by hierdie eintlike syn of absolute werklikheid uit te kom, d.m.v. of in my eksistensie, sal ek moet leer om alle voorwerplikheid te transendeer. By Kant het Jaspers geleer om te transendeer oor alle voorwerplikheid tot in die nie-voorwerplike toe.¹⁾ Wanneer die voorwerp vir my verdwyn, sê Jaspers, word die eintlike syn vir my eksistensie tot iets teenwoordigs.²⁾ Jonker dui aan dat Jaspers deurgaans terme soos "vernehmen", "innewerden", "wahrnehmen", "erfahren", "sich vergewisseren", "angesprochen werden" gebruik om hierdie onbepaalde kontak met die transendensie aan te dui.³⁾ Die kognitiewe moet plek maak vir die eksistensiële (emosionele ? soos Jonker dit stel)

Ware transendering is akte van my vryheid d.m.v. die absolute in teenstelling tot die blote bewussyn. Wat Jaspers met absolute bewussyn bedoel is moeilik weer te gee. Hy verwys in elk geval na die grenssituasie waarin ek bewus word van die grense ~~m.b.t.~~ t.o.v. my bewussyn en eksistensie. Dan waag ek 'n sprong--- die sprong tot die absolute bewussyn. Die getuienis van die absolute bewussyn is onvoorwaardelik.⁴⁾ "Als dieses ist die Unbedingtheit Gewissheit des Seinsbewusstseins. Es entbehrt wie das Handeln aus Unbedingtheit der Begründung, ist vielmehr der Grund und Ursprung aller eigentlichen Gewissheit,"⁴⁾ Want die blote bewussyn kan die transendensie nooit omvat nie; transendensie gaan daarbo uit as iets gans anders.⁵⁾

Benader ek die transendensie met my blote bewussyn, twyfel ek daaraan. Ek kan transendensie nie 'bewys' nie. Daar is wel deur die eeue rasonale bewyse vir die bestaan van God aangevoer, maar Kant het aangetoon dat hierdie bewyse uitgaan van die tese wat dit juis wil bewys. Tog het hierdie Godsbewyse waarde as "Klärung eigentlichen Seinsbewusstseins".⁶⁾

1. Philosophie I, p. 40.

2. Ibid. p. 33.

3. H. Jonker, a.w., p. 47.

4. Philosophie II, pp. 56-57.

5. Philosophie I, p. 50.

6. Philosophie III, p. 200.

Wanneer ek met my absolute bewussyn die sprong maak van die voorwerplikheid tot die nie-voorwerplike, beteken dit nie dat ek meteens die oorsprong ken nie, maar so kan ek "mich hingrübeln zu ihm."¹⁾

Iewers gee Jaspers die volgende beskrywing van die bepeinsing van die transendensie vanuit die absolute bewussyn:

"In der philosophische Verlassenheit bleibt die existentielle Kontemplation aus dem absoluten Bewusstsein. Sie ist nicht Gebet... aber sie ist als Phantasie das Auge möglicher Existenz, eingesetzt ihrem aktiven Ringen, Wegerhellung und Erfüllung."²⁾

Wanneer dit gebeur ervaar ek "die vollendete Ruhe des Seins."³⁾

3. Die derde en belangrikste tema i.v.m. transendensie is die lees van die chiffreskrif. Die chiffre is die syn wat die transendensie tot 'n teenwoordigheid maak sonder dat transendensie objek en eksistensie subjek hoef te word.⁴⁾ Soos Jaspers praat van fenomene i.v.m. Dasein, en van signa i.v.m. eksistensie, so praat hy van chiffres i.v.m. die transendensie.⁵⁾ Hy definieer 'n chiffre as "Handschrift eines Anderen, welche allgemein unlesbar, existentiell entziffert wird.... Wo...in ihm ein Absolutes für Existenz zur Erscheinung kommt, ist er auf unvergleichliche Art wirklich. Er bringt im Verschwinden seines Gegenstandseins das eigentliche Sein für Existenz zur Gegenwart."⁶⁾ Ek lees die chiffres deur my "Geschichtlichkeit"⁷⁾, deur my moontlike eksistensie⁸⁾ -----of deur my selfsyn, soos hy dit ook stel.⁹⁾

Die lees van die chiffreskrif word voltrek in die innerlike handeling. "Ich suche mich herauszureiszen aus dem steten Abfall, nehme mich in die Hand, erfahre die Entscheidung die von mir ausgeht; aber dieser Prozess des Selbstwerdens ist im Einheit mit dem Horchen auf Transzendenz, ohne die ich nicht wäre... Mein Ringen mit mir und mit dem Dingen ist ein Ringen um die

1. Philosophie III, p. 67.

2. Ibid. p. 152.

3. Ibid. p. 67.

4. Ibid. p. 137.

5. K.Jaspers: Der philosophische Glaube angesichts der Offenbarung, R. Piper, München, 1962. p. 156. (Voortaan aangehaal as "Ange-sichts").

6. Philosophie I, p.33. Vgl. Philosophie III, p.137.

7. Philosophie II, p. 122.

8. Philosophie III, p. 129.

9. Ibid. p. 151

Transzendenz"¹⁾

In hierdie stryd om die transendensie m.b.v. die chiffreskrif, kom ek by die eintlike syn waar ek alleen rus ervaar. Maar tog bly ek altyd in die onrus van die stryd om die transendensie.

Jaspers is van mening dat daar niks onder die son is wat nie chiffre van die transendensie kan wees nie. Van alles kan mens per slot van sake vra "Wofür und wovon?". Geskiedenis, die wêreld, die sterreruim maar ook veral die mens self is chiffre daarvan: "Der Transzendenz kommt er am nächsten, wenn er sie durch sich selbst als Chiffre erblickt, dass er nach dem Bilde Gottes geschaffen sei, ist dafür der mythische Ausdruck."²⁾

Die eksistensiefilosofie kan dus geen afgeronde beskrywing van die transendensie gee nie. Dit kan alleen die Openbaringsgeloof. Dit teer alleen op die hoop om as individu, as eksistensie deur sy "Geschichtlichkeit" hierdie absolute syn te bepeins, 'n "Grundwissen" daarvan te kry, wat nie oorgedra, nooit geobjektiveer kan word nie.

As laaste eienskap van die chiffre kan ons noem dat dit altyd op "Scheitern" uitloop. Oor "Scheitern" raak Jaspers in der waarheid liries; die dood beëindig alle lewende Dasein; die mens se geskiedenis kom tot 'n einde; alles wat groot is, word vernietig----daar is geen sin, geen geheel, geen harmonie denkbaar nie.³⁾ In die grenssituasie word ons daarvan bewus dat aan al die positiewe daar die negatiewe verbonde is: geen lewe sonder dood, geen geluk sonder smart, geen verwerkliking sonder verlies, ens.

"Scheitern" is altyd die laaste wat in iedere geval kan gebeur. "Die menschliche Tiefe, welche ihre Transzendenz zum Sprechen bringt, ist real gebunden an das Zerstörende, Kranke oder Extravagante....." Daar die mens die belangrikste chiffre van die transendensie is, volg dat die stranding van die eksistensie self ook die belangrikste sal wees. Die mens is vry, hierin lê 'n bedreiging. "Ich werde durch sie in jedem Falle schuldig; ich kann nicht ganz werden."⁴⁾

1. loc. cit.

2. Ibid. p. 187.

3. Ibid. p. 219.

4. Ibid. p. 221.

Ek is op geen stadium van my lewe my volle self nie; die waarheid waarvoor ek leef, bestaan ook nooit kant en klaar nie.

"Das eigentliche Selbstsein kann sich nicht durch sich selbst allein halten; es kann sich ausbleiben und vermag sich nicht herbeizuzwingen. Je entschiedener es sich gelingt, desto klarer wird seine Grenze, an der es versagt. Es wird bereit für sein Anderes, die Transzendenz, wenn es in seinem Selbstgenugsamseinswollen scheitert."¹⁾

Hoe belangrik hierdie mislukkingsmotief in Jaspers se wysbegeerte is, blyk uit wat hy sê in sy "Metaphysik":

"...Scheitern ist der umspannende Grund allen Chiffre-Seins."²⁾

Ten slotte dan nog die volgende opmerking van hom oor die verhouding synsekerheid/transendensie:

"Wahrheit ist, wo scheiternde Existenz die vieldeutige Sprache der Transzendenz in die einfältigste Seinsgewissheit zu übersetzen vermag...."³⁾

Transendensie is dus die syn wat nooit tot objek kan word nie, wat dus nooit geken of beskou of nagevors kan word nie. Dit kan alleen langs omweë bereik word, eerder intuitief as redelik, met die fantasie eerder as met die logika.⁴⁾

{4. Die "Umgreifende"

Een van die begrippe wat nie in Jaspers se "Philosophie" voorkom nie, maar wat hy eers van 1935 met sy "Vernunft und Existenz" begin uitbou het, en wat van oorheersende belang in sy latere werk is, is die van die "Umgreifende". Wesenlik is dit niks nuuts nie; eerder is dit 'n variasie op en uitbouing van gedagtes wat reeds in die "Philosophie" verskyn.

Die uitgangspunt van hierdie filosofie is die gedagte dat elke objek van my denke net één spesifieke wyse van die syn naas andere, 'n besondere synswyse m.a.w. is. Daar is geen archimedespunt waarvandaan ons die geslote geheel van die syn kan oorsien nie en wat nie nog heenwys na 'n "Jenseits" nie.⁵⁾

1. loc. cit.

2. Ibid. p. 234.

3. Ibid. p. 236.

4. Philosophie II, pp. 152-153.

5. Karl Jaspers, p. 91.

Die omvattende is dus 'n poging van die filosoferende mens om 'n blik te kry oor die geheel van die syn. Dit wil deurstoot tot die eintlike syn, die bron van alles waarin en waardeur alles is.

"Indem wir auf diesen Gang reflektieren, fragen wird nach dem Sein selbst, das uns mit dem Offenbarwerden aller entgegenkommenden Erscheinung doch immer nur zurückzuweichen scheint. Dieses Sein nennen wir das Umgreifende; es ist aber nicht der Horizont, worin unser jeweiliges Wissen steht, sondern das, was nie auch nur als Horizont sichtbar wird, aus dem vielmehr auch alle neuen Horizonte erst hervortreten."¹⁾ Die omvattende is dit wat sig steeds net aankondig. Dit is dit wat nie self verskyn nie, maar waarin alles verskyn. Dit is tegelyk dit waardeur alle dinge nie alleen is wat hulle onmiddellik skyn te wees nie, maar waardeur hulle deursigtig bly.

Ek kan die "Umgreifende" nooit met my bewussyn onder skoot kry nie. Mik ek daarna, dan tref ek per slot van sake net een van die wyses daarvan. Eie aan die bewussyn is die subjek-objek-splitsing. Die omvattende is nòg subjek nòg objek. Dit is eerder "auf beiden Seiten".²⁾

"Das Umgreifende denken wir entweder von der Subjektseite her: dann ist es das Sein, das wir sind und worin uns jede Seinsweise vorkommt, unser Dasein, das Bewusstsein überhaupt, der Geist. Oder wir denken es von der Objektseite her: dann ist es das Sein, in dem wir und wodurch wir sind: die Welt.

Dieses Gesamte, nirgends sich schliessende, daher ungeschlossene schwebende heisst das Sein der Immanenz. Erst durch eine Sprung von dorthier betreten wir den Boden, auf dem nach der Subjektseite das Umgreifende das Selbstsein der Existenz ist, nach der Objektseite das Umgreifende der Transzendenz."³⁾

Jaspers onderskei dus hier tussen die syn-wat-ons-omvat en die syn-wat-ons-is. Op grond van hierdie skeiding volg daar die verdere verdeling in sewe synswyses. By die syn-wat-ons-is kry

1. Existenzphilosophie, p. 13.

2. Der philosophische Glaube, p. 14.

3. Angesichts, p. 112.

mens die Dasein, bewussyn-überhaupt, gees en eksistensie.

Die rede is dit wat hulle almal saambind, d.w.s ook die twee wyses van die sy¹ wat ons omvat, t.w. wêreld en transendensie.¹⁾
Iets oor elkeen:

1. Dasein is altyd in 'n Umwelt waarop dit reageer en wat daarop inwerk. Hier is nog geen sprake van refleksie op die eie bestaan nie. Dit is vraagloos, ontstaan en vergaan, begin en eindig in die tyd en die ruimte; dit is suiwer drang, begeerte, drif. Dit staan voortdurend in die onrus van die stryd. Die mens reageer op die omgewing deur die taal en deur die werktuig, hy tree handelend en vormend op. Maar die mens is meer as Dasein, die Umgreifende openbaar hom ook op ander wyses.

2. Bewussyn-sondermeer: Hier het ons dit te doen met die eg-menslike ervaringswyse t.w. as subjek teenoor objek. Alleen waarvan ons bewus kan word, bestaan vir ons. Maar ons kan ook deur alle voorwerplikheid heen breek tot die wêreld van die idee, ons kan selfs die wêreld wegdink.

Bewussyn-sondermeer moet skerp onderskei word van blote subjektiwiteit. Diere is ook subjekte. Slegs as bewussyn-as-sodanig kan ek deelhê aan die Idee, die onwerklike.

"Das Bewusstsein überhaupt ist als solches nicht real. Wir konstruieren es als das vollendete Bewusstsein, als das wissende Innhaben, das eines ist und das All in sich fasst. Niemand besitzt es, wir haben daran teil."²⁾

Die bewussyn-as-sodanig se uitsprake is algemeengeldig en dus nie dié waarheid nie. Die gees soek die geheel en gee aan alle ander uitsprake hulle sin. Dit transendeer die splitsing in die bewussyn-as-sodanig.³⁾

3. Gees: Om geestelik te leef, beteken om te leef in die wêreld van die idee. "Geist sind wir als das Umgreifende, als das wir durch Phantasie Gebilde entwerfen und in Werken die Gestalten einer sinnerfüllten Welt verwirklichen."⁴⁾

Die subjek van die gees is die fantasie, of soos hy dit ook noem:

1. Ibid. p. 111. Vgl. ook: Karl Jaspers, pp. 140 e.v. en Der philosophische Glaube, pp. 16 e.v.

2. Ibid. p. 113.

3. P.G.W. du Plessis: Die Opskorting van die Etiese?, Pro Rege, Potchefstroom, 1965. p. 44.

4. Angesichts, p. 114.

"das unvertretbare Individuum". "Sie spielt in ihren Schöpfungen. Sie schafft die Bedeutungen. Sie macht greifbar in Symbolen. Sie gibt allem, was sein kann, Sprache."¹⁾

Jaspers lê veral klem op die feit dat die gees sin gee. Dit is wat op ons beslag lê en aan ons lewe rigting gee. Dit maak ons redelik en doelmatig. Die gees skep vir hom 'n wêreld in die kuns en die digkuns, in die beroep, in die bou van die staat en in die wetenskappe.

Maar ek is nie net as Dasein, bewussyn-as-sodanig en as gees nie. As sulks is ek nog net wêreld, nog nie myself nie.

4. Eksistensie: Die grond van my selfsyn is my eksistensie. (Vgl. (2) Van eksistensie geld die volgende:

- a. Dis nie "Sosein" nie, maar "Seinkönnen".
- b. Eksistensie is die self, wat in sy selfbewussyn in 'n verhouding tot homself staan en wat hom daarin bewus is dat hy op 'n mag betrokke is, "durch die es gesetzt ist,.....Existenz ist nicht ohne Transzendenz."²⁾
- c. Eksistensie weet dat die enkeling onvervangbaar en onverplaasbaar is.
- d. Eksistensie is "geschichtlich".
- e. Eksistensie is in kommunikasie.
- f. Ek kan nie deur my wete werklik eksisteer nie.
- g. Eksistensie wat weet dat hy aan homself geskenk is, is in wese verborge.³⁾

Dat ons lewe uit 'n ander oorsprong, sê Jaspers, blyk uit die feit dat ons altyd tekortskiet en as sulks onself mishaag, dat ons ons onvoorwaardelik onderwerp aan 'n gebod soos aan ons ware self, dat ons 'n voortdurende drang tot die Een ervaar--- waardeur ons by die grond wat alles omvat wil uitkom, ook uit die feit van ons vermoedens----asof 'n medewete aangaande die skepping eie sou wees aan ons (Schelling) of ons die herinnering sou bewaar aan wat ons gesien het voor die wêreld was (Plato) en laastens uit die bewussyn van ons onsterflikheid.⁴⁾

1. Ibid. p. 115.

2. Ibid. p. 118.

3. Ibid. pp. 117-121.

4. Der philosophische Glaube, p. 18.

5. "Vernunft" "Die Vernunft....ist das Umgreifende Band, das, was auseinanderfallen will, uns vereinigen lässt. Sie weist den Weg, auf dem wir bauend verwirklichen."¹⁾

"Der Verstand bestimmt, fixiert, beschränkt und macht dadurch klar und deutlich. Die Vernunft öffnet, bewegt, kennt kein Ausruhen in einem Gewussten.

Aber die Vernunft tut keinen Schritt ohne Verstand. Sie will die unablässige Erweiterung des Bewusstseins überhaupt."²⁾

Eers in die rede kom al die ander wyses van die transendensie tot klaarheid.

6&7. Wêreld en transendensie: Die Umgreifende wat ek is, is in elk van sy gestaltes 'n polariteit van subjek en objek.

Ek is as Dasein Inwelt en Umwelt;

as bewussyn überhaupt, bewussyn en Gegenstand;

as gees, die idee in my en die objektiewe idee wat my uit die dinge tegemoettree;

as eksistensie, eksistensie en transendensie.

"Das Umgreifende, das ich bin, umgreift gleichsam das Umgreifende, das das Sein selber ist und wird zugleich von diesem umgriffen. Dieses Sein heisst 'Welt' in der ersten drei Polaritäten und ist hier als Umwelt, als Gegenständlichkeit des Wissbaren, als Idee. Es heisst in der vierten Polarität Transzendenz."³⁾ Wêreld en transendensie word nie deur ons voortgebring nie, en kan nie deur ons geken word nie.

"Die Welt selber im ganzen ist nicht verstehbar und nicht ihr angemessen denkbar; ist für unser Wissen kein Gegenstand, sondern nur eine Idee als Aufgabe für das Forschen. Die Transzendenz aber erforschen wir überhaupt nicht, wir werden von ihr.... im Gleichnis gesprochen.....berührt und berühren sie als das Andere, das Umgreifende alles Umgreifenden."⁴⁾

Die wyses van die Umgreifenden is die grondwerklikhede, in die spanning waarvan ons fakties leef.

1. Angesichts, p. 127.

2. Ibid. p. 128.

3. Der philosophische Glaube, p. 18. Angesichts, p. 118.

4. Angesichts, p. 122.

HOOFSTUK II: WYSGERIGE GELOOF.

Die vernuwing van die godsdienstige geloof het vir ons tyd, veral vir die Weste, dwingend noodsaaklik geword. Hierin is ons dit met Jaspers eens. Oor die weë en metodes wat hiertoe gevolg moet word, verskil ons van hom. Jaspers wil, sy dit dan indirek soms, ook die christelike godsdienst, relatiewe t.w.v. die waarheid en onself. Die vernuwing van die godsdienstige geloof moet kom deur 'n vernuwing van die wysgerige geloof--- die religie moet word tot filosofie of filosofiese religie.¹⁾

In 'n tyd waarin alles radikaal verander, moet die vorme van die religieuse sekerheid nog dieper verander sodat die mense dit kan aanneem en daarin kan leef. Hieronder sal die waarheid van die Bybelse religie in elk geval vir ons verlore gaan. In 'n nuwe taal en met radikale afwysing van die historiese verganklikhede, sal hierdie waarheid te voorskyn gebring moet word.

So nie, sal die magte van die rasionalisme en veral die nihilisme die geloof oorwoeker. Want die nihilisme is geloofloosheid sondermeer; alles is vir die nihilisme betreklik; nêrens is vaste grond nie. Daar is geen God nie; daar is geen samehang tussen God en die mens nie; daar bestaan geen verpligting teenoor God nie.²⁾

Dit is teen hierdie mag wat die filosoof en die teoloog moet saamstaan t.s.v. hulle verskille:

"Wir sind Gegner in Fragen des Ursprungs und der Autorität, Verbündete im Ringen gegen die Mächte der Entleerung und des Vernichtens, gegen die Gespenster des Rationalismus and des Nihilismus."³⁾

In die volgende paragrafe ontleed ons Jaspers se wysgerige geloof veral insoverre dit 'n aanval op die christelike geloof impliseer.

-
1. K. Jaspers: Wysgerig Geloof, H. D. Tjeenk Willink & Zoon, Haarlem, 1962. p. 103.
 2. Ibid. pp. 132-135.
 3. Karl Jaspers, p. 776.

{1. Die begrip "wysgerige geloof".

In hierdie paragraaf probeer ons 'n omskrywing gee van wat Jaspers onder 'n wysgerige geloof verstaan. Reeds hier aan die begin moet ons duidelik stel dat Jaspers se wysgerige geloof nie maar een van die momente van sy filosofie is nie. Dit is ook nie maar net 'n integrale deel daarvan nie. Mens kan selfs sover gaan om dit sy filosofie self te noem. Jaspers stel dit so: " Religionsphilosophie (ist) in meinem Denken kein gesondertes Gebiet, sondern durchdringe diese ganze Philosophie. Diese Philosophie (ist) selber Religionsphilosophie....."¹⁾ Daarom sal by wyse van herhaling baie van die stof van die vorige hoofstuk weer hier ter sprake kom. Wysgerige geloof hang immers saam met al die temas wat ons reeds hier bespreek het.

Die uitgangspunt vir die bespreking van die wysgerige geloof moet m.i. gesoek word in Jaspers se beskouing oor die mens se vryheid. Juis as vrye wese, as 'n onafhanklike in hierdie wêreld kan ek God soek.²⁾ Waar ek in my eksistensieverheldering uitgaan van die impuls: dit kom per slot van sake op my aan, daar is ek metafisies werkzaam vanuit die impuls: ek kan God soek.³⁾ Maar dan juis as 'n vrye wese, as iemand wie se geloof nie in tydelike dinge gefikseer is nie. Die geloof kom immers op uit die vryheid van die mens. Die mens wat van sy vryheid bewus word, word tegelyk bewus van God.

"Nur durch Freiheit werde ich der Transzendenz gewiss. Durch Freiheit erreichte ich zwar eine Punkt der Unabhängigkeit von aller Welt, aber gerade durch das Bewusstsein der radikalen Gebundenheit an Transzendenz. Denn ich bin nicht durch mich selbst."⁴⁾

Vryheid en God of transendensie kan nie geskei word nie. Juis my vryheid maak my bewus daarvan dat ek nie vry is deur myself nie, maar dat dit aan my geskenk word.⁵⁾

1. Ibid. p. 776.

2. Philosophie I, p. 33.

3. Ibid. p. 52.

4. Der philosophische Glaube, p. 51.

5. Inleiding tot de Philosophie, p. 43. Vgl. Der philosophische Glaube, p. 47.

Om hierdie rede wil Jaspers nie weet van 'n lewe vanuit die Openbaringsgeloof nie en ook nie vanuit die menslike verstand nie. Ons moet, in hierdie tyd veral, aan ons menslikheid getrou bly, want ons menslikheid is ons vryheid. ¹⁾

Die mate van ons sekerheid van die transendensie hang af van die mate waarin ons vry is. Hoe vryer, hoe sekerder. ²⁾

In antwoord op kritiek van bekende wysgeriges, sê Jaspers dat die gedagtes rondom die vryheid wat hy in al sy werke na vore bring vir hom 'n onomstootlike waarheid is. ³⁾

Soos uit ons bespreking van die transendensie geblyk het, wil Jaspers die mens ten alle koste beskryf as 'n onafhanklike wese, want juis in sy onafhanklikheid lê die moontlikheid van sy geloof aan die transendensie. Dit alles beklemtoon die gevaarlike aksent wat Jaspers op die menslike vryheid laat val.

Vra ons nou na die direkte verband van my vryheid en die filosofiese geloof, dan antwoord Jaspers: "Der philosophische Glaubeist der Glaube des Menschen an seine Möglichkeit. In ihr atmet seine Freiheit." In die vryheid "...führt der Weg über die Welt und uns selbst zur Transzendenz." ⁴⁾

'n Waarlik vrye mens, 'n mens wat wysgerig-gelowig was, wat die Openbaring nie nodig gehad het nie, vind Jaspers in Giordano Bruno. Hy bespreek hom in teenstelling tot Galilei as illustrasie vir die aanduiding van die verskil tussen geloof en wete. Bruno het geglo. Galilei het geweet. Galilei herroep sy leer onder die druk van die Inkwisisie-----die aarde sou om die son draai ook al het hy nie herroep nie. Bruno herroep nie die stelling wat vir hom beslissend was nie. Dit was vir hom 'n onvoorwaardelike beslissing. Bruno was bereid om te sterf vir dit wat hy as waarheid ingesien het, sonder om dit te kon bewys. Dit is egte geloof. ⁵⁾

Maar soos wysgerige geloof nie Openbaring nodig het nie, so het dit ook nie die verstand nodig nie. Verloop dit dan irrasio-

1. Vgl. Inleiding tot de Philosophie, p. 43.

2. Ibid. p. 62.

3. Karl Jaspers, p. 777.

4. Der philosophische Glaube, p. 49.

5. Wysgerig Geloof, p. 9.

neel? Nee, sê Jaspers, geloof mag onder geen omstandighede met die irrasionele vereenselwig word nie. Dit sou abdikasie van die gees beteken en alle diskussie onmoontlik maak. Wysgerige geloof word te alle tye gekenmerk deur 'n vaste verbond met die wete.....ons het reeds verwys na die eis wat Jaspers aan die filosofie stel om die ^ewetenskap konstituerend vir die filosofie te maak...want kritiese arbeid suiwer ons kennis. Wysgerige geloof is nooit aanskoue nie, maar bly op 'n afstand in vraende vorm----ook teenoor homself.¹⁾

Geloof val uiteen in die momente van geloof as akte en geloof as inhoud^d wat onafskeidelik met mekaar verbonde is. Die subjektiewe en die objektiewe is in die geloof een. (Die subjektiewe alleen sou neerkom op 'n geloof sonder inhoud, terwyl die objektiewe weer as stelling of dogma iets doods sou wees.) Hierdie Een wat in die tweeheid van subjek en objek aan ons verskyn as Umgreifende, is die uitgangspunt en doelwit van ons filosofering.²⁾

Die filosoof soek die Omvattende in die ontwerp van 'n wysgerige geloof.

By die bespreking van die Omvattende in die vorige hoofstuk het ons aangetoon dat Jaspers die synswyses van die Omvattende opbreek in die polariteite subjek en objek. Daar het ons gesien dat ek as Dasein Inwelt en Umwelt is, as bewussyn-as-sodanig bewussyn en voorwerp van bewussyn, as gees die Idee in my en die objektiewe Idee wat my uit die dinge tegemoettree, as eksistensie eksistensie en transendensie. (Die Omvattende wat ek is, omvat as't ware die omvattende wat die syn self is en word tegelykertyd daardeur omvat.) Verder sê Jaspers nou:

"Glaube in weitestem Sinne heisst nun das Gegenwärtigsein in diesen Polaritäten. Denn diese Gegenwärtigkeit ist in keinem Falle durch den Verstand erzwingen, sondern ist immer aus einem eigenen Ursprung den ich nicht wollen kann, sondern aus dem ich will, bin und weiss."³⁾

1. Ibid. p. 12.

2. Ibid. p. 110.

3. Der philosophische Glaube, p. 19.

As Dasein ervaar ek die werklikheid as werklikheid; as bewus-syn-as-sodanig-die onmiddellike en onvoorwaardelike geldingskrag van dit wat reg is; as gees is ek vervul met Ideë wanneer ek die my tegemoetkomende Idee opvang en eenheid uit die veelheid skep; as eksistensie is ek wanneer ek weet dat ek aan myself deur die transendensie geskenk is.

In eg. drie gevalle het ons dit te doen met geloof in die ruimere betekenis daarvan. Eintlike geloof egter, is akte van die eksistensie, waardeur dit bewus word van die werklikheid van die transendensie.¹⁾

"Glaube ist das Leben aus dem Umgreifenden, ist die Führung und die Erfüllung durch das Umgreifende."²⁾

Oor die geloof kan mens nie spreek in voorwerplike denke nie. Dit is juis die groot gevaar, want soos 'n kat altyd weer op sy vier pote te lande kom, so val ons altyd terug in voorwerplike denke. Dit lei tot bygeloof. Geloof is vir Jaspers 'n onmiddellike gegewe in teenstelling tot alles wat met die verstand begryp kan word, want ek ervaar die Umgreifende direk, waaruit volg dat my geloof nooit tot konfessie of dogma kan stol nie. Die wysgerige geloof maak wel van begrippe, stellings en metodes gebruik, maar bind hom nooit daaraan nie. Dit kan nooit hierin gefikseer word nie, kom immers nooit tot rus nie, bly vra met 'n radikale openheid. Uit die eie-aard daarvan sal die wysgerige geloof hom daarom bedien van die dialektiese metode. Want afgesien daarvan dat dialektiek die logiese gang deur antiteses is, wat opnuut tot antiteses word, ens., kan dialektiek ook beteken die opvoer van teenstelling tot antinomieë waarvoor daar geen oplossings is nie....die stort in die onoplosbare, in die uiteindelijke teësprak; ook om gebring te word tot aan die grense waarin die skynbare verskeurdheid van die synde, my eintlike syn alleen as geloof, as 'n standhou in en ondanks die absurde, oorbly.³⁾

1. Ibid. p. 19: "Nun nennen wir Realitätsgewissheit, Evidenz, Idee wohl Glauben im Weiterem Sinne. Als Dasein ist etwas wie Instinkt, als Bewusstsein überhaupt Gewissheit, als Geist Überzeugung. Eigentlicher Glaube aber, ist der Akt der Existenz, in der Transzendenz in ihrer Wirklichkeit bewusst wird."

2. Ibid. p. 20.

3. Wysgerig Geloof, p. 21.

Hierdie strukture vind ons in die wysgerige geloof terug. Om 'n voorbeeld te noem: geloof en ongeloof is radikale teenstellings, maar kan nie van mekaar geskei word nie. Die geloof wat hom terugtrek op 'n minimum aan die grens van die ongeloof, "schlägtum aus der Punktualität ins Weite....Aus der Erfahrung des Nichts, angesichts der Grenzerfahrung, erst eigentlich bezwingt, vertraue ich mich von neuem glaubend, der Weite an im Aufhellen aller Weisen des Umgreifenden, das ich bin und in dem ich mich finde."¹⁾

Maar die wysgerige geloof bou op die tradisie; dit voer weliswaar deur die niks, maar dit kom nie op uit die bodemloosheid nie. Wysgerige geloof moet langs die weg van selfbesinning uit die tradisie as teenwoordige realiteit verwerf word. (In die tradisie sal die volgende o.a. vrugbaar verwerk kan word in ons wysgerige geloof: die Stoa se idee van noodwendigheid en voorsiening, Plato se idee van anderkant die syn, Plotinus se filosofie van die Een, Spinoza se substansie-idee, Hegel se beskouings oor die absolute Gees.²⁾)

Tereg vra Jaspers of die filosofie ons in ons nood 'n houvast kan bied? Nee, sê hy: "Halt im Philosophieren heisst Sichbesinnen, Atemschöpfen in der Vergegenwärtigung des Umgreifenden, sich gewinnen im Sichgeschenktwerden. Der philosophische Glaube sieht sich preisgegeben, ungesichert, ungeborgen."³⁾

Ons het wel eerbied vir die filosofie en spesifieke filosowe maar die geskiedenis as sodanig het geen gesag nie, bied geen houvas of steun nie, maar: "Die Geschichte wird für ihn nicht zur Autorität, sondern zu einer einzigen Gegenwärtigkeit des geistigen Ringens."⁴⁾

Nog twee aspekte van die wysgerige geloof verdien bespreking: die rede en kommunikasie.

Wat eg. betref, onderskei Jaspers duidelik tussen rede en verstand. Die rede, sê hy, is nooit sonder die verstand nie, maar is self meer as verstand. Die bodemlose denke van die

-
1. Der philosophische Glaube, p. 21.
 2. Angesichts, p.231.
 3. Der philosophische Glaube, p. 22.
 4. Ibid. p. 23.

verstand voer tot nihilisme, terwyl die in die eksistensie gegrondveste rede die redding is ook van die nihilisme. Die rede leef in die vertroue dat dit die verstand kan leer om in die afgronde van die antinomieë van die gebrokenhede en verskeurdhede ten slotte tog weer bewus te word van transendensie.¹⁾

Die rede is 'n onontbeerlike bestanddeel van die wysgerige geloof. Dit is nie subjek nie en ook nie objek nie. Daarom sien dit die geheel raak en verhinder dat 'n bepaalde moment van die Umgreifende geïsoleer en verabsoluteer sal word. Die rede skep ruimte om ons heen, maak ons bereid tot geestelike gemeenskap, bewaar ons vir verstarring. Dit fikseer nooit nie, stel nooit vas nie, soek steeds met grenslose openheid na die eenheid van alle geskiedenis en beluister uit die diepte van die wêreld die spreke van die transendensie in die besef dat dit nooit in een algemene begrip te vat is nie.²⁾ "Die rede verhoed dat die een waarheid ten koste van die ander in homself opgesluit word en weier om homself te beperk tot 'n bepaalde waarheid wat nie alle waarhede insluit nie."³⁾

Wat kommunikasie betref: die wil tot gemeenskap is eie aan die rede. Ons kan oor die ewige waarheid nie beskik nie, maar die waarheid kry vir ons gestalte in die geestelike gemeenskap met die ander. Alleen in die vorme van onderlinge verbondenheid vind mens saam die weg tot die waarheid. Waarheid is wat mens met mens verbind.

Wysgerige geloof staan teenoor alle verset teen gemeenskap, wat natuurlik volg as jy meen dat jy die absolute waarheid besit. Nee, die mens moet resloos bereid wees om na die ander, die historiese ander en die religieuse ander te luister. Kommunikasie is die alomvattende en diepste verlange van wysgerige geloof.⁴⁾

Vra ons na 'n afgeronde beskrywing van wysgerige geloof, is die naaste wat Jaspers ons bied die volgende:

1. Ibid. pp. 42-43. Vgl. Vernunft und Existenz, pp. 4, 39, 41. Ook: Angesichts, pp. 126-128.
2. Wysgerig Geloof, pp. 44-45.
3. J.A. Heyns: Die Evangelie in Krisis, Tafelberg-Uitgewers, 1966, pp. 98-99.
4. Wysgerig Geloof, pp. 45, 173-174. Inleiding tot de Philosophie, pp. 123-124.

"Der philosophische Glaube ist die Substanz eines persönlichen Lebens; er ist die Wirklichkeit des Philosophierenden in seinem geschichtlichen Grunde, in dem er sich geschenkt wird.

Im Philosophieren erfahre ich die Wirklichkeit der Transzenden~~z~~denz ohne Vermittlung, durch mich selbst als das, was nicht ich selbst bin."¹⁾

{2. Wysgerige geloofsinhoude:

Jaspers onderskei die ruimte van die geloofsinhoude en die geloofsinhoude self. Eg. word aan ons geopenbaar deur die volgende vier vrae: Wat weet ek? Wat is eintlik? Wat is waarheid? Hoe weet ek?

1. Wat weet ek? Ek weet wat ek uit die subjek-objek-verhouding ken. Wat ek van die syn ervaar, omvat altyd subjek en objek beide. Bestaan, bewussyn, gees en eksistensie het elk sy eie subjek-objek-gestalte. Die wêreld van my bestaan is tegelyk die wêreld waarin ek bestaan; my bewussyn as sodanig kry met voorwerpe te doen; die gees leef in ideë en die eksistensie is betrokke op transendensie. So is dan wat ek weet slegs voorwerp van my bewussyn en niks meer nie...maar dit gee in sy eindigheid wellig die moontlikheid van transend~~e~~ring.²⁾

2. Wat is eintlik?: Nie net wat bestaan is eintlik nie, daarom moet deurgedring word tot dit wat op sigself is. Omdat ons opgesluit is in die subjek-objek-verhouding, terwyl die syn beide omvat, is die vraag na die syn tegelykertyd nie los te maak van die wese van die mens (wat die vraag na die syn moontlik maak)nie.

Syn word vereensgelwig met die objektiewe of die subjektiewe in die wêreld of geïdentifiseer met die denkstrukture of kategorieë waarin die synde begrypbaar gemaak word. Geeneen van hierdie kategorieë bevredig Jaspers nie.

Hy betoog soos volg:

a. Elke objek het 'n verskyningskarakter en verwys ons dus na die synde self.

1. Existenzphilosophie, p. 79.

2. Ibid. p. 27.

b. Aangesien die syn homself manifesteer in alles wat ervaar word, is die subjektiwiteit self 'n grondstruktuur van die syn en is ervaring en begrip onontbeerlike weë tot die benadering van die syn self.

c. Wanneer die eintlike synde nie denkstruktuur van die kategorieë, nie logos is nie, onttrek dit hom eweneens aan begrip. Die eintlike synde, wat nog objek nog subjek is maar in die geheel van die subjek-objek-verhouding hom aan ons voordoen en inhoud en betekenis gee aan die kategorieë, noem ons die Omvattende. Wat eintlik is, sal dus aan ons bekend word na die mate waarin ons die modaliteite van die omvattende (wêreld en transendensie, bestaan, bewussyn-as-sodanig, gees, eksistensie) leer deurskou. Aangesien al hierdie modaliteite een grond het, is die antwoord ten slotte: "...die eintlike Syn is die transendensie (of God)."

In hierdie antwoord goed verstaan, word alle wysgerige geloof en alle wysgerige denke saamgevat.¹⁾

3. Wat is waarheid? Elke modaliteit van die omvattende het sy eie waarheid. Vir 'bestaan' is o.a. waar wat sintuiglik waarneembaar is. Vir die bewussyn as sodanig is waar wat sonder innerlike teësprak gedink kan word; vir die gees die oortuigingskrag van die Ideë; vir die eksistensie geloof en die wet van die betrokkenheid op die transendensie.

Die bewussyn lewer die vorme van ons waarheidsoordele, maar die waarheid self wel uit die ander drie modaliteite.²⁾

4. Hoe weet ek? Die kategorieë- en metodeleer leer ons insien dat mens van elke waarheid op 'n spesifieke wyse bewus word. So verwerf ek vir my 'n grondplan waardeur ek weet hoe en wáárdeur ek weet. Jaspers onderskei hier tussen die objektiewe kennis van die wetenskap en die transendente denke van die filosofie. 'n Wysgerige uiteensetting, sê hy, het sy doel bereik as sy objek vervlugtig en daar vir hom lig opgaan. Hy kan die eintlike syn self nie gryp nie, maar kan daardeur vervul word.³⁾

1. Ibid. p. 29.

2. Ibid. p. 30.

3. loc. cit.

Met hierdie vier vrae transendeer ons die kenbare, word ons bewus van die verskyningskarakter van die bestaande en daarmee van die omvattende van die synde self. Hierdie transenderende denke dra volgens Jaspers 'n wetenskaplike karakter omdat dit metodies is, maar dra 'n heel ander karakter as die wetenskaplike kenne. Metodies word die kategorieë self met die kategorieë van die denke oorskry. Hierdie filosofering open die weg vir die geloof.¹⁾

Binne die ruimte wat aan ons geopenbaar word deur die antwoorde op bg. vrae, vind ons dan die volgende drie geloofsinhoude: God is.

Daar is die onvoorwaardelike eis.

Die wêreld is 'n verdwynende tussen God en eksistensie.

Weliswaar noem Jaspers in sy Inleiding tot de Philosophie vyf grondstellings---afgesien van bg. drie ook:

Die mens is eindig en onvoltooibaar.

Die mens kan lewe onder God se leiding.²⁾

1. God is:

Transendensie wat die wêreld te bowe en te buite gaan noem Jaspers God.³⁾ As alles verlore gaan bly alleen oor: God is.⁴⁾ Filosowe van ons tyd wil die vraag of God bestaan, graag vermy. Tog wil Jaspers 'n duidelike antwoord gee. As die teologie sê dat God nie geken kan word sonder Openbaring nie, antwoord Jaspers dat reeds lank voor en buite die Bybelse openbaring daar sekerheid bestaan het omtrent die werklikheid van die Godheid. En in die Westerse wêreld het vele sekerheid gekry oor die Godsbestaan sonder openbaring.⁵⁾

Die filosofie leer dat God bestaan omdat ons sy bestaan kan bewys. Sedert Kant die Godsbewyse afgekraak het, word hulle beskou as nutteloos. 'n Bewese God is geen God nie. Alleen wie van Hom uitgaan kan Hom seek. Die sekerheid dat God is, is vooronderstelling en nie resultaat van die filosofie nie.⁶⁾

1. Ibid. p. 31.

2. Inleiding tot de Philosophie, p. 81.

3. Wijsgerig Geloof, p. 32.

4. Inleiding tot de Philosophie, p. 38.

5. Ibid. pp. 39-40.

6. Wijsgerig Geloof, p. 33.

God is geen voorwerp van sintuiglike waarneming nie. Slegs wie die godsbewyse met innerlike begrip nadink, kan in hierdie herhaling 'n verseker word ondervind. Hierdie denke op sigself voltrek 'n verandering in die mens.¹⁾ God bestaan vir my namate ek in vryheid myself word....hy bestaan nie as kennis-inhoud nie, maar slegs as openbaring vir die eksistensie.²⁾ My geloof kom uit my vryheid op.³⁾

Daarom: i.p.v. te weet van God, vergewis ons ons filosoferend van die omvattende Godsbewussyn. "Wat daarin (dit is die stelling: God is) eintlik bedoel word, is eers in die transendering, in die bo die realiteit uitgaan aan te voel as die eintlike werklikheid. Derhalwe is die hoogtepunt en sin van ons lewe daar waar ons seker word van die eintlike werklikheid, dit is van God"⁴⁾

Ons kan vir ons geen voorstelling van God maak nie, daarvan getuig ook 'n Bybelteks soos:

A. Jy mag vir jou geen beeld en gelykenis maak nie, wat volgens Jaspers daarop dui dat God onsigbaar, onvoorstelbaar, ondenkbaar is. Selfs die Atman-Brahman-denke en die Chinese Tau het met hulle bo-persoonlike, suiwere werklikheid van God sonder beelde, nie ontkom aan menslike denkwyses en aanskouingsvorme nie. Vervlugtig die voorwerp, bly daar nog 'n swak bewussyn oor. Hierdie swak bewussyn is die swye voor die syn. Daar is toevlug en tog geen plek, rus wat ons kan dra in die onontkombare onrus van ons weg deur die wêreld.⁵⁾ "Waar geen vraag meer is, is ook geen antwoord,"⁶⁾ en daar heers die stilte van die syn.

B. Jy mag geen ander gode dien nie: dit beteken dat daar maar een God is. Die konsentrasie op die een God gee aan die eksistensiële beslissing eers sy werklike grond. Dis 'n probleem vir alle eeue of die mens die Een as grond vir sy lewe verwerf het.

C. Laat U wil geskied: Die vertroue in hierdie houding maak 'n

1. Ibid. p. 32.

2. Inleiding tot de Philosophie, p. 44.

3. Ibid. p. 43.

4. Ibid. p. 45.

5. Ibid. p. 47.

6. Ibid. p. 48.

diepe gevoel van dank, en tegelyk sprakelose en onpersoonlike liefde moontlik.¹⁾

Denke oor God is verheldering van die geloof, maar geloof is nie aanskoue nie, soos reeds gestel. Om daaruit te lewe beteken nie om te steun op 'n berekenbare wete nie, maar om so te lewe, dat ons dit waag dat God is.

Volgens Jaspers moet mens toegee dat ons God nie ken nie en nie eers weet of ek glo nie, want geloof is geen besit nie. Denke oor God as deel van die filosofie bring geen sekerheid nie, maar die vryheid om te beslis vir die eintlike selfsyn. Dit lê al die aksent op die liefde in die wêreld, op die lees van die kodeskrif van die transendensie en op die uitgebreidheid van wat die rede omvat.²⁾

2. Daar is die onvoorwaardelike eis:

Die meeste eise wat aan ons gestel word ontleen hulle klem aan die nuttigheid daarvan of die outoriteit waarvoor ons moet buig, maar die eis wat deur niks bepaal word nie, wat onvoorwaardelik geld, het sy oorsprong in myself. Die onvoorwaardelike is saak van geloof. Dit is werklik alleen in die geloof waaruit dit voltrek word en vir die geloof wat dit insien.³⁾

Onvoorwaardelike eise kom uit myself, terwyl dit my innerlik dra deur dit wat in myself nie alleen myself is nie. My eintlike self stel aan my blote bestaan 'n onvoorwaardelike eis. Ek word bewus van my as dit wat ekself is omdat ek dit moet wees. Hierdie bewuswording is aanvanklik vaag, maar duideliker aan die einde van my onvoorwaardelike handeling. Die onvoorwaardelike as grond van my handelinge is daarom nie 'n kwessie van kennis nie, maar inhoud van geloof. Onvoorwaardelikheid is 'n deur refleksie uit 'n onbegryplike diepte duidelik wordende beslissing, waarmee ekself identiek is.

Dis deelhê aan die syn.⁴⁾ Die onvoorwaardelike beslis of my lewe waarde het of nie. Maar ook hier stel Jaspers dit dat die onvoorwaardelike verborge is, nooit duidelik aanwysbaar is nie.

1. Ibid. p. 48.

2. Ibid. p. 49.

3. Ibid. p. 55.

4. Ibid. pp. 53-54.

Tog dra dit die lewe uit die eksistensie te alle tye.¹⁾

Die onvoorwaardelike eis kom tot my as die eis in die tydelikheid van wat ek in die ewigheid ten aansien van die transendensie is. Juis die onvoorwaardelikheid maak my indagtig aan dit wat ekself is en waaraan ek my bestaan behoort te verantwoord.²⁾ Dit staan as't ware loodreg op die tydelikheid. Dit kom uit die transendensie en breek die wêreld binne langs die weg van ons vryheid.³⁾

Die onvoorwaardelike berus op 'n keuse. 'n Beslissing word tot kern daarvan. Die mens kies tussen goed en kwaad wat hy as goeie verstaan. Die metafisiese betekenis van die beslissing het tot gevolg dat die mens bewus word daarvan dat hy aan homself geskenk is in die moontlikheid van lief te kan hê. Werklike liefde waarborg tegelykertyd die sedelike waarheid van sy doen en late.⁴⁾ Die grond van die liefde egter, waarin die onvoorwaardelike gefundeer is, is een met die wil tot die eintlike werklikheid. Wat ek liefhet, móét bestaan. En wat eintlik is kan ek nie sien nie sonder om dit lief te hê nie.⁵⁾

So 'n onvoorwaardelike eis het vir Socrates instaat gestel om die gifbeker welgemoed te drink. Hy het dit met sy geloof gewaag. (Waarvoor het Socrates gesterf? Volgens Jaspers moet mens juis nie vir iets sterf nie. Om vir iets te sterf om daarvoor te getuig bring 'n element van doelmatigheid en daardeur van onsuiwerheid in die sterwe.⁶⁾)

3. Die wêreld is 'n verdwynende tussen God en eksistensie:

Die insig in die ongeslotenheid en grondloosheid van die wêreld maak ons bereid tot nimmer tanende aandag vir alle modaliteite van die syn en vir gebeure in die onafgeslote lewe in die tyd.⁷⁾

Hieruit volg eerstens die sekerheid van die absolute transendensie van God t.o.v. die wêreld. God is ver as ek Hom wil begryp, naby in iedere onherhaalbare historiese situasie.

Tweedens: die ervaring van hierdie wêreld as sprake of taal Gods:

1. Ibid. pp. 54-55.

2. Wijsgereg Geloof, pp. 34-35.

3. Ibid. p. 35.

4. Inleiding tot de Philosophie, p. 59.

5. Ibid. p. 60.

6. Ibid. p. 51.

7.

die wêreld is nie op sigself nie, maar God se spreke kom daarin tot ons. Die sin daarvan kan alleen eksistensieel en momenteel opflikker.¹⁾

Vir hierdie geloof is ons tydelike syn die ontmoeting van eksistensie en transendensie, van die ewige(wat ons ^{is} as skepsels wat aan onself geskenk is) met die ewige self. Hierdie ontmoeting is aan die wêreld gebonde. God kan nie sonder gebruikmaking van die wêreld direk tot eksistensie nader nie, want dit wat plaasvind, sou nie mededeelbaar wees nie.²⁾ In die toewyding aan die realiteit in die wêreld----die onvermydelike medium vir die toewyding aan God---groei die selfsyn, wat sig tegelyk in dit handhaaf waaraan hy hom wy.³⁾

Van aldrie geloofsuitsprake geld dat hulle onbewysbaar is en alleen geld vir wie dit nadink of hom daardeur laat aanspreek. Dit besit slegs 'n aanduidende karakter.⁴⁾

Ek aanvaar dit nie deurdat ek in 'n belydenis 'n outoriteit gehoorsaam nie, maar deurdat ek my aan die waarheid daarvan met my wese self nie kan onttrek nie.⁵⁾

Ondanks die krag van hierdie grondstellings, bly hulle tog in die onsekerheid van "die nie-gewetene".⁶⁾ Daarom wil Jaspers dat hierdie stellings met 'n sekere terughoudendheid uitgespreek sal word. Dit moet nooit as wete of as kennis behandel word nie, want dan sal dit sy sin verloor. In die filosofie sal daar altyd die spanning wees tussen die aarseling en die swewende van sy uitsprake en die vasbeslotenheid van my houding in 'n gegewe situasie.⁷⁾ Volledigheidsonthalwe kan hier nog gemeld word dat die ongeloof presies die teenoorgestelde van hierdie drie geloofsinhoude poneer, nl. daar is geen God nie, daar is geen onvoorwaardelike eis nie en die wêreld is alles.⁸⁾

1. Wijsgurig Geloof, p. 36. Inleiding tot de Philosophie, p.78.

2. Inleiding tot de Philosophie, p. 79.

3. Ibid. p. 80.

4. Wijsgurig Geloof, p. 37.

5. Inleiding tot de Philosophie, p. 81.

6. loc. cit.

7. Wijsgurig Geloof, p. 38.

8. Ibid. p. 37.

{3. Die wysgerige Godsbegrip:

Die vraag mag ontstaan waarom ons hierdie paragraaf wy aan 'n bespreking van die Godsbegrip terwyl ons reeds die transendensie bespreek het?— Ons moet by Jaspers onderskei tussen sy wysgerige god en sy wysgerige ontleding van die Godsbegrip van die christendom en dit wat daarmee saamhang. Die Godsbegrip van hierdie paragraaf kan nie met die transendensie gelyk gestel word nie.

As wysgerige vind Jaspers die fenomeen religie 'n stekelrige probleem wat hy liefs nie van binne uit wil benader nie. (Ons het dit in hierdie paragraaf oor die christelike religie, Godsbegrip, ens.) Dit is onmoontlik om alle godsdienste konkreet te beleef; maar ook wat die christendom betref, waarin hy opgegroei het, maak hy nie aanspraak op konkreet beleefde kennis nie. Hy neem sy uitgangspunt in die wysgerige geloof en benader die Godsbegrip van die christendom van buite af. As hy dan praat van wysgerige geloof en openbaring, sê hy bv.: "...sollten beide für immer unvereinbar sein, so spreche ich von der einen Seite her; aber von der anderen betroffen."¹) Die transendensie van die wysgerige geloof sou geen probleme van die aard wat ons hier gaan bespreek, oplewer nie. Dit is ver-vreemd genoeg om nie lastig te wees nie.

Wat sy siening van die Godsbegrip betref: die Westerse Godsbegrip wortel volgens hom in die Griekse filosofie en die O.T. monoteïsme. Nou soek Jaspers in die O.T. allerlei uitsprake om steun aan sy wysgerige geloofsinhoude te gee: Hy verwys in hierdie verband na Jeremia ('n beter voorbeeld sou die gebed van Habakkuk gewees het) wat aan sy kneg Barug die volgende woorde gerig het in sy teleurstelling toe alles vir hom na nag gelyk het:

"Kyk, wat Ek opgebou het, breek Ek self af; en wat Ek geplant het, ruk Ek self uit; en dit betref die hele aarde! En sou jý vir jou groot dinge soek? Soek dit nie...."(Jer. 45:4-5) Nou is dit verbasend dat hierdie woorde vir Jaspers in 'n dergelike situasie beteken het: Dat God is, is genoeg! Dit wat die O.T.betref

1. Angesichts, p. 8.

Die Griekse filosofie bied ooreenstemmende uitsprake. Xenophanes verkondig reeds rondom 500 v.C. dat daar slegs een God regeer en dat hy nóg liggaamlik, nóg geestelik na die mens lyk. Die Griekse filosowe het hom verskeie name gegee, maar hy was vir hulle net 'n denkkonstruksie, nie die lewende God van die O.T. profeet wat ~~deur~~ (Jeremia) met Barug praat nie. Hulle het wel geglo dat daar so iets moet bestaan, dát Hy is, maar het nie geweet wát Hy is nie.¹⁾

Wat Jaspers met hierdie redenasie op die oog het, is die feit (volgens hom) dat God nie noodwendig die Openbaringsgod hoef te wees nie.

Die verskil, sê hy, tussen die teologiese en die filosofiese Godsbegrip, is meteen ook die verskil tussen die wyse waarop hulle Gods teenwoordigheid ervaar. Dis die onderskeid tussen die God en godheid, tussen die lewende God en die transendensie van die denke; die een in die taal van die Bybel en die ander in die taal van die filosofie. Eg. is die mindere van lg. wat werkingskrag betref, maar is teoreties helderder.²⁾

Lank voordat die Openbaring bestaan het, meen Jaspers, was daar al mense in die Weste en Ooste wat oor die Godsbestaan seker was. Vele in die Westerse wêreld van vandag het daarin geslaag om, sonder die waarborg van die Openbaring, sekerheid te kry oor die Godheid.³⁾

Voorts verwerp Jaspers ook dié idee van die teologie nl. dat ons God nie kan ken tensy ons Hom ken uit die Openbaring nie. Filosofies kan sy bestaan bewys word en wel so dat dit 'n werklikheid word vir eksistensie. Ook het ons gesien dat my vryheid nie die bestaan van God bewys nie, maar die ruimte skep waar die sekerheid moontlik is.⁴⁾ Die Bybelse Godsbegrip laat nie reg geskied aan die onafhanklikheid van die mens nie, sê Jaspers. Die grootste beswaar teen die Bybelse Godsbegrip is egter die objektivering daarvan. Die filosofie het die taak om die religie

1. Inleiding tot de Philosophie, p. 38.

2. Wijdsgerig Geloof, pp. 78-79.

3. Inleiding tot de Philosophie, p. 40. Vgl. Wijdsgerig Geloof, pp. 77-9

4. Ibid. p. 44.

te bestry wanneer dit ontaard in "dingliche Objektivität bis zur Materialisierung der Transzendenz, und der Mensch damit hinabsinkt; Religion wird zu Gespensterangst, zu fanatischer Gewaltsamkeit ohne Idee, zu Ketzerrichtertum und Bedrohung allen Daseins der Freiheit in der Welt. Dieser Kampf gegen die Objektivationen der Religion, voller Leidenschaft in aller Geschichte, geht darum Freiheit im Wagnis des Einzelnen zu gewinnen, die Gottheit nicht in den Staub ziehen zu lassen."¹⁾ (Onderstreep deur myself).

Xenophanes, Epikurus, Kant, Feuerbach en Kierkegaard het elk in sy eie tyd in hierdie opsig 'n diens bewys.

Ek kan vir my nooit enige voorstelling van God maak nie. God is nooit voorstelbaar nie, daarom die gebod om geen beeld of gelykenis van Hom te maak nie. Die mens het God al in al die vorme van die wêreld voorgestel en ook as persoonlikheid na analogie van die mens. Maak ek vir my geen voorstelling nie, dan bly daar maar 'n floue bewussyn van God oor, maar hierin lê daar die moontlikheid van heil. Dan volg die swye voor die syn.²⁾ Hier is die rasionele bewys nie nodig nie, want wat ek glo, hoef nie nog bewys te word nie. Soek ek na objektiewe geloofsekerheid, het ek my geloof verloën.

Hoewel dit sinloos is om geloof rasioneel te bewys, is dit tog hoogs sinvol om die denkbeweginge daarvan rasioneel te ontwikkel en helder tot die bewussyn te bring.

Nou sê Jaspers dat as God homself sigbaar, objektief geopenbaar het, dan was daar vir ons net een weg: onderwerping. Maar dan was daar geen vryheid meer nie. "Wir sind noch im Zeitdasein solange die Gottheit verborgen bleibt und nicht antwortet und alle Chiffren zweideutig lässt, wirft sie den Menschen auf seine Freiheit zurück.....Die Gottheit will nicht blinde Hingabe, sondern Freiheit, die trotz und erst aus dem Trotz wahre Hingabe erreichen kann."³⁾ Hierdie spanning tussen trots en oorgawe word nooit opgelos nie. Die Bybelse Godsbegrip laat ook nie ruimte vir trots nie.

1. Philosophie I, p. 300.

2. Inleiding tot de Philosophie, pp. 47-48.

3. Philosophie III, p. 79.

Ons is nogsteeds by die objektivering van God. Jaspers beskou die volgende beskrywings van God as objektiverings wat verwerp moet word: God is een, God is persoon, God is drie-enig, Christus is waarlik God en waarlik mens. Hierdie beskrywings moet verstaan word soos alle ander chiffres. Hy praat in hierdie verband weliswaar van "Grundchiffren der Gottheit".

I.v.m. die chiffre van die eenheid van God: die begrip "een" is sedert Plato 'n hooftema van die filosofie. Met hierdie eenheid word nie 'n bloot numeriese eenheid bedoel nie "...denn dann gäbe es sogleich als denkbare Möglichkeit nicht nur den einen Gott. Denn die numerische Eins hat das Viele sich gegenüber. Die Gottheit kann weder die Eine noch das Viele als das im Prinzip Zählbare sein. Einheit als Zahl bleibt die immer äusserliche, weil formale Einheit."¹⁾ Hierdie eenheid van God is eintlik nie sonder my nie. "Das Eine ist zugleich für mich in der Einen Transzendenz und in mir als das Eine, dem meine geschichtliche Verwirklichung folgt. Diese Existenz in ihrer Winzigkeit wird die Chiffre jenes unendlichen Einen, das selber Chiffre ist."²⁾ I.v.m. die chiffre van die persoonlike God sê Jaspers dat alleen hierin die "ek" van die mens teenoor die "U" van God staan.³⁾ In die gebed spreek God die mens persoonlik aan en spreek die mens God as persoon aan. Eksistensie is selfwees as persoonwees, daarom laat die mens, wat weet dat hy aan homself geskenk is, die transendensie as persoon verskyn.

Dit is egter veral teen die chiffre van die Christusfiguur wat Jaspers hom verset. Jesus Christus as God en mens is 'n mite, mites kan ook chiffres wees. Vra hy na die funksie van die menswording van God vir die geloof, antwoord hy: "Gottes Wirklichkeit ist dem Glaubenden durch die Leibhaftigkeit eines Menschen

1. Ibid. p. 119. Vgl. ook die volgende uitsprake oor die eenheid van God: "der eine Gott.....ist in existentiellen Bezug die Hand, die mir erwidert, wo ich wahr und eigentlich ich selbst bin.... der eine Gott ist der Grund, in dem ich nach allen Zweifeln den Widerhall finde für meinen guten Willen, für mein Sein im Tage; der mir in meiner Einsamkeit naht, und doch nie da ist. Er scheint nichts für sich zu verlangen, als was wahre Existenz für sich selbst im Aufschwung in Kommunikation mit anderer Existenz ist, nicht Preis, Kultus, Propaganda. In der Welt begegnet mir nur Existenz. Gott ist nicht in der Welt als er selbst." Ibid. pp. 125-126.

garantiert."¹⁾

Die mensgeworde God Christus is 'n filosofiese onmoontlikheid. Christus kan slegs as 'n eensoortige chiffre tot ons spreek: slegs as Jesus of as Jesus Christus die "leibhafter Gott".

Die chiffre van die menswording verwys die mens na homself, God spreek alleen deur die mens tot die mens. Die liggaamlikelyding van Christus word deur die mens begryp as die weg tot die transendensie. Die Christusgees is saak van die enkeling. As gees kan Hy opvaar na die bo-sinnelikheid.²⁾

Interessantheidsonthalwe gee ons ook die volgende gedagtes van Jaspers in hierdie verband weer: Jaspers vind Jesus se eis om vader en moeder, vrou en kind te verlaat, alle bande te verbreek en hom te volg omdat Hy die waarheid en die lewe is, onaanvaarbaar. Filosofies juis sou wees om jou aan geen mensge-religieuse maakte objektiwiteit te onderwerp nie. ³⁾

As god 'n objek onder die dinge was, sou dit onmoontlik gewees het om Hom nie te kies, in 'n keuse tussen Hom en die mens nie. Maar nou is God transendensie en kies ek dus die mens. Dit laat mens weer dink aan die bekende uitspraak van Jaspers: "Gott will als Transzendenz, dass ich selbst sei."

Die vierde chiffre, die van die drie-enige God, vind Jaspers die merkwaardigste. Die Chiffre van die Triniteit ontstaan volgens Jaspers by die N.T. gelowiges, veral om die probleem van die eenheid van God te rym met die bestaan van Jesus en die werkinge van die Heilige Gees.⁴⁾

Hierdie Chiffres is vir Jaspers niks anders as chiffres nie, die handskrif van 'n ander, niks meer nie. Dit kan nooit letterlik opgeneem word nie. So sou ons synsbepeinsing immers verongeluk word. Dit is genoeg dat die syn is. Wete van die godheid is niks anders as bygeloof nie. Die waarheid is alleen daar waar "scheiternde" eksistensie die veelduidige sprake van die transendensie in die eenvoudigste synsekerheid kan oorsit. Belangriker as die verhouding tot die een God, die persoonlike

1. Angesichts, p.214.

2. Wijsgerig Geloof, pp. 100-101.

3. Jesus self het ook nooit gesê dat Hy God is nie, hoewel Johanne Hom dit in die mond lê. In Mark.10:18 sê Jesus immers self dat net een goed is, dit is God.....Angesichts, p. 500.

4. Angesichts, p. 254.

Belangriker as die verhouding tot die een God, die persoonlike God, die God wat Hom geopenbaar het in die mens Jesus Christus wat God self was, die Drie-enige God, is om die syn te ervaar in die mislukking of stranding.¹⁾

Gebed: As God nie geobjektiveer mag word nie en ook nie as persoon voorgestel mag word nie, kan daar ook nie plek vir die gebed in die wysgerige geloof ingeruim word nie. Vir die filosoferende mens geld: "Er möchte sich beugen, aber nicht knien vor dem, was Menschenwerk ist, das ihm Sprache zur freien Deutung, aber nicht ausschliessendes Sein der Wahrheit ist."²⁾

Sy beswaar teen gebed formuleer hy soos volg: "....ich kann nicht beten, entweder weil ich denn realen Sinn des Betens nicht wollen kann, insoweit es Magie ist; oder weil ich eine Täuschung sehe; oder weil mir ausbleibt ohne was das Beten Täuschung wäre; oder weil ich die Kontemplation absoluten Bewusstseins als den universellen alles durchdringenden Aufschwung mangels jeder Spezifität, jeder Gebärde, jeder zeitlichen Lokalisierbarkeit, jeder absichtlich wiederholbaren Form nicht Beten nennen darf."³⁾

Dit gaan vir Jaspers nie om gebed nie maar om synsvergewissing. Hiervoor het ek geen gebed of seremonies of gebare of rituele nodig nie. Insteede van gebed vervul die eksistensiële kontemplasie vanuit die absolute bewussyn in die filosofiese verlatenheid 'n beslissende rol. Die filosoferende mens kan dit verdra dat God nie direk genader kan word nie. Die chiffreskrif spreek my aan as ek daartoe bereid is. Ek bly filosoferend sweef tussen die verwerkliking van my moontlikheid en die ontvangs van my werklikheid as 'n geskenk. Dit is 'n omgang met myself en met die transendensie, "....aber selten nur ist es, ob im Dunkel ein Auge blicke."⁴⁾ Ek kry geen hulp van God wanneer gebed afgly van die stille sprakelose bepeinsing vóór die harts-togtelike soeke van die hand van die persoonlike God tót die aanroep van God vir doeleindes soos daaglikse begeertes.⁵⁾

1. Philosophie III, p. 237.

2. Philosophie I, p. 302.

3. Ibid. p. 311.

4. Philosophie III, p. 152.

5. Inleiding tot de Philosophie, p. 67.

Maar Jaspers het ook positiewe aanmerkings oor die gebed. Ware gebed in die O.T. vind Jaspers eers by Jeremia-----Jeremia in die grenssituasie! Liturgiese gebede is wel vir Jaspers iets wat uit 'n duistere verlede stam, onveranderlik vas as formules en onbegryplik. Maar ware gebed is 'n individuele eksistensiële werklikheid. As waarlik persoonlike gebed, staan dit aan die grens van filosofering en word filosofering sodra iedere bedoeling om op die Godheid in te werk vir eie gewin, wegval. M.a.w. waar ek God prys en dank en bepeins, daar is die ware gebed en daar is ek meteens ook wysgerig-gelowig besig.

Gods leiding: Toe ons die wysgerige geloofsinhoude bespreek het, het ons gesien dat een van die stellings van die wysgerige geloof wat Jaspers in sy Inleiding tot de Philosophie noem, is dat die mens onder die leiding van God kan leef.¹⁾

Wat beteken hierdie leiding? Deur Sy Woord en Gees en deur die gebed seker word van Gods wil? Nee, Gods stem lê vir die mens in selfwaarneming wanneer hy oopstaan vir alles wat uit oorlewering en omgewing op hom toekom. Die mens word gelei deur die medium van sy oordeel oor sy eie handeling.²⁾ Die mens oordeel self in redelikheid en vryheid oor sy gevoelens, motiewe en handeling en juis dit is Gods stem. Niks anders dus as sy eie oortuiging nie.

Maar hierdie leiding van God deur eie oortuiging, geskied in twee vorme: as algemeengeldige eis en as historiese aanspraak. Die algemeengeldige sedelike eise is oortuigend, Ook die mens wat nie in God glo nie, gehoorsaam die sedelike eise van die tien gebooie omdat hy dit in vryheid kan begryp. In hierdie vryheid is so 'n mens wel verbonde met die transendensie.

Maar daar is ook die historiese aanspraak. Elke situasie is uniek. Die algemene gebod is nie toereikend vir ons oordeel in alle situasies nie. Gods leiding word dus wesenliker ervaar in die historiese konkrete eis vanuit die situasie.³⁾ In die luister na Gods stem lê daar dus 'n waagstuk Dit noop tot

1. Ibid. p. 64.

2. Ibid. pp. 64-65. Wijsggerig Geloof, p. 69.

3. Wijsggerig Geloof, p. 70.

beskeidenheid. Wat in klaarheid gedaag het, kan 'n dwaalweg beteken.¹⁾

Die filosoferende enkeling glo dat waar hy vanuit die diepte beslis, hy God gehoorsaam, die wil van God doen, maar dan as voortdurende waagstuk. God werk immers deur die vrye beslissing van enkelinge.²⁾ Sou ek my aan die Woord van God bind of aan die kerklike uitsprake en wette, dan bind ek my aan iets in die wêreld en nie aan God nie.³⁾ Gods leiding kan nooit tot objektiewe besit word nie.

In ieder geval kan positief opgemerk word, dat hierdie rare oomblikke van sekerheid die hoogtepunte van ons lewe word--- dit gee ons lewe sy rigting.

Miskien kan hier nog ter sprake gebring word Jaspers se siening i.v.m. die demonologie. Belangrik in verband hiermee is Jaspers se opmerking dat die demonologie eers later ingebou is in die geloof van die transendente God as chiffre van die transendensie. Hy meen dat dit dwaling is om demone as 'n realiteit te benader.

"Daar is nie demone nie"⁴⁾ Sy kritiek op die demonologie, kom neer op die volgende: Dit duld geen transendensie nie, dit het geen plek vir die mens nie, dit bied geen weg tot die Een nie, dit gaan op in die natuur, dis deurgaans slegs 'n estetiese houding en dit ontwerp 'n tipe tussensyn.⁵⁾

4. Wysgerige geloof en Openbaring:

Dit skyn die bestemming van die Weste te wees, aldus Jaspers, om in die Boek waaraan dit onwrikbare outoriteit toeken, alle moontlike teenstrydighede aan te tref en juis daardeur oop te staan vir alle moontlikhede. Die Bybel wil ons sin vir die universele deelname, ons vermoë tot grenslose openheid voed. So wil Jaspers die christelike godsdiens relativeer vanuit die Openbaring self. Want, sê hy, alleen as die mens oopstaan vir alle moontlikhede sal hy tot die vervulling van sy wese kom.

1. loc. cit. Inleiding tot de Philosophie, p. 67.

2. Inleiding tot de Philosophie, p. 69.

3. Ibid. p. 70.

4. Wysgerig Geloof, p. 118.

5. Angewichts, pp. 361 e.v. Sien veral p. 362. Ook Wysgerig Geloof, pp. 124-127.

Jaspers tipeer die inhoud van die Bybel met bywoorde soos: primitief, subliem, barbaars, naïef, hartstogtelik, mateloos, uitbundig, afstotend, spitsvondig, monotoon. Dit is voorts gebonde aan die mite, sosiologiese feite, onhoudbare wêreldbeskouings, aan primitief-voorwetenskaplike kennis, aan 'n historiese verskyning met haas geen spoor van filosofiese refleksie nie. Die Bybel is deel van die filosofiese oorlewing "...die wir lesen wie andere Texte."¹⁾

En tog is dit die boek der boeke wat deur sy eksistensiële spreke die waarheid tot openbaring bring. Dit toon die mens in sy tastende dwaling, maar dan so dat juis hierin die Synde en sy eie wese geopenbaar word.²⁾ Of soos hy dit ook stel: Die Bybel is die depositum van menslike grenservaringe oor duisend jaar waarin die menslike gees van homself en van God bewus word.³⁾

Die Bybel is vir Jaspers onmisbaar in sy filosofie, selfs wanneer hy dié boek bestry; hy sê: as ons filosofer, doen ons dit vanuit die Bybelse religie en put daaruit onvervangbare waarheid.⁴⁾ Nog geen Westerse filosoof----Nietzsche ingeslote---het sonder grondige kennis van die Bybel gefilosofeer nie. Dit is nie toevallig nie, want die filosofie kan nie bied wat die religie kan nie en die filosofie kan nie sy plek behou as die mense nie meer religieus leef nie, want die religieuse geloof, (soos dit onder die volke leef) is uitgangspunt van die wysgerige denke. Die geloofsinhoude van die Bybel kan deur geen ander boek vervang word nie.⁵⁾

Daarom wil hy dat die oorspronklike waarheid uit die Skrif opgediep sal word----ontdoen sal word van ou klere, losgemaak sal word van fikseringe. Die ewig-ware moet so suiwer moontlik en so eenvoudig as wat maar kan tot uitdrukking gebring word. Ook sal die polêre teenstellinge daarin teruggevind moet word.

1. Die losmaak uit fikseringe: voorbeelde hiervan is nasionale

1. Karl Jaspers, p.830.

2. Wysgerig Geloof, pp. 98-99.

3. Vgl. Angesichts, p. 490 e.v.

4. Wysgerig Geloof, p. 85.

5. Ibid. p. 107.

religie, wetsreligie, Christusreligie. Fikseringe wat eenmaal geldig was, kan nie meer vir filosofiese besinning geldig wees nie.

A. Nasionale godsdiens soos die Jahwe-religie keer terug in die Calvinistiese konfessies wat hulle by voorkeur oriënteer in die Ou Testament.

B. Wetsreligie kry mens by voorkeur by Esra, Nehemia en die Priesterkodeks. Priesterheerskappy word deur die Jode geskep onder invloed van vreemde volke en dit word deur die christelike kerk oorgeneem.

C. Christusreligie sien Christus as God deurdat dit 'n offer-gedagte uit Deutero-Jesaja neem en toepas op Jesus.

Hierdie fikseringe bevat elk 'n waarheidselement: nasionale religie vertolk 'n voorlopige verskyningswaarheid. Wetsreligie veruiterlik die diepe betekenis van die wetsidee. Die Christusreligie bevat die waarheid dat God deur mense tot mense spreek. Maar God spreek deur vele mense en in die Bybel deur 'n reeks van profete waarvan Jesus die laaste is. Geen mens kan God wees nie. God spreek nie uitsluitlik deur een mens nie. Wanneer Christusreligie beteken die aanneem van die Redder Christus buite my, en die vervul word met die Christusgees in my, stel die filosofie twee dinge vas:

A. Christus in my is nie uitsluitlik gebonde aan die eenmalige Christus nie.

B. As Christus en Godmens is hierdie Jesus 'n mite en ook die diepsinnigste mite, bly mite en is spel. Dit kan objektiewe versekering wees alleen vir wie dit in geloof as 'n religieuse waarheid gevind het, of deur selfmisleiding,¹⁾

Mens kan volgens Jaspers nie veel waarde heg aan die evangelie van Johannes waar dit gaan om die historiese werklikheid van Jesus Christus nie.²⁾

2. Die terugvind van polêre spanninge; mens kan Bybelse waarhede alleen toeëien deur teenstrydighede in hierdie boek bewus te realiseer. In die polêre totaliteit is die ware werkzaam. Dit

1. Ibid. p. 101.

2. K. Jaspers: Socrates, Bhoeddha, Confucius, Jezus, Erven J. Bijleveld, Utrecht. 1960. p. 158.

spreek uit wat langs 'n direkte weg nie uitgespreek kan word nie.

3. Voortgaande en verdiepte besinning oor die ewig-ware: die ewig-ware in die Bybel word deur die wysgerige geloof soos volg geformuleer:¹⁾

Waar is in die Bybel.....

die gedagte van die een God;

die bewussyn van die onvoorwaardelike van die keuse tussen goed en kwaad;

die liefde as die diepste wese van die ewige in die mens;

die daad as dit waardeur die mens aan sy eie wese getrou blyk te wees;

die wette en ordeninge van hierdie wêreld het as iets histories geen absolute en algemene geldigheid nie; die ongeslotenheid van die geskapene wat in sigself geen bestand bied in die grenservaringe nie;

die laaste en enigste toevlug by God.

Die vraag kan nou gestel word, wat Openbaring vir Jaspers beteken as dit alles van openbaring gesê kan word?

Hy sê: "Weder der Offenbarungsglaube noch die Offenbarung ist ein eindeutig feststellbare Tatbestand, mit dem man operieren kann wie mit Dingen, die in der Welt vorkommen."²⁾

Openbaring is vir hom in elk geval handeling van God wat nie bevraagteken mag word nie, alleen gehoorsaam moet word. Altans, so beskryf hy dit. Want Openbaring in die sin van 'n regstreekse tydelik-bepaalde, vir alle mense geldende selfmededeling Gods in die vorm van 'n woord, eis, handeling of gebeurtenis, is vir hom volstrek onaanvaarbaar.³⁾

"Filosofie beteken immers per definisie 'n bedenking van God, d.w.s. 'n benadering van God deur die denke. En hierdie be-denking is altyd 'n hoogspersoonlike en daarom 'n eksistensiële aangeleentheid. Die waarheid wat langs hierdie weg gevind word is nooit algemeengeldig nie, d.w.s. geld nie vir alle

1. Wijsgurig Geloof, pp.102-103.

2. Angesichts, p. 55.

3. Wijsgurig Geloof, p. 80.

mense deur alle tye onder alle omstandighede nie. Alleen die wetenskap kan tot sulke algemeen-geldige waarhede kom. Dus: God openbaar Hom maar dit geld nie vir almal op dieselfde wyse nie; of liever: elke mens ervaar dit intiem persoonlik."¹⁾

En verder sê hy: "Die Objektivität der Offenbarung wird in der Religion als ein historisch einmaliges Faktum zu einem endlich Einsehbaren fixiert, hat nicht mehr Symbolcharakter als Artikulation geschichtlichen Transzend. erens, sondern ist starr geworden als direkte Wort Gottes."²⁾

Weens die spanning tussen die Woordopenbaring en die werklikheid "wird Theologie eine Arbeit des Ausdenkens von Kompromissen, Umdeutungen, Umbiegungen, um den Konflikt zwischen anerkannten, offenbarten Forderungen und eigenem sich diesen nicht einmal annäherndem Tun zu verdecken und in Dasein als Dauer und Welt zu ermöglichen."³⁾

Juis omdat die godheid niks direk sê nie,⁴⁾ is die mens volkome onafhanklik "damit in eigener Verantwortung über sich selbst entscheide und darin seine Würde habe". "Aus der Zeit in die Ewigkeit tretend, ist er selbst die einzige Antizipation im Dasein."⁵⁾

Daarom moet die Bybel vir ons chiffre van 'n anderwerklikheid bly soos die menswording dit o.a. is.

As Karl Barth van openbaring sê: "Offenbarung des Wortes Gottes überhaupt ist göttliche Zeichengebung", dan verset Jaspers hom heftig hierteen. Vir hom is daar geen verskil tussen tekens en die teken van die Openbaring nie. Die Openbaring is chiffre net soos wat die Oopenishads en 'n klip chiffre kan wees.

"Offenbarung ist entweder die zeitlich-räumlich bestimmte Handlung Gottes (als die sie vom Glaubenden behauptet wird) und dann nicht mehr Chiffre, sondern Realität. Oder sie ist Chiffre, steht dann neben andern Chiffren und ist nicht mehr reale Offenbarung."⁶⁾

1. J.A. Heyns: a.w., p. 97.

2. Philosophie I, p. 297.

3. Ibid. p. 298.

4. Ibid. p. 302.

5. loc. cit.

6. Angesichts, p. 174.

Konfessies: Ons het reeds in die verbygaan na die konfessies verwys. Jaspers het dit veral teen die Calvinistiese konfessies waar gesag toegeken word aan 'n objektiwiteit wat eenmaal histories geldend was. Dit beteken nie dat konfessies geen funksies te vervul het nie. Iedere konfessie is goed en dien 'n doel vir sover dit die persoon wat dit aanhang instaat stel om die Bybelse religie as geheel te beleef. Trou, eenvoud en historiese besef bind ons aan die konfessie waarin ons tot geestelike ontwaking gekom het. Maar tipiese verenginge en eensydighede daarvan verhinder die filosoof om hom daaraan te bind.

Wat die verskil tussen filosofiese en Openbaringsgeloof betref:

Omdat God self tot hom spreek in sy Openbarings, is dit vir die Bybelgelowige onmoontlik om 'n ander waarheid naas sy eie te erken. Vir die filosofies-gelowige is Openbaring 'n onmoontlikheid en dus verwerplik.

Nou sê Jaspers, dāe openbaringsgelowige moet weet dat die meerderheid van die mensdom hom nie steun in sy geloof nie, en daarmee erken dat die Openbaring wat vir hom geldig is, nie vir almal geldig is nie. Hy kan wel verkondig, maar mag nie verwag om nagevolg te word nie.

Die filosofies-gelowige daarenteen, moet die Openbaringsgeloof erken as 'n moontlike waarheid vanuit 'n vreemde oorsprong. Hy moet Openbaring nie uitsluit vir andere omdat dit vir homself 'n onmoontlikheid is nie.

Beide gelowe ken die aanvegting van die ander. Die filosofiese geloof bevraagteken die inkarnasie, die opstanding, die kerk as liggaam van Christus, die sakramente. Vir die filosofies-gelowige is daar die aanvegting van die onsekerheid.

"Es ist unendlich schwer vor der verborgenen Transzendenz in der Ungewissheit zu leben, das Sichausbleiben zu ertragen, das

1. Ibid, p. 526: "Das protestantische Prinzip fasst in sich Teilnahme an der biblischen Religion in den geschichtlichen Kleidern von Konfessionen, immer wieder neues Sichergreifenlassen vom Ursprung, kommunikative Verbundenheit der Glaubenden quer durch alle Konfessionen---Liberalität in Bezug auf die geschichtlichen Kleider----lebendiger Kampf in der Sprache der Chiffren---Bewährung durch Lebenspraxis." Sien ook: pp. 525-526, Wijsgerig Geloof, pp.100, 108-109.

Nichtliebenkönnen, die Leer des Nichtglaubens, wenn sie überfallen."¹⁾ Hoe bevrydend sou die sekerheid van die leiding van Gods hand dan nie wees nie.

Omdat beide dan aanvegbaar is, moet beide die geloof van die ander erken. "Die für unser kommunikatives Miteinander entscheidende Frage bleibt daher: Ist das gegenseitige Sichanerkennen möglich? Können beide im Dasein zusammenwirken ohne unwahrhaftig zu werden, ohne Hintergedanken? "

Hierop antwoord Jaspers: "Ursprünglich verschiedene Weisen der Lebenspraxis und des zu ihnen gehörenden Glaubens schliessen sich in der Tat aus: sie können nicht im selben Menschen verwirklicht werden. Sie schliessen sich aber nicht aus, wenn sie durch verschiedene Menschen in der Welt sich begegnen. Jede Geschichtlichkeit kann die andere in ihrem existentiellen Ernst lieben und sich ihr in einem Übergreifenden verbunden wissen"²⁾

5. Wysbegeerte en religie:

Religie en filosofie is vir Jaspers radikaal verskillende entiteite wat tog 'n sekere verband met mekaar het. Die religie bly vir die filosofie "immer ein polar anderes, das sie angeht, von dem Impulse empfängt, und an die sie solche zurückgibt."³⁾

Vervolgens wil ons ingaan op Jaspers se beskrywing van religie en filosofie, veral waar hy hierdie twee vergelyk:

As uiterlike kenmerke van die religie noem Jaspers die volgende:

A. Gebed en kultus---dit wat te doen het met 'n reële verhouding tot God.

B. Openbaring as die bron van religieuse objektiwiteit.

C. Gemeenskap----dit wat gekonstitueer word deur gebed, kultus en Openbaring; dit heet gemeente en kan tot kerk word.

D. Kerk, dogma en teologie plant gesamentlik die Openbaring voort deur die tye as iets enigs en bo-tydeliks---wat altyd homself bly en altyd onvoorwaardelik gehoorsaam moet word.

(Alles moet hieraan onderwerp word. Hy verwys na die terme

1. Angesichts, p. 534.

2. Ibid. p. 535.

3. Ibid. p. 536.

teokrasie, teonomie en teomorfie.)

"Religionist nur dort, wo Gebet, Kultus und Offenbarung
1)
Gemeinschaft stiften

Elders tipeer Jaspers religie as kultus gebonde aan 'n gemeenskap en verbonde met mite. Religie is altyd die werklik betrokke wees van die mens op die transendensie, wat in die gestalte van iets heiligs in die wêreld van die profane of onheilige onderskei word.²⁾

Die filosofie daarenteen ken nie 'n oorsprong soos die teologie nie, maar vertoon in teenstelling tot die religie weer die volgende eienskappe:

a. Teenoor die gesag van die Openbaring staan die onafhanklikheid van die filosoferende mens. "Die Unabhängigkeit der Existenzsieht in alle geschichtlichen Objektivität nur eine mögliche Sprache der Transzendenz, deren Verstehen als Aneignen ihre Aufgabe ist, die sie auf eigene Gefahr erfüllt oder verwirft." ³⁾

Die bergpredikasie in waarheid uitgeleef, "würde zum Ruin aller führen."-----aldus Jaspers.⁴⁾ Noodwendigerwys moet daar 'n konflik bestaan tussen die Woord van God en die Dasein.

b. Wat betref die immanente verwerkliking van die transendensie roep die filosofie ook halt: "Sie lebt angesichts einer Transzendenz, die, wenn sie augenblicksweise gegenständlich wird, doch keine spezifisch eigene abgesonderte Gegenständlichkeit hat. Sie glaubt keine Liebe zu Gott, die nicht als Liebe zum einzelnen Menschen sich ausdrückt, keine Versenkung ins Jenseits, die nicht als Gestaltung der eigenen Welt sich erfüllt."

c. Die filosofie ontbeer die sosiologiese magstruktuur van die kerk. Dit neem nie vraagloos oor nie, dit erken nie enige skool in die filosofie nie. Filosofie kan nooit identies oorgedra word nie. Vir elke moontlike eksistensie word dit tot iets anders.

d. Religie kan op homself bestaan, sluit sig as dogmatiese religie, ken net aanhangers, heidene en ketters, sien die filosofie

1. Philosophie I, p. 296.

2. Wijzgerig Geloof, p. 75.

3. Philosophie I, p. 297.

4. Ibid. p. 298.

as 'n gevaar. Filosofie behou 'n oop flank na die religie. Dit kan dit nie ontbeer nie. Die filosoferende mens doen net nie die sprong na die bekering nie. "Er hat die Scheu, die Alltätlichkeit der Kultusfrömmigkeit mitzumachen....."1)

In sy "Der philosophische Glaube angesichts der Offenbarung" stel hy die verskil ook só: 1. Religie en filosofie is geskei deur die wyse van selfbegronding-----een vanuit die Openbaring en die ander " aus dem im Medium der Vernunft geschehenden Sichgeschenktwerden des Einzelnen das ihm hell wird durch seine Teilnahme an der philosophischen Überlieferung."

2. Deur die wyse van godsdiens-----die een deur gemeenskaplike liturgie van sakramenteel-verteenvoordigde heilswerklikheid en die ander deur filosofiese besinning. 3. In die wyse van spreke oor die transendensie-----met/sonder objektiewe versekering. Die filosoof is aangewese op die innerlikste van die innerlike waar die transendensie homself voelbaar maak of hom onthou aan die filosoof. 2))

Tussen filosofie en religie is daar raakpunte in die Godsbegrip, die gebed en die openbaringsidee.

1. Godsbegrip: Jaspers laat die Griekse en Ou Testamentiese monoteïsme teoreties saamval, soos ons reeds aangetoon het.

2. Gebed word slegs gebid deur die enkeling in sy eensaamheid in die grenssituasie. In die onbestemde wysgerige kontemplasie is alleen plek vir oorgawe en dank. Juis dit gee aan ons lewe sy vaste grond.

3. Openbaring: Wat in die Openbaring die mens as mens aangaan het waarde as filosofiese materiaal. 3)

Jaspers se besware teen die religie kom neer op die volgende: teen die spesifiek religieuse handeling (hieronder die gebed, kultus en sakramente⁴⁾); teen die gefikseerde objektiwiteit (Openbaring, dogma, ens.) en teen vreemde "Geschichtlichkeit"⁵⁾ Ons het reeds verwys na sy besware teen objektivering. Hier gaan ons dus net in op sy besware teen kultus en vreemde "Geschicht-

1. Ibid. p. 299.

2. Angesichts, p. 527.

3. Wijsgerig Geloof, pp. 76-81.

4. Philosophie II, p. 315.

5. Philosophie I, p. 311.

karakters van hoë geestelike adeldom (Confucius, Socrates, Bhoeddha, ens.) verlore sou gaan.¹⁾

In die christelike religie geld 'n onvoorwaardelike waarheid met uitsluiting van alle ander waarheid. Hierteenoor stel die filosofie vas: wat histories eksistensieel waar is, geld onvoorwaardelik, maar in die uitgesprokenheid daarvan word dit onmiddellik relatief.²⁾ Geloofsuitsprake kan nie behandel word as algemeen-geldige waarhede nie. Daarom juis moet daar ruimte gelaat word vir die waarheid in die ander religie. Eksklusivisme is selfbedrog, onverdraagsaamheid, 'n onvermoë tot geestelike gemeenskap.

(Interessant is wat Jaspers t.o.v. Luther en Calvyn opmerk: Die atmosfeer wat van hierdie mens (Luther) uitgaan is vreemd en filosofies verderflik. Calvyn is in sy liefdelose onverdraagsaamheid in teorie sowel as in praktyk, die huiweringwekkende teenpool van die filosofering. Hy is die summum van die inkarnasie van christelike onverdraagsaamheid, waarteen mens slegs onverdraagsaamheid kan aanwend.³⁾)

As waarheidsfanatisme lei die eksklusivisme tot allerlei gruwels. Jaspers bring ook hier ter sprake Christus se woorde: "Ek het nie gekom om vrede te bring nie, maar die swaard", en "Wie nie vir ons is nie, is teen ons", en sê dat dit aanleiding was tot velerlei gruwelikhede in die geskiedenis. (Inkwisisie, godsdiensoorloë, kruistogte, ens.) Hierdie wil tot mag---gebruik van geweld t.w.v. die eie waarheid---kom veral in die sending na vore.⁴⁾ Jesus het Hom nêrens teen geweld verset nie.

Jaspers kan gladnie begryp hoe 'n mens teenoor hierdie aansprake neutraal kan bly nie. Die intoleransie van die christendom is gevaarlik. "Er erstrebt aus der Natur seines Wesens den Anspruch durch immer wieder mächtige Institutionen und steht ständig auf dem Sprunge von neuem die Scheiterhaufen für Ketzer zu entflammen. Das legt in der Natur der Sache das Ausschliesslichkeitsanspruchs in allen Gestalten der biblischen

1. Ibid. p. 86.

2. Ibid. p. 87.

3. Inleiding tot de Philosophie, p. 156.

4. Wijsgereg Geloof, pp. 89-90.

lichkeit"

Wat kultus betref: dit hou die gevaar in dat ek van my moontlike vryheid beroof word. In die kultus hoef ek nie myself te wees nie, is ek soos die ander, handel ek soos die ander. Dit bied die moontlikheid van "unbedingtes Handeln ohne eigenes Selbstsein; die reale Gegenwart Gottes gibt eine uner-sätzliche Erfüllung und Ruhe...."¹⁾ Sonder die kultus bestaan die transendensie eintlik nie vir die mens nie.

"Der Kultus....gebe....durch sinnliche Gegenwart unter der Garantie ehrwürdiger Offenbarung und Überlieferung die tiefste Befriedigung eines reinen Gottesverhältnisses, ohne Spiel faktisch, durch die Transzendenz selbst."²⁾

Die kultus is die weg waardeur ek die moeilike van die vryheid vermy. ("die Schwere der Freiheit")

Die besware teen vreemde "Geschichtlichkeit" het te doen met die verabsoluttering van die eie waarheid ten koste van die universele waarheid. Ons het dit hier te doen met Jaspers se grootste beswaar teen die christendom. Die christendom ly aan waarheidsfanatisme en gevolglike eksklusivisme. Aan die Bybelse religie in al sy vertakkinge is die aanspraak op eksklusiwiteit eie. (Ons vind dit in die Christusgeloof, die Joodse wetsreligie, die nasionale religie en die Islam.) Jaspers voel so sterk hieroor dat hy meen dat die waarheid en ons siel in die gedrang kom hierdeur.

Die christen sê nie dis my weg nie, maar dis dié weg en laat Christus spreek: Ek is die weg, die waarheid en die lewe. En van homself mag die christen dink: Ek is die sout van die aarde en die lig van die wêreld.³⁾ Jaspers bring hierteen in: as God mense tot sy kinders kan hê, dan lê dit voor die hand, dat alle mense en nie maar enkeles Sy kinders is nie. Die aanspraak dat alleen wie in Christus glo, die ewige lewe sal hê, het weinig oortuigingskrag. Dit sou absurd wees volgens hom dat die suiwer

1. Philosophie II, p. 316.

2. Ibid. p. 317.

3. Wijsgereg Geloof, pp. 85-86.

Religion, mögen auch noch so viele Gläubige für ihre Person nicht die geringste Neigung zur Gewalt, oder gar zur Vernichtung der in ihrem Sinn Ungläubigen haben."¹⁾

Teenoor intoleransie is intoleransie 'n onvermydelikheid.²⁾

Wat Jaspers wil, is 'n geloof bevry van die idee van Christus as enigste Seun van God. As God meer seuns gehad het, was die eksklusivisme slegs 'n skim.

Hierdie hele gedagte van die eksklusiwiteit is nie in God gegrond nie, maar is deur mense gestel slegs hier en daar in die Bybel. God het immers vele weë vir die mense tot Homself geopen.³⁾

Het die Bybel dan hoegenaamd geen waarde vir die filosofie nie? Dit is onmisbaar, onvervangbaar, sê Jaspers. Die filosofering van die awendland is altyd van die Bybel afhanklik, ook wanneer dit dié Boek bestry.

Teenoor die intolerante eksklusivisme van die christendom, moet die onbevange universaliteitstrewe van die wysgerige geloof gestel word. Alleen van die wysgerige geloof kan in 'n tyd waarin die ongekoof die geloof oorwoeker, heil verwag word. Hier word immers nie 'n sacrificium intellectus gevra nie. Vir die wysgerige geloof kan die powere christelike geloof met al die absurditeite daarvan nooit die weg tot die waarheid bied nie. Die waarheid lê deels ingebed in die christelike religie, die Griekse religie, die Chinese religie, die Indiese religie, ens. Die kerninhoud van die wysgerige geloof kan in al hierdie godsdienste teruggevind word. Die wysgerige geloofsinhoude is die kern waaromheen alle godsdienste in die loop van die eeue ook ander gedagtes gespin het.⁴⁾

Jaspers stel vir Socrates, Bhoeddha, Confucius en Jesus dan ook op een lyn. Alvier het normatief geword vanweë die wyse waarop hulle uit die grondbeginsels wat die inhoud vorm van die wysgerige geloof, gelewe het. Hulle het normatief geword deur hulle lewenshouding, handelinge, synservaringe en deur die

1. Der philosophische Glaube, p. 71.

2. Wysgerig Geloof, p. 91.

3. Ibid. p. 93.

4. J.A. Heyns, a.w., p. 102.

eise wat hulle gestel het.¹⁾ Hulle almal het die bewussyn gehad dat hulle hul gerig het tot die diepste innerlikheid wat aan alle daade voorafgaan en dat hulle daarby betrokke is op die onvoorwaardelik geldige, op die syn self, op die ewigheid, op God, op 'n orde wat hom in oerbeelde vertoon.²⁾

By alvier is daar 'n sekere analogie met die profetiese tipe... hulle weet dat hulle in diens staan van die godheid; wat hulle verkondig ontleen hulle aan openbaring. Soos die profete ken hulle die eensaamheid en stilte, maar hulle is profete in hoëre sin: in hulle het iets oopgebreek. Omdat die wêreld nie in orde is nie, word 'n radikale verandering gevra. Hulle spreek in gelykenisse, dialektiese teenstrydighede, gesprekswendinge, sonder om iets vas te lê. Hulle bring 'n boodskap van 'n veranderde lewenswerklikheid wat 'n verandering is van die menssyn in die wêreld. Wie hierdie verandering wil deurgrond moet self verander, hetsy in 'n wedergeboorte, hetsy in 'n sprong van die synsbewussyn, 'n verligting, of deur onderlig.

Hierdie vier grotes is 'n historiese werklikheid wat vir beide die filosofie en die religie stimulerend werk. Sonder nadere omlýning kan almal in hierdie een opsig gevolg word: die geraak-wees deur die eis van die laaste erns.³⁾ Niemand van hulle kan alleen en uitsluitend geldigheid opeis nie; hulle is saaklik op mekaar betrokke want elkeen het op sy wyse die diepste menslike moontlikhede gerealiseer.⁴⁾

Selfs stel Jaspers die eis dat aan die Wes-Europese universiteite se teologiese fakulteite, afdelings ingeruim moet word vir die Bybelse (Rooms-Katolieke, Protestantse en Joodse) en die Bhoeddhistiese geloof.⁵⁾

In die laaste plek wil ons hier nog die vraag behandel of die resultaat van die beste uit al hierdie godsdienste gelyk is aan die wysgerige geloof?....Nee, sê Jaspers, want die resultaat is dan nie die eintlike waarheid nie, maar 'n versameling

1. Socrates, Bhoeddha, Confucius, Jezus, p.163.

2. Ibid. p. 169.

3. Wysgerig Geloof, p. 164.

4. Inleiding tot de Philosophie, pp. 95-96.

5. Werk und Wirkung, pp. 110-111.

rasionalisties-verwatterde abstraksies; die kritiese verstand beskou homself dan as bron en maatstaf van 'n universele geloof, maar met sy pathos gaan die eintlike geloof verlore en alleen triviale algemeenhede bly oor.¹⁾ Die geloof dra immers 'n "geschichtliche" karakter en is meer as die som van geloofsartikels. Dit het 'n oorsprong wat histories veel gedaantes aanneem. Die vele godsdienste lei almal tot die waarheid, maar dit kan alleen langs een weg en nie langs almal tegelyk bereik word nie. Die waarheid word geken, maar veral ervaar.

Kan Jaspers se wysgerige geloofsinhoude beskryf word as rasionalisties-verwatterde abstraksies? Nee, want die wysgerige geloof soek geen góds-diéns nie. Dit wil alleen die transendensie bepeins, nie dien nie. Dit bied hom konkreet aan geen godsdiens nie en ook nie aan almal saam nie. Dit skep net die basis vir die verwerkliking van die universaliteitstrewe, die basis vir kommunikasie, die basis vir die benadering van die Umgreifende, want die filosoof, soek die Umgreifende in die ontwerp van 'n wysgerige geloof.

Hiertoe is die studie van die grote tradisie van die uiterste belang.

Wat die verhouding tussen filosofie en religie moet wees, stel Jaspers in drie stellings: 1. die filosofie groei op die bodem van 'n religieuse substansie terwyl dit die geformuleerde verskyning daarvan tegelyk bestry-----dus deels respekteer as moontlike waarheid en deels beveg as dwaling; 2. die teologie eien die begrippe wat die filosofie skep in omvattende mate vir homself toe en 3. daar is ook oorspronklike skeppende teologie en filosofie. Hulle moet saam die Gegenstand van beide tot die hoogs-moontlike klaarheid bring.²⁾

1. *Werk und Wirkung*, pp. 110-111.

2. *Wijsgurig Geloof*, p. 108

1. *Wijsgurig Geloof*, p. 108.

2. *Philosophie I*, p. 314.

HOOFSTUK III: KRITEIESE BESPREKING.

Ons het in hierdie skripsie probeer luister na wat Jaspers te sê het, en inderdaad het hy ons aangespreek. Daarom wil ons in hierdie kriteiese bespreking nie volstaan met transendentale kritiek nie. Ons wil graag in ons kritiek die pad met Jaspers op sy eie grondslae probeer saamloop om sy inkonsekwensies aan te dui, om eers daarna vanuit ons eie grondmotief kritiek op Jaspers se grondslae uit te oefen. Wat ons beoog, word deur Dooyeweerd soos volg beskryf:

"Those who participate in such a discussion should penetrate to each other's supra-theoretical presuppositions, in order to be able to exercise a truly immanent criticism of each other's philosophical views. Then they will also be prepared to learn from one another by testing their divergent philosophical conceptions of the empirical world by the real states of affairs within the structural order of human experience, which order is a common condition for every philosophy.

The continual confrontation of the different philosophical views of experience with these structural data on the one hand, and with the supra-theoretical startingpoints on the other, will introduce a new critical mind of mutual understanding into the philosophical debate."¹⁾

Maar afgesien van die aanduiding van verkeerde teoretiese oordele en bo-teoretiese vooroordele, beoog ons om met hierdie kritiek ons in eerste instansie te verantwoord oor die wese en sin van die sg. "wysgerige geloof". Is dit iets waaruit 'n mens kan leef, waarop jy 'n lewe kan bou? Het dit enigiets te doen met geloof in die werklik Bybelse sin? Kan daar enige heil van die wysgerige geloof verwag word as buffer teen die nihilisme? Wat is die sin van 'n geskenk-wees-deur-die-transendensie-wete, d.w.s. deur 'n onpersoonlike, onkenbare, onbereikbare, onkommunikeerbare, verre, vreemde Syn?

Om hieroor te oordeel gaan ons natuurlik nie uit van "gestolde" of "versteende" objektief-vasgelegde dogmas of konfessies nie, maar van die Woord van God. Ons kan Jaspers derhalwe dit nie toegee dat ons die Godswoord ook as objektiewe mensewerk afskryf en net as filosofiese handboek gebruik vir sover dit sy uitsprake oor die mens betref nie. 'n Groter verweer teen die nihilisme sou o.i. wees om die Skrif weer absoluut te neem op teologiese en filosofiese erf.

1. H. Dooyeweerd: In the Twilight of Western Thought, The Presbyterian & Reformed Publishing Co., Philadelphia, 1960. p.56.

Stel ons ons op hierdie standpunt, wil ons met alle klem ontken dat ons ons eie idee omtrent waarheid as absoluut waar vir almal stel:

"This really absolute standard of truth is not to be found in man, but only in the Word of God, in its central sense, which uncovers the source of all absolutizations and which alone can lead man to the true knowledge of himself and of his absolute Origin." ¹⁾ Hierby moet gevoeg word dat ware selfkennis vir ons afhanklik

²⁾ is van ware Godskennis. Dit dan wat ons standpunt betref.

Voorlopig 'n paar waarderende opmerkinge:

Die christen-teoloog kan Jaspers se werke nie sonder verryking lees nie. Daar is in die eerste plek sy eerlike erns en sy hartstog t.w.v. die waarheid. Van die filosoof sê Jaspers en dit geld ook van homself: "Er ist nicht im Besitz der Wahrheit, aber lebt in dem Ernst des Suchens in der Zeit." ³⁾ Sy deurtastende poging om die christendom grondig te leer ken blyk duidelik uit sy "Der philosophische Glaube angesichts der Offenbarung" waarin hy blyke gee van sy onderlegdheid in die teologiese literatuur.

Dan is daar veral, gesien teen die agtergrond van die positivisme, Jaspers se vertikale insnyding deur sy transendensie-idee.

"In Jaspers' Philosophische Glaube hebben wij de meest grootse, in heel de Westerse overlevering ingebedde en strict wijsgerig gehouden poging gezien, boven de historische opeenvolging der existentiële beslissingen, alle in haar ^{uit te grijpen in een dimensie,} 'praesens', welke het gebeuren in zijn historische zin verticaal kruist." ⁴⁾

1. Ibid. p.61
2. J. Calvin: Institutes of the Christian Religion, vertaal deur H. Beveridge, James Clarke, London, 1962. p. 37.
H. Dooyeweerd: A New Critique of Theoretical Thought, H.J. Paris, Amsterdam & The Presbyterian & Reformed Publishing Co., Philadelphia. 1953. p.p. 54-55.
3. Werk und Wirkung, p.p. 111-112.
4. J.P.A. Mekkes: Teken en Motief der Creatuur, Buijten & Schipperheijn, Amsterdam, 1965. p. 148.

Teenoor die positivisme en ook die idealisme teen wie hy hom verset, kan 'n mens by Jaspers praat van 'n radikale openheid. Inderdaad laat Jaspers 'n waarheid wat vir hom nie absoluut is nie, nie by hom verbygaan sonder om dit op een of ander wyse toe te eien nie. En al kan Jaspers beskuldig word van 'n soort natuurlike teologie (omdat hy met behulp van chiffres by die transendensie probeer uitkom), tog bly sy poging om 'n plek in te ruim vir dit wat bo die wêreld uitgaan in hierdie tyd 'n welkome baken.

Mens kan Jaspers ook "roepingsbewus" noem. Dit blyk duidelik as hy bv. sê: "Daher kommt soviel darauf an, wofür der Einzelne leben und wirken will Es ist von ewiger Bedeutung vor der Transzendenz, der hingegeben er erst er selbst wird"¹⁾ Jaspers voel veral 'n roeping om deur middel van sy wysgerige geloof of sy filosofie van die Transendente, 'n buffer te skep teen die nihilisme. Hiervoor het mens alle waardering.

Met dit alles hang saam dat Jaspers noodwendig plek vir die geloof in sy filosofie moes inruim.

"Glaube ist die Kraft, in der ich mir gewisz bin aus einem Grunde, den ich wohl bewahren, aber nicht herstellen kann. Glaube kann das Umgreifende heissen, das Ganze Glaube ist der Grund vor aller Erkenntnis. Es wird im Erkennen heller, aber nie bewiesen."²⁾ Geloof is meer as die rede. Vandaar dan ook die teenstelling bewussyn/absolute bewussyn en die idee van 'n "Grundwissen" teenoor 'n blote objektiewe wete of kennis.

Daar val verder iets te leer uit Jaspers se eis om nie van God 'n objek onder ander objekte in die wêreld te maak nie. Die verhewendheid en gans andersheid van die God van die hemele word heel dikwels, om met Jaspers te spreek "in die stof gesleep." Was dit nie so nie, sou daar nie so 'n radikale gebrek aan ootmoed/vrees in die gemeenskaplike gebed gewees het nie. Jaspers se beskuldiging van vormgodsdienste en valse outoriteit is nie verkeerdlik aan die adres van die christendom gerig nie.

Die plek wat Jaspers inruim ¹² vir sy filosofie vir die geloof, die transendensie, roepingsbewustheid, ens., beteken 'n breuk met die rasionalisme.

1. Werk und Wirkung,
2. Angesichts:

p. 128.
pp. 49-50.

Hierdie breuk is weliswaar nie totalitêr van aard nie, maar tog is dit daar. So gaan Jaspers teen die gees van die tyd in. Sy idee van die Vernunft is veel meer as blote redelikheid, word selfs op een lyn gestel met geloof en eksistensie en is as die band wat al die wyses van die Umgreifende saambind, ook poort na die grotere vryheid.

Dan het ons ook groot waardering vir Jaspers se filosofie van "Geschichtlichkeit" en kommunikasie. 'n "Geschichtliche" ervaring van die werklikheid in teenstelling tot die positivisme se blote redelike benadering is nader aan die konkreet-menslike belewingswyse. Die positiewe waardering van hierdie filosofie vir die oorlewering of tradisie is 'n element wat kan bydra tot die bekamping van die disintegreer van die kultuur van ons tyd.

Kommunikasie is die gebrek van ons tyd. Van reslose bereidheid om onvoorwaardelik na die histories/religieus-anders mens te luister, kom daar haas niks tereg nie. Empatie is aan die gees van die tyd geheel vreemd. Ook wat die wysbegeerte betref, kan kommunikasie alleen bevrugterend werk. Dit het o.a. Dooyeweerd in sy wysgerige gesprek met die Thomisme duidelik aangetoon.¹⁾

Dat elemente van Jaspers se filosofie vrugbaar deur die sielkunde aangewend kan word, blyk bv. daaruit dat Viktor Frankl, as leier van die Derde Weense Skool vir Psigiatrie sy gedagtes oor die beslissende rol van die beslissing, die grenssituasies van stryd en dood, vrugbaar aangewend het in sy eksistensiële analise van die sin van die dood, die sin van stryd, ens. Van die dood sê Frankl bv. "In time and finiteness man must finish something ---- that is, take finiteness upon himself and consciously accept an end as part of the bargain There is, then, no necessity to somehow exclude death from life; rather, it belongs quite properly to life!"²⁾

In die laaste plek is ons veral veel dank aan Jaspers verskuldig daarvoor dat hy die kern van die verhouding tussen die Westerse filosofie en die Skriftuurlike denke tot die mees-noukeurige uitdrukking gebring het ---- en dit in 'n goed-geformuleerde, helder beeldryke taal.

-
1. H. Dooyeweerd: Het Wjsgeerig Tweegesprek tussen de Thomistische Philosophie en de Wjsbegeerte der Wetsidee I & II, Phil. Ref., 1948.
 2. V.E. Frankl: The Doctor and the Soul, Alfred A. Knopf, New York, 1966. pp. 66-67.

Vervolgens dan 'n paar kritiese opmerkinge:

1. Sy metode:

Dit is interessant dat Jaspers hom wel uitgelaat het oor die aard van die kritiek wat hy van teologiese kant verwag. Afgesien van die feit dat 'n diskussie met teoloë altyd op bepaalde punte vassteek, en dat die teoloë angswekkend seker is, stel Jaspers ook vas dat hy hulle een oor is. Hulle vind immers dat sy wysgerige geloof nie pas in die skema geloof/rede, religie/wetenskap, Christendom, nihilisme nie. En juis daarom, sê hy, verstaan die teoloog dit nie of maak dit hom ongemaklik. Die teoloog het dit hier te doen met 'n denker of denkwys wat hy nie met die ou wapens kan oorrompel nie.¹⁾

Ons vind dit gladnie onbeskeie van Jaspers nie. Die onsekerheid wat mens ervaar in jou kritiese benadering van die "wysgerige geloof", hang immers saam met sy gebruikmaking van die dialektiese metode wat hy van teologiese erf oorgeneem het. Met die dialektiese metode hang saam die dialektiek wete/nie-wete, denkbare/nie-denkbare, voorwerplike/nie-voorwerplike, wat die basis vorm van sy eis van transendering tot in die nie-voorwerplike toe.

(Antinomieë wat volg uit hierdie dialektiek is o.a. die volgende:

"Trotz und Hingabe",; vryheid en noodwendigheid; dat ek deur die transendensie geskenk is terwyl die transendensie nie sonder eksistensie daar is nie; dat ek myself word deur kommunikasie en terselftertyd reeds myself moet wees om tot kommunikasie te kan kom; ens.)

Hier het ons dit dus te doen met twee probleme: die geldigheid van die dialektiek en die moontlikheid van ervaring van die nie-voorwerplike m.b.v. die "Grundwissen".

Daar bestaan altyd die gevaar, in 'n weergawe van die gedagtes van Jaspers, om net op een vlak van die dialektiese denkbeweging te bly, maar dialektiek is temeer problematies omdat Jaspers "metodies transendent" is, d.w.s. hy is altyd bereid om hom te-distansieer van sy denkresultate. Deur hierdie transendering van sy eie metode wil Jaspers die wêreld en die antiteses in die wêreld relativeer.²⁾

1. Karl Jaspers,
2. R.D. Knudsen:

pp. 775-777.
The Idea of Transcendence in the Philosophy of
Karl Jaspers, J.H. Kok, Kampen, 1958. pp.154-156.

"Against a position that will not allow itself to be critically relativized¹⁾ in this way, Jaspers can only speak out his anathema."

"Throughout we find that a moment has been set up in itself and then disqualified."²⁾

(Met betrekking tot sy dialektiek wete/nie-wete kan mens hom heeltemal tereg beskuldig daarvan waarteen hyself waarsku nl. dat hy die "niet-weten" uitbuit om hom aan iedere antwoord te onttrek. Natuurlik is hy konsekwent in hierdie opsig, maar dit verraaï óók sy voorteoretiese keuse.³⁾)

Jaspers soek 'n basis vir sy wysbegeerte in die dialektiek wete/nie-wete. "Haar laatste antwoord was ten slotte, zoals Jaspers terecht in het licht⁴⁾ stelde, op grondslag van weten een niet-weten."

Uit wat ons hier weergegee het, is dit dan heeltemal duidelik vanwaar die teoloog se onsekerheid in sy kritiek op Jaspers. Om hierdie onsekerheid te oorkom is daar net een weg nl. om te vra na die geldigheid van die antinomie in die waarheid.

Jaspers wil deur die Vernunft transendeer tot die Umgreifende. Hiertoe is dit nodig om in die antinomie subjek/objek te staan want die Umgreifende is beide. Knudsen sê: "Since the antinomy is neither original nor a result, we might say that the insight into the antinomy is itself an antinomy in⁵⁾ which one must stand."

Wat is nou die sin van die opwerping van antinomieë? Vanwaar die antinomieë? In 'n uitvoerige betoog het Knudsen aangetoon dat Jaspers die logiese moment verabsoluteer en dat juis dit lei tot antinomieë. Hy vra: "Does not the very need for finitization immediately indicate that there has been an absolutization of an abstract logical moment? And does not the very conflict of meaning which arises because of such false hypostatizations indicate that there is a cosmos prior to the abstraction itself in terms of which even the antinomy is made possible? And is not the pretended⁶⁾ autonomy of the theoretical thought the root of the antinomy?"

1. Ibid. p. 158.

2. Ibid. p. 182.

3. Vgl. Wijzgerig Geloof, p. 37, Inleiding. pp. 90-91.

4. Mekkes, a.w., p. 155.

5. Knudsen, a.w., p. 163.

6. Ibid. p. 188.

Mekkes is van dieselfde oordeel: "Al deze..... antinomieën zijn ten slotte het gevolg van de primaire verabsoluttering van het theoretisch denken en het tot grondstructuur verheffen van zijn abstracte 'Gegenstandsrelatie'." ¹⁾

"Die, binne die teoretiese denkkante fungerende, modaal-analitiese, subjek-objek-relasie kan eers d.m.v. abstraksie, via 'n nuwe denkkante as 'Gegenstandsrelasie' geobserveer en kenteoreties bestudeer word." ²⁾

Hierdie verabsoluttering van die rede is van direk-religieuse afkoms. Om die rede sal 'n mens nie by immanente kritiek kan stilstaan nie. Deur die wysgerige denke as sodanig kan hier niks meer bereik word nie. Daar is immers iets soos 'n konkrete nuwe ervaring wat teenoor die subjek-objek-relasie staan. Dit sien Jaspers nie in nie. Bokant die Gegenstandsrelasie bring hy dit in elk geval nie uit nie. Sy rede-verabsoluttering laat hom dit nie toe nie. "Therefore he can never really transcend the abstractness of his dialectical terms. As we have seen, they are ultimately the abstract-logical categories of the historical aspect of reality." ³⁾

Daarom vind ons met Knudsen hierdie redeneerwyse met behulp van die antinomie verdag en kan mens vra of die antinomie "As being the indication of a non-objectifiable concentration point" enige ware status het. Die antinomie-metode teer op die debakel van - valse verabsoluttering van die teoretiese denke, waarin gepoog word om die ganse totaliteit in 'n abstrak-logiese grondnoemer te omvat. Die transenderingsmetode blokkeer die weg vir 'n ware transendentale kritiek. ⁴⁾

M.i. behoef die filosofiese waarheid nie die antinomiese struktuur nie; lg. versluier eerder as wat dit openbaar. Antinomieë moet noodwendig uitloop op "Scheitern" en wat "scheitert" is sinloos.

Openbaring soos ons dit ken en hierdie dialektiek van wete/nie-wete is onversoenbaar. Mekkes stel dit pragtig as hy sê: "De dialectiek is de schuilplaats geweest, waarin de Westerse intellectueel zich heeft laten bergen én heen en weer werpen tussen de polen van zijn vermeend autonoom bezig zijn. Hij gaf ten slotte voor elk risico te willen aanvaarden dat de dialectiek over hem zou brengen en verweet aan hen, die haar afwezen, hun gebrek aan intellectuele en zedelijke moed. Er was een beslissend risico, dat hij niet nam en boven alles vreesde en wel het sacrificium

-
1. Mekkes,	<u>a.w.</u> ,	p. 146.
2. Ibid.		p. 122.
3. Knudsen,	<u>a.w.</u> ,	p. 190.
4. loc. cit.		

intellectus tot beneden elke mogelijkheid van paradox¹⁾"

Omdat Jaspers nie die ganse mens as betrokke en aangewese op die Transendente sien nie, verabsoluteer hy die rede en verval in onvermydelike antinomieë waarin ons hom nie kan volg nie. En aangesien die ganse wysgerige geloof gebaseer is op hierdie dialektiek is die wysgerige geloof self ook nie vir ons aanvaarbaar nie.²⁾

Die tweede probleem i.v.m. Jaspers se metode nl. die transendering tot die nie-voorwerplike, wil ons in verband bring met Dooyeweerd se eis om filosofiese gedagtes aan strukturele data te toets. Hier moet ons duidelik stel dat menslike denke objektiverende denke is. So sê Jaspers tewens ook: "Wir können nur in Gegenständlichkeiten sprechen. Ungegenständliches Sprechen und Denken gibt es nicht"³⁾ Dit gaan teen die struktuur van die menslike rede-bewussyn in om die ondenkbare te dink, om nie-wetend te weet. Selfs wanneer ons oor God spreek of dink is ons aangewese op die Openbaring m.b.t. kennis van Sy wese, en Hy is vir ons 'n persoon in verskeie openbaringswyses. Nooit is Hy die gans ondenkbare nie.⁴⁾ Maar die kennis van God is nie 'n redelike kennis in die eerste plek nie, maar 'n kennis van die hart. Die totale mens is hierby betrokke.

Teenoor die verabsoluttering van 'n denkwysse stel ons die Openbaring van God in Woord en Wóórd as primêr ook t.o.v. ons denkwysse, en 'n andersoortige kennis-weg. Die bekering is nog altyd voor^{ver}onderstelling vir die ware kennis van God en van die christelike geloof.

Jaspers self kon nie getrou bly aan hierdie eis van hom om nie in objektiwiteite te verval nie. Sy wysgerige geloofsinhoude, ten spyte van die aarseling wat Jaspers eis dat dit mee uitgespreek sal word, kan uiteindelik tog nie ontkom aan die dogma-karakter nie.

2. Die Godsidee.

"For God in his wisdom made it impossible for men to know him by means of their own wisdom. Instead, God decided to save those who believe, by means of the 'foolish' message we preach" I Kor. 1: 21, TEV.

Dit bring ons by Jaspers se Godsidee ---of die idee van die Transendente ---- dit wat alleen deur die chiffres geken kan word. Soos ons gesien het is

-
1. Mekkes, a.w., p. 165. Jaspers wil dit nie bring tot die punt van oorgawe nie --- waar geloof eers werklik geloof word nie --- hy verwerp nl. met klem die wedergeboorte.
 2. Ibid. p. 167.
 3. Angesichts, p. 124.
 4. Jonker, a.w., p. 110.

chiffres merktekens op die weg van die eksistensie na sy vryheid ----- wat alleen in die transendensie bestaan. Hulle is die Gegenstände wat ons d.m.v. 'n 'Grundwissen' bring tot 'widerfahren' van die Transendente wat nooit Gegenstand word nie. Dit het slegs ophelderende waarde m.b.t. die transendensie en nie in die algemeen (soos Openbaringskennis deur almal geken kan word nie),¹⁾ maar is individueel-eksistensieel en onmededeelbaar.

Wat het die chiffres aan Jaspers geopenbaar? Wat is sy eksistensiële beleving van die transendente? Uit sy werke lei ons af dat sy godsdiens diensloos is, dat hy nie 'n persoonlike god ken wat hom openbaar nie, dat sy god ver en vreemd is, dat hy die werklose god is wat in verre vreemdheid sonder enige mensgemoedigheid verkeer (behalwe dat hy die mens se eksistensie aan hom skenk en wil dat hy sal wees.)

Dit kom hier alles aan op die wyse waarop die teken ervaar word voor-teoreties of as objek in die Gegenstands-relasie. Is die teken teken sondermeer of moet dit tot teken gemaak word? Die teken is teken sonder 'n²⁾ voorafgaande interpretasie op teoretiese afstand. Die hart van die mens moet oopstaan vir die Goddelike hart wat openbaar. God en chiffre hoef nie vooraf in die rede-dialektiek ingewring te word nie.

Wil 'n mens ook hier met Jaspers die pad loop van die subjek-objek-relasie, sal jy volledig ten prooi val van die intellektuele dialektiek,³⁾ en sal God as nie-gewetene, as 'n funksielose en identiteitlose jenseitige entiteit, verlore gaan.

Geloof kan nooit deur denke vervang word nie geloof is meer as 'n vernunftige belewenis van 'n nie-kenbare, nie-objektiveerbare punt.

Om te glo, of nie te glo nie

Betekén dit dat ons die pad met Jaspers nie enduit kan saamloop nie? Onvermydelik kan ons slegs enduit luister vanuit eie begronding. Dit gaan in laaste instansie om die keuse vir of teen die lewende Woord. "Dit is het wat de schepping permament voorbereidend ons onderwijzen wil, doch wat wij definitief slechts vernemen van, uit, door het scheppende en in de schepping ingegane Woord zelf. Want Hij is het, Die in aanzijn riep en voortbeweegt, voortdrijft tot ontsluiting en keuse."⁴⁾

-
1.	<u>Angesichts</u> ,		p. 173.
2.	Mekkes,	<u>a.w.</u> ,	p. 191.
3.	Ibid.		p. 199.
4.	Ibid.		p. 218.

Natuurlik kan Jaspers op hierdie basis nie konsekwent wees nie. Aan die een kant stel hy dit dat God geheel verborge is en dat ons Hom en Sy wil gladnie kan ken nie. Aan die ander kant weet Jaspers wel dat sy eksistensie 'n geskenk van die transendensie is en hy ken ook dié wil van God nl. dat Hy ¹⁾ wil dat ek myself sal wees.

Maar Jaspers is ook nie konsekwent wat sy chiffreleer betref nie. Redelikerwys sou mens verwag dat die chiffre veral die chiffre van die menslike eksistensie aan ons sou leer dat die Syn, die Transendente vryheid is: soewereiniteit, subjektiwiteit, oneindige moontlikheid as oneindige mag en oneindige vermoë. Dog Jaspers wys die gedagte af deur te leer dat die transendensie geen selfsyn of moontlikheid is nie, dog louter syn. Deur hierdie inkongruensie tussen God en mens, die afwysing van die simboliese analogie tussen syn en transenderende eksistensie, word die Transendente neergedruk tot 'n simboliese analogon van die nié-tipies-menslike, word die 'self' aan God ontsê, nie net die selfwording nie, dog ook die selfsyn ----- sodat slegs 'n simboliese naturalistiese Godsidee oorbly. Op hierdie wyse word die Godsidee ingekort t.w.v. die vryspel van die menslike soewereiniteit. ²⁾

Per slot van sake kom dit aan op die draagkrag van Jaspers se 'Vernunft'. Sondermeer kan mens Jaspers se Godsidee nie afskryf nie, en ons wil dit ook nie doen nie.

Iewers sê hy in antwoord op kritiek op sy Godsidee die volgende: "Wenn gesagt wird, Gott werde in solchem Philosophieren zu nichts, so ist zu antworten: der Einwand gilt nur, wenn die Weise des Wissens durch das Bewusstsein überhaupt (den Verstand) als die alleinige und allgemeingültige Form der Gegenwart von Wirklichkeit ist." ³⁾

Kan so 'n 'Grundwissen' met die 'Vernunft' gelyk gestel word aan die kennis van die hart (--- 'n gegryp wees deur God en 'n oorgawe aan God, waar die beweging primêr van God uitgaan)?

Wat is 'Grundwissen' eintlik vir Jaspers? :

Dis die laaste kenbron van die waarheid en sy hele filosofiese geloof rus hierop. ⁴⁾ Van hierdie 'Grundwissen' geld dat dit geen chiffre is nie. ⁵⁾

Hier word slegs die oorspronge duidelik, hier is nog geen vervulde waarheid,

-
1. S.U. Zuidema: Jaspers' idee van het Transcenderen, Phil. Ref. 18de jrg. pp. 1-2.
 2. Ibid. pp. 6-7.
 3. Karl Jaspers, p. 780.
 4. Mekkes, a.w., p. 127.
 5. Angesichts, p. 107.

nog geen eksistensie of transendensie wat self spreek nie.

Nou kan 'n mens al dadelik opmerk dat daar 'n antinomie lê tussen Grund en wissen en dat dit nie in sig kan bring wat die subjek-objek-skeiding¹⁾ verduister het nie. "De maatstaf der redelijkheid brengt de transcendentie niet in zicht. De baan van haar 'Grundwissen' reikt niet tot in de vrijheid. De existentie vermag door haar de boodschap der 'Chiffren' niet te ont-cijferen."²⁾ Verder: Wat die Woord van God eis van die mens is 'n volledige oorgawe van die Vernunft ----- want so alleen kan die Vernunft weet dat eksistensie aan homself geskenk is deur transendensie. 3)

M.i. het Jaspers met sy Vernunft nie bo die vlak van die bewysyn-überhaupt uitgekom nie. Treffend vra Mekkes:

"Is het een weg, waarop 'weten' en 'niet-weten' door 'grondweten' geweten word? Of is het een weg der afhankelijkheid van het Geheim, op welke de filosofisch zo verdienstelijke figuur van het 'Grundwissen' met heel de wijsbegèerte 'Chiffer' wordt, wyl ook zij slechts in de 'Grundtatbestand' ⁴⁾ als 'etwas erscheint'?"

Aan die 'Grundwissen' gaan 'n 'Grundwahl' vooraf wat bepalend is vir die 'Grundwissen'. Daarom dan dat Jaspers se verre transendensie die menslike eksistensie in sy soewereiniteit borg.

Hiermee word geensins voorgegee dat daar vir die christen 'n glasheldere Godskennis en Godservaring bestaan nie.

Ook hy sien deur 'n spieël in 'n raaisel en ook die christen wag op die belewing van aangesig tot aangesig, op 'n kennis wat ten volle sal wees, 'n kennis van die hart en nie van die rede nie. Jonker sê: "Openbaringsgeloof is kennen maar onvolkomen kennen, een zien door een spiegel in raadselen."⁵⁾

Maar om ons betoog teen Jaspers se Godsidee toe te spits:

Wie of wat is hierdie transendensie of Transendente? Dit is veral Barth⁶⁾ maar ook Berkouwer wat hierdie vraag vra. Barth verwys na die grenssituasies waar die mens in besonder 'n besef van die transendensie ervaar. Nou vra Barth:

1. Mekkes, a.w., pp. 82-87.

2. Ibid. p. 96.

3. Ibid. p. 100.

4. Ibid. p. 103.

5. Jonker, a.w., p. 114.

6. Berkouwer, G.C.: De Algemene Openbaring, J.H. Kok, Kampen, 1951. p. 186.

Wat gee ons die waarborg dat ons juis in hierdie grenssituasies die transendensie sal ontmoet? Dit kan seer-sekerlik nie gesoek word in die intrinsieke kwaliteit van die grenssituasie self nie! Dit is nog lank nie vanselfsprekend dat die mens in die grenssituasie die Gans Andere sal ontmoet nie. Duisende van Barth se tydgenote wat in die oorlog van die een in die ander grenssituasie te lande gekom het, het nooit die Gans Andere ontmoet nie.¹⁾ Barth se belangrikste kritiek is egter die vraag: Wat gee ons die versekering dat dit waarteen ons ons vasloop in hierdie situasies soos teen 'n muur, wel die Transendente is, die Gans Andere, en daarom die faktor wat sonder twyfel gelyk aan God is? Kon dit nie net sowel 'n demoon gewees het nie? Die duiwel is ook immers ewe-onobjektiveerbaar en ondefinieerbaar as die Transendente. Al versekering wat hier kan gebied word dat dit wel die geval sal wees, is die van die eksistensie-filosoof.

"Hier is dit nie meer die transendente wat met die mens besig is nie, maar die mens met die Transendente en dit is van so 'n aard dat laasgenoemde uiteindelik blyk te wees die mens wat met homself besig is."²⁾

Daarom kan Zuidema van Jaspers se transendensie-idee praat as synsmonisme.³⁾ God word gedenatureer tot blote transendensie, die Syn en verbied om nader te kom of Homself te openbaar.⁴⁾

Is God vir Jaspers meer as figurant, meer as die voorwerplose projeksie t.w.v. 'n ongeslote wêreldbeeld?

Die mens het by Jaspers in werklikheid nie nodig om te vra na die transendensie nie. Hy is self die antwoord op sy vraag, daarom sê Barth dat, waarom dit eintlik gaan in hierdie spel, is dat daarin geen moontlikheid is van 'n ware en ernstige vraag of antwoord nie, want eksistensie ^{en transendensie} is nou en dan essensieël een en dieselfde.⁵⁾

Eksistensie en transendensie is metterdaad 'n intra-menslike verhouding tussen die geloofsubjek en die produk van sy verbeelding,⁶⁾ of sou mens kon sê: redelike fantasie? Nie God nie, maar die menslike eksistensie is vir die openbaring van die Transendente beslissend.⁷⁾

-
1. K. Barth:	<u>Church Dogmatics III</u> , Part 2, T. & T. Clark, Edinburgh, 1960. p. 115.
2. Heyns:	<u>Die Evangelie in krisis</u> , p. 105
3. Zuidema, a.a.	pp. 8-9.
4. Ibid.	p. 2.
5. Barth, a.w.	p. 119.
6. J.M. Spier:	<u>Filosofie van de Onbekende God</u> , J.H.Kok, Kampen, 1956. p. 149.
7. Jonker, a.w.	p. 109.

Die Transendente word begrens t.w.v. die mens ---of soos Mekkes dit stel: God is vir Jaspers "skenkende vryheid."¹⁾

Daar is nog 'n beslissende punt waarop ons wil wys. Jaspers ontleed wel filosofies die begrip 'skuld' maar die diepte daarvan kan hy nooit peil nie. Soos ons gesien het by wyse van uiteensetting en kritiek, word die transendensie geken via die eksistensie. Maar hierdie eksistensie is op ons standpunt tot in sy dieptes uiteengeskeur deur die werklikheid van die skuld. Vir Jaspers bestaan daar egter geen vyandskap tussen eksistensie en die Transendente nie. Skuld teenoor God bestaan nie. Daar kan geen enkele historiese relasie bestaan tussen eksistensie en transendensie nie en daar is dus ook geen sprake van opstand teen die Transendente nie. Die enigste skuld wat Jaspers ken is dat die eksistensie aan homself ontrou word deur bv. o.a. aan 'n mensgemaakte idee van God gekoppel te raak.

Die eksistensiefilosofie, sê Severijn, het geen oog vir die realiteit van die Bybelse openbaring, dat die mens 'n sondaar is en sy bestemming mis nie. Jaspers wil, van ons kant gesien, die normale uit die abnormale aflei en dit kan nie.²⁾

Binne die raamwerk van Jaspers se filosofie is sy radikale tersydestelling van die Bybelse sondebegrip 'n konsekwente trek omdat dit "alles van binne zou aantasten en corrupt maken: de existentie, de innerlijke vrijheid, de waarheid, de inzicht, de communicatie en het geloven en zodoende de autonome souvereine filosofie zelf."³⁾

Hieronder nog net dié vraag: Kan 'n mens nie Jaspers se "Gott will als Transzendenz, dass ich selbst sei" 'n pragtige illustrasie van die wese van die sonde noem nie ---- in die geval om absoluut vry soos God te wees?

3. Openbaringsidee:

Vanwaar dan Jaspers se manke transendensie, sy nalatigheid i.v.m. die verdiskontering van die sonde by sy siening van die mens? Waarom kan Jaspers nie 'n behoorlike antropologie lewer nie? Waarom die noodsaaklikheid van 'n filosofie van die chiffrskrif? Waarom verteken Jaspers God, christendom en die mens? ----Dit alles omdat hy net een openbaringsbron ken: die rede-openbaring.

1. Mekkes, a.w., p. 80.

2. J. Severijn: "Jaspers" in Denkers van deze Tijd, T. Wever, Franeker, geen datum, p. 169. Vgl. Spier, a.w., p. 160.

3. P.G.W. du Plessis, Opskorting van die etiese?, Pro-Rege Pers, Potchefstroom, 1965.

4. Aangehaal deur Jonker, a.w., p. 125; Ir. H. van Riessen: Dr. D.H. th. Vollenhoven, Franeker, 1951, p. 195.

Die waardering van die Goddelike Openbaring is die hoofverskil tussen eksistensiële geloof en die christelike geloof.¹⁾

Gods selfopenbaring is vir Jaspers 'n eksistensiële onmoontlikheid. So 'n selfopenbaring, daarop het ons reeds gewys, sal die graf van die mens se selfsyn beteken. Daarom duld Jaspers geen inkarnasie van God nie, geen Immanuel nie.²⁾ Insteede van die neerdaling van God in die vleeswording van die Woord, stel Jaspers die opstyging van die mens buite en bo homself in die transenderende akte. Daarom ook dat God geteken word na die beeld van die mens.

God swyg -----aldus Jaspers. Daarom is die mens aangewese op homself, word hy teruggewerp op homself.

Van die Woord van God dink Jaspers nie veel nie. Hy laat dit deur sy wysgerige sif gaan en wat oorbly onderwerp hy aan 'n eksistensiële interpretasie. Voorbeelde het ons genoeg gegee. I.p.v. die kanon van die Skrifte te aanvaar as sy absolute waarheid, sif Jaspers die Godsopenbaring op die basis van die kanon van sy wysgerige geloof. Gevolglik is dit te verstane dat hy die kern van die Godsopenbaring, t.w. die Christus, daaruit sny. Ten diepste ontvlug Jaspers die Openbaring om aan die Christus van die Openbaring te ontkom.

Voor die outonome rede en die allesbeheersende vryheidsdrang moet die Openbaring die wyk neem ----- word dit tot chiffré wat meer verhuul as wat dit openbaar. Die chiffré gaan met name verlore in sy geheimwees. Dit staan nooit op een lyn met Gods algemene openbaring nie, dit moet juis geheimteken bly, teken wat geen kennis meebring nie, want dit sou in stryd wees met wat dit juis moet openbaar t.w. ons vryheid. Geen wonder dat die mens self beslis wat vir hom chiffré sal wees nie.³⁾

Dit wat die mens buite homself soek, sê Barth, ontdek hy altyd weer in homself.⁴⁾ Een ding staan vas: die mens kan nooit die lens wees waardeur ek die verre God kan leer ken nie. Die probleem by Jaspers is deurgaans dat hy die verhouding mens-mens ten koste van die verhouding mens-God, mens-wêreld verabsoluteer. Sonder die Skrif kan daar geen kennis van die normale mens wees nie, wat nog te sê van God via die mens of iets anders te leer ken.

-
1. Jonker,	<u>a.w.</u> ,	p. 99	Vgl. ook p. 107.
2. Zuidema,	<u>a.a.</u> ,	pp. 2-3.	
3. Mekkes,	<u>a.w.</u> ,	p. 61	ev.
4. Barth,	<u>a.w.</u> ,	p. 118.	

Zuidema in sy tipiese skerpheid sê dat mens in Jaspers se leer omtrent die chiffres alleen in aanraking kom met pseudohandeling van God, 'n pseudo-spreke van God, 'n pseudo-Vermittlung, 'n pseudo-teenwoordigheid van God, 'n pseudo-immanensie van die Transendente, met 'n 'Gestalt' wat geen 'Gehalt' is nie en in die geheel geen 'Halt' bied nie, met mite, spekulاسie, kontemplاسie, interpretاسie en met 'n lees of hoor van die sprake Gods, wat self 'n skrywe en 'n spreke, wat self 'n openbaring is "Van 's mensen zijde." ¹⁾

Die chiffre, ook die chiffre van die Woord van God is dood tensy die Gees die Woord neem en dit lewend maak. Daarom sê Mekkes weer op sy tipies oorwoë en meelewende manier "dat Jaspers' op zichzelf zo vruchtbare leer der Chiffren eerst waarlijk iets kan gaan betekenen, wanneer zij van de door de prioriteit der 'Vernunft' gedicteerde 'Subjekt-Objekt-Spaltung' als vertrekpunt der filosofische redenering wordt losgemaakt, teneinde aldus eerst én filosofisch én theologisch voor het levend makend Pneuma de deur te openen." ²⁾

Op sigself sal die chiffres ons nooit by die Transendente uitbring nie. ³⁾
 Uit die bedorwe natuur kan alleen 'n bedorwe beeld na analogie van die mens opgebou word. Voorts is skeppingsopenbaring altyd aangewese op Woordopenbaring, want in die skeppingsopenbaring val die klem nie op die mens se spekulاسie en meditasie nie, maar op God se openbaringswerkzaamheid. ⁴⁾

4. Eksistensie:

Berkouwer sê "Er is in het antropologisch denken een onrust, die ondanks vele betuigingen van rust en moed en vrijheid, beeld is van de mens in zijn afval, die zich in zijn eindigheid besloten voelt, bedreigd door de dood of die weet aangelegd te zijn op transcendente hulp, maar tegelijk poneert, dat geen enkel geloof zich een zekerheid mag aanmatigen, waarop het zich objectief zou mogen verlaten." ⁵⁾

Kan daar sekerheid wees waar eksistensie die middelpunt is? "Het beroep op de diepste humaniteit hangt samen met het fundamentele vacuum in de moderne anthropologie; die de waarheid van de schepping des mensen naar Gods beeld ⁶⁾
verdringen in ongerechtigheid ten onder houdt.

1. Zuidema. a.a., p. 5.
2. Mekkes, a.w., p.79.
3. Spier, a.w., pp.156-157.
4. Vgl. H. Ridderbos: Aan de Romeinen, J.H. Kok, Kampen, 1959, pp. 42-43 oor Rom. 1:20.
5. Berkouwer, De Algemene Openbaring, p. 188.
6. Ibid. p. 190.

Inderdaad is dit so dat die eksistensiefilosof die mens nie kan ken nie. Hy kan sy vryheid verheerlik, maar die mens se wese gaan nie op in sy vryheid nie. Die mens is selfs veel meer as sy eksistensie. Die mens kan nie verstaan word buite die Woord van God om nie. Die Woord van God openbaar aan ons die mens as geskape na die beeld van God en betrokke op God. Menslike eksistensie kan nooit losgemaak word van betrokkenheid op God nie.

"Dat is het drama der saecularisering dat het probleem van de mens vanuit dit afvallig apriori van het begin af radicaal verkeerd word gesteld en daarom onoplosbaar blijft."¹⁾

Ook wat sy eksistensie-idee betref is Jaspers nie altyd konsekwent nie. Ons het dit hier oor die selfwording van die mens: Transendeer ek tot in die transendente, om myself te kan word, ~~leë~~ ek skipbreuk en word eksistensie opgehef. Dan word ek myself maar is eintlik nie meer nie.

Selfwees is hier 'n innerlike kontradiksie. Selfwording moet die versoening van twee teendele beteken en transendering is die permanente konsiliatie van die permanente teenstellinge, 'n konsiliatie wat van échec tot échec voorts kry en wat in die grens van die syn (die Transendente) die rus van die nie bereik: die rus van die nie-mens, nie-moontlikheid, nie-selfwording. Daar is 'n dubbelsinnigheid in "Im Scheitern das Sein zu erfahren" want enersyds kan transendering nooit die syn bereik nie. Dit scheidert altyd op weg daarheen en moet dus tevrede wees met die soeke om die soeke.

Andersyds hou dit in dat die synservaring met die dood gekoop word. Want in die ervaring oorwin die Scheitern so radikaal, dat die ervaring self uitgeblus word en alleen die ontoeganklike syn oorbly. Die synservaring transendeer die ervaring van die Scheitern deurdat dit alle ervaring verteer.²⁾

Mp.t. die tweërlei doel van selftransendering, t.w. selfwording en 'Seinsvergewisserung' kan opgemerk word dat hierdie twee mekaar uitsluit. Dit sweef hier tussen transendensie en eksistensie en is nie een van die twee nie. Wat Jaspers wou doen is om die selfwording te red van 'n leë inhoudlose, stutlose humanisme. Vandaar dat transendering by Jaspers nie uitsluitlik selfwording en ewemin uitsluitlik 'Seinsvergewisserung' is, dog albei en nie een van die twee tegelykertyd nie.

1. Ibid. p. 187.
 2. Zuidema: a.a., pp. 9-10.

So meen Jaspers kan hy die eksistensie red uit die anargie van die nihilistiese sinloosheid en die solipsistiese selfisolasië. Die gevolge kan egter nie uitbly nie: "... existence must predominate over the Transcendent and so the activity of selftranscendence, issuing from existence devours the revelation issuing from the Transcendent."¹⁾

Eksistensie is by Jaspers alles, daarom kan mens sy filosofie oor die hele linie heen aanmerk as humanisme.²⁾

5. Kommunikasie:

Een van die grootste behoeftes en probleme van ons tyd is die van kommunikasie. Nie kommunikasie-middels nie, maar kommunikasie tussen mens en mens.

Luister h mens na Jaspers dan vra jy jouself die vraag af of dit moontlik is om op die platform van die neutrale rede (verdiep tot Vernunft) enigsins ware kommunikasie te beoefen?³⁾ Van gemeenskap tussen twee lewende wesens op grond van beide se verhouding tot die Transendente, wil Jaspers nie weet nie. Elke eksistensie staan oop vir sy eie transendensie. Daarom moet kommunikasie steeds weer misluk.⁴⁾ Die diepste gemeenskap - wat ons in God vind - ken Jaspers nie.

Andersyds moet opgemerk word dat waar daar vir ons met enige gelowige mens kommunikasie moontlik is, Jaspers dit net kan beoefen met iemand wat só geskoold is in sy wysgerige metode dat hy ook sal kan strand in die nie-voorwerplike. Jaspers se "liebender Kampf" vind geen weg tot die massa nie.⁵⁾

Wat van Jaspers se beskuldiging van eksklusivisme? Zuidema sê dat die christelik-wysgerige homself voortdurend daaraan sal moet herinner dat die totalitêre religie nie deur h wysgerige totaliteitsvisie vervang kan word nie. Die vrees van die Here is die beginsel van die wysheid dít en geen eksistensie-idee nie.⁶⁾

Betekén dit dat die kommunikasie met die christelik-gelowige altyd sal vassteek?

Mekkes antwoord: "Reformatoriese wijsbegeerte zal de smaad van een

1. Zuidema,	<u>a.a.</u> ,	p. 12.
2. J. Severijn,	<u>a.w.</u> ,	p. 139.
3. Mekkes,	<u>a.w.</u> ,	p. 108.
4. Zuidema,	<u>a.w.</u> ,	pp. 7-8.
5. S.U. Zuidema:		<u>De Mensch als Historie</u> , T. Wever, Franeker, 1948. p. 14.
6. Ibid.		p. 28.

kommunikasiebreuk op zich nemen, al zal zij tot op het bereikte punt met Jaspers' ernstige 'angesichts' self ernst blijven maken. Dit punt is niet maar het dieptepunt ener wijsgerige, misschien ener theologisché discussie. Het is, reëel, het dieptepunt der schepping zelve, zo men wil; het punt der waarlijk 'eksistensiële crisis'.¹⁾

Van ons kant gesien mis Jaspers die vryheid wat hy so hartstogtelik soek en bederf daardeur die moontlikheid van enige ware kommunikasie. Vir Jaspers kan dit nooit gaan om die ander nie, want in hierdie kontak met die ander soek die eksistensie slegs sy eie self-verwerkliking.²⁾

Die christen verwag nie dat alle mense soos hy sal glo nie. Waarheidsfanatisme en magdswang is vreemd aan die Woord van God. (Sag. 4:6. Nie deur krag en geweld nie, maar deur my Gees) Graag sou die christen wou dat almal soos hy glo omdat Christus die weg, waarheid en lewe is, maar hy sal dit op niemand afdwing nie. Eerbied vir die ander se 'Geschichtlichkeit' is eie aan die Skrif.

Voorts nog dit: Dat 'n mens 'n posisie inneem beteken nog nie dat 'n mens afbreuk doen aan ware kommunikasie nie. Ware kommunikasie kan ook daar geskied waar elkeen ten volle bewus van die grondmotief ten grondslag van sy eie denke na die ander luister en die ander nie bind aan sy standpunt nie maar aan die ander se eie standpunt vir konsekwentheid toets, en kontroleer of hy aan die werklike stande van sake getrou gebly het. Die christen sal steeds bereid moet wees om laggend al is dit met 'n traan te bly luister na die ander se standpunt, die ander se beskuldiging.

6. Vryheid:

Vryheid beteken vir Jaspers volkome selfbepaling, selfskepping deur eie beslissings. Daardeur verontagsaam hy God, die Woord van God en die samelewingstrukture.

Hierteenoor beteken vryheid vir ons volkome oorgawe, nie aan onself nie, maar aan God.³⁾

1. Mekkes,	<u>a.w.</u> ,	p. 218.
2. Spier,	<u>a.w.</u> ,	p. 172.
3. Mekkes,	<u>a.w.</u> ,	p. 114. Vgl. oor vryheid du Plessis: <u>a.w.</u> , p. 178.

Daartoe het ons geen Scheitern nodig nie, behalwe die besef dat ons inderdaad gestrand sit in die sonde. Vryheid is vir ons wetsvervulling, roepingsbeantwoording, bestemmingverwesenliking. Vryheid is dus nie 'n blote moontlikheid nie.

In die Skrif word alle spreke oor die vryheid volstrek bepaal deur die verhouding tot God. Hier is sonde as skuld, afval, rebellie, nie manifestasie van vryheid nie, maar die pervertering daarvan. God in sy genade maak die sonde tot niet en so word die mens weer waarlik vry. (Joh.8:36: As die Seun julle dan vry gemaak het, sal julle waarlik vry wees.) Slegs insoverre die mens in 'n verhouding met Christus te staan gekom het en in diens van God staan, kan hy vry wees. "..... naarmate de gemeenschap met God dieper en wijder het leven vervult, des te meer deelt dat leven in de vrijheid." ¹⁾

Menslike vryheid is afhanklik van Gods vryheid en word daardeur eers moontlik gemaak. ²⁾

Op hierdie stadium van ons kritiese bespreking wil ons Jaspers se 'Leitmotiv' nader besigtig.

Jaspers loop wysgerig-gelowig op twee stelte ---- redelikheid en vryheid. Hierdie dialektiek beheers sy ganse denke. Daarom mis hy die plattegrond van die nuwe ervaring. Daarom wankel sy wysbegeerte in die échec.

Ons het reeds verwys na Jaspers se verabsoluttering van die rede en die gevolge daarvan. Hier wil ons die aandag meer toespits op sy vryheidsmotief. Kritiek vanuit die vryheidsoorspanning by Jaspers vind mens by alle kritici van Jaspers. Jonker sê: "Die mens se eksistensiële vryheid is absoluut en alles beslissend. So word die mens nie aan God nie, maar God aan die mens onderwerp. En langs hierdie weg probeer die filosoferende mens deur die transenderende akte vanuit die moontlike eksistensie op te styg tot 'n God, wie se wil onderwerp word aan sy menslike wil." ³⁾

Popma praat van 'n "sehr betonte Freiheitsidee". Heyns merk op dat vryheid by Jaspers so absoluut gestel word dat dit die Bybelse godsdiens ontsiel en God onherkenbaar verteken. ⁴⁾ Hy ontleed hierdie motief verder ⁵⁾

-
1. G.C. Berkouwer: De Mens het Beeld Gods, J.H.Kok, Kampen 1957. p. 360.
 2. J.A. Heyns: Die Teologiese Antropologie van Karl Barth vanuit Wysgerig-Antropologiese Oriëntering, Tafelberg-Uitgewers, Kaapstad, 1964. p. 360.
Mekkes: a.w., pp. 117, 221-222.
 3. Jonker, a.w. p. 109.
 4. K.J. Popma: Einige Bemerkungen zum Grundmotiv von Natur und Freiheit im Werk Camus', Jaspers' und Freuds', in Philosophy and Christianity, R. Kroner e.a., Kok, Kampen, 1965. pp.221/3.
 5. Heyns, Die Evangelie in Krisis, pp. 104-105.

as hy sê: Die humanistiese vryheidsmotief ontspring uit die humanistiese persoonlikheidsreligie: die kultus van die outonome mens wat hom volstrek onafhanklik wil maak van elke outoriteit en elke bo-natuurlike mag, om sodoende sy lot in eie hande te neem, Uit hierdie persoonlikheidsreligie met sy vryheidsmotief word die beheersingsmotief gebore wat alles aan die skeppende vermoë van die mens onderwerp.¹⁾

Zuidema praat van die religieuse Leitmotiv van Jaspers se denke as: sy geloof in die outonomie van die onaantasbare norm-skeppende vryheid en heerlijkheid van die mens.²⁾ Sy kritiek gaan veral om Jaspers se telkens herhaalde idee: God wil dat ek sal wees. Hiervan sê Zuidema dat die humanistiese persoonlikheidsideaal hier veilig gestel is teenoor/deur die godheid. Dit gaan die godheid as't ware ter harte. "De godheid staat met deze eis garant voor de soevereine vrijheid van den mens, waardoor de mens zichzelf tot wet, tot wetgever, tot oorsprong en tot doel kan zijn."³⁾

Dit is egter veral Mekkes wat op die dialektiek universele redelikheid/⁴⁾ subjektiewe vryheid empaties en grondig ingegaan het.

Omdat hierdie dialektiek Jaspers se laaste antwoord is, sê Mekkes, sal Jaspers⁵⁾ nooit kan insien dat redelikheid/vryheid 'n radikale antinomie impliseer nie. "Jaspers' geloof bleek gebonden te blijven binnen de dialectiek van immanente, horizontale, aan 'Bewusstsein überhaupt' gebonden, redelijkheid en transcendentiaal-existensiële vryheid. Zijn overgave aan de 'transcendentie' betekende reëel een zich (terug-) geschonken weten in autonome redelijkheid. De 'philosophische Glaube' vertegenwoordigt uiteindelijk het geloof in de innerlijk antinomische, redelijk-existensiële vryheid van de filosoferende mens, de overgave van die mens aan zichzelf door en in zijn redelijkheid, een cirkelen om de aldus uitgeroepen autonomie."⁶⁾

Ons wil graag beaam wat Mekkes hier noem. Dit is vir ons belangrik om die inkonsekwensies by Jaspers aan te dui, maar nog meer belangrik is vir ons die oorsaak hiervan. Was Jaspers bewus van die onversoenbaarheid van sy gronddialektiek sou dit makliker wees om 'n tweegesprek met hom te voer.

-
1. Heyns,		Die Teologiese Antropologie, pp. 268-269.
2. Zuidema,	<u>a.a.</u> ,	p. 3.
3. Ibid.		p. 1.
4. Vgl. Mekkes,	<u>a.w.</u> ,	pp. 95, 100/1, 103, 115/7, 147, 156, 180, ens.
5. Mekkes:	<u>a.w.</u> ,	pp. 95, 99.
6. Ibid.		p. 117.

Waar hy dit egter tot laaste antwoord verhef, breek hy die kontak af. Teenoor die hibridiese aard van Jaspers se grondmotief, meen ons dat die grondmotief van die Woord van God integraal van aard is. Hier en hier allen kan die laaste antwoord gesoek word op die vrae na die eksistensie, transendensie, vryheid, kommunikasie, natuuroopenbaring, ens. Hier is nie vryheid nie en ook nie redelikheid nie (eksistensie), maar die kennis en die eer van God die hoogste goed. Dit gaan immers vir die christengelowige nie om die soewereiniteit van die mens nie, maar om die soewereiniteit van God.

7. Eindoordeel:

Van Jaspers se filosofie kan in 'n tyd van disintegrerende kulture en oerwoekerende nihilisme geen heil verwag word nie. Dis krisisfilosofie in die ware sin van die woord ----- krisisfilosofie as ontwerp van 'n man wat halfpad tussen nihilisme en christendom 'n vastrapplek probeer soek ---- of soos Zuidema dit stel: om tussen die ateïsme van die massa en die ortodokse geloof van die kerk 'n tussenposisie in te neem. (Beerling stel dit weer só: Jaspers se filosofie beweeg tussen die twee pole van absolutisme en relativisme, spekulatiewe kontemplasie en omwoelende skepsis, platoniese eros en moderne demonie, orde en passie.)¹⁾

Maar wysgerige geloof is ook die reaksie van 'n man wat hom gestoot het teen die skandalon van die evangelie ----- teen die radikale antitese: Jesus as Gekruisigde Christus, terwyl hy tog krampagtig aan een of ander soort Transendensie wil vasklou. Teen sy bedoeling in het Jaspers soos ons aange-
toon het, nooit verder gekom as eksistensie nie. Wat hy wou, was wel transendensie, maar die middele vir sy kennis het ontbreek, sy greep was te kort. Daarom is die wysgerige geloof as gefundeer op 'n 'Grundwissen' van die Transendente, niks meer as 'n projeksie van 'n illusie in die leë ruimte van Gegenstandsloosheid nie.

So is ook verankering in Gods wil, die gehoorsaamheid aan die godheid, in feite niks anders as gehoorsaamheid van die mens aan homself nie. Die godsdiens van Jaspers word daardeur in feite die humaniteitsdiens van die mens aan homself en aan die medemens. Die kultus word tot selfkultus, die geloof tot selfgeloof.²⁾

-
1. R.F. Beerling: De logica van Jaspers, Alg. Ned. Tijdschrift voor Wijsb. en Psych., 43e jrg., pp. 195-201. Aangehaal deur Spier: a.w., p. 163.
 2. Mekkes: a.w., p. 117, Zuidema: a.a., p. 2.

Die wysgerige geloof is die produk van wysgerige besinning oor die redelike vryheid van die mens, verstewig deur 'n filosofiese spekulاسie oor die transendente syn.

Ten slotte nog dié vraag: Waarom moet alles by Jaspers noodwendig "scheitert"? Waarom kan eksistensie nooit by transendensie uitkom nie, waarom kan kommunikasie nooit geluk nie? - Omdat hierdie filosofie wat 'n soort religie wil wees, nooit uitvoer bo die échec uit nie, omdat dit geen verlossingsweg bied nie. Konsekwent boefen kan hierdie pseudo-religie niks anders ¹⁾ wees as ewige échec nie.

Al leer Jaspers uitdruklik dat die mens homself eers vind in die "Scheitern", kan mens bo enige twyfel vasstel dat "Scheitern" die konsekwente gevolg is van 'n filosofie wat uitgaan van die dialektiek wete/nie-wete, bewussyn/absolute bewussyn, rede/vryheid.

Met Jaspers weet ons dat die mens sy eie heil moet uitwerk (met vrees en bewing), maar teenoor hom gló ons dat dit God is wat in ons werk om te wil sowel as om te werk na Sy welbehag. Met Jaspers weet ons dat eksistensie in 'n verhouding tot transendensie staan, maar teenoor Jaspers gló ons in 'n verhouding van persoon tot Persoon, en dan nie vaag abstrak nie, maar die geopenbaarde Goddelike Persoon, Vader, Seun en Heilige Gees, en spieël ons hierdie verhouding voortdurend in afhanklikheid in die Woord van God.

1. Severijn, a.w., p. 138.
Spier: a.w., p. 176.

BIBLIOGRAFIE:

- Barth, K.: Church Dogmatics III, Part 2, T.& T. Clark, Edinburgh, 1960.
- Beek, B.: Critische Existentiephilosophie en Christelijk Geloof, Van Gorcum, Assen.1953.
- Berkouwer, G.C.: De Algemene Openbaring, J.H.Kok, Kampen, 1951.
De mens het beeld Gods, J.H.Kok, Kampen, 1957.
- Bocheński, I.M.: Contemporary European Philosophy, University of California Press, Berkeley & Los Angeles, 1966.
- Calvin, J.: Institutes of the Christian Religion, (Vertaal: H.Beveridge), James Clarke, London. 1962.
- Dooyeweerd, H.: In the Twilight of Western Thought, The Presbyterian & Reformed Publishing Co., Philadelphia. 1960.
Het Wijsgeerig Tweegesprek tussen de Thomistische Philosophie en de Wijsbegeerte der Wets-idee I & II, Phil. Ref. 1948.
Reformatie en Scholastiek in de Wijsbegeerte, T. Wever, Franeker. 1949.
A New Critique of Theoretical Thought I, H.J. H.J.Paris, Amsterdam & The Presbyterian & Reformed Publishing Co., Philadelphia. 1953.
- Du Plessis, P.G.W.: Opskorting van die Etiese?, Pro Rege, Potchefstroom, 1965.
- Frankl, V.E.: The Doctor and the Soul, Alfred A. Knopf, New York, 1966.
- Heyns, J.A.: Die teologiese antropologie van Karl Barth vanuit wysgerig-antropologiese oriëntering, Tafelberg-Uitgewers, Kaapstad. 1964.
Die Evangelie in Krisis, Tafelberg-Uitgewers, 1966.
- Jaspers, K.: Philosophie I,II,III, Julius Springer, Berlin, 1932.
Die Geistige Situation der Zeit, Walter de Gruyter, Berlin, Leipzig. 1933.

- Existenzphilosophie, Walter de Gruyter, Berlin, 1956.
- Vernunft und Existenz, Wolters, Groningen, Batavia, 1935.
- Wijsgerig Geloof, H.D.Tjeenk Willink & Zoon, Haarlem, 1962.
- Der philosophische Glaube, R.Piper, München, 1954.
- Socrates, Boeddha, Confucius, Jezus, Erven J. Bijleveld, Utrecht, 1960.
- Inleiding tot de Philosophie, Born, Assen, 1962.
- Werk und Wirkung, R. Piper, München. 1963.
- Der philosophische Glaube angesichts der Offenbarung, R. Piper, München. 1962.
- Jonker, H.: De Mens in Grenssituasie, Zomer & Keunings, Wageningen. Geen datum.
- Over Jaspers' Metamorphose der Bijbelse Religie, Swets & Zeitlinger, Amsterdam. 1954.
- Knudsen, R.D.: The idea of transcendence in the philosophy of Karl Jaspers, J.H.Kok, Kampen. 1958.
- Kock, P.de B.: Teologie as wetenskap en sy verhouding tot die wysbegeerte, Akademiese proefskrif, U.O.V.S., 1959.
- Mekkes, J.P.A.: Teken en Motief der Creatuur, Buijten & Schipperheijn, Amsterdam. 1965.
- Ridderbos, H.: Aan de Romeinen, J.H.Kok, Kampen. 1959.
- Sperna Weiland, J.N.: Philosophy of Existence and Christianity, Van Gorcum, Assen. 1951.
- Spier, J.M.: Calvinisme en Existentie-Philosophie, J.H.Kok, Kampen. 1951.
- Filosofie van de Onbekende God, J.H.Kok, Kampen, 1956.
- Van Peursen, C.A.: Wegwijs in de Wijsbegeerte, H.J.Paris, Amsterdam, 1956.
- Korte Inleiding in de Existentiephilosophie, H.J.Paris, Amsterdam. 1948.

Riskante Philosophie, H.J.Paris, Amsterdam.

1948.

Van Riessen, Ir. H.: Filosofie en Techniek, J.H.Kok, Kampen. 1949.

Zuidema, S.U.: De Mensch als Historie, T.Weaver, Franeker.

1948.

Jaspers' idee van het transcenderen,

Phil. Ref. 18de jaargang, pp.1-12.

Saamgestelde werke:

Denkers van deze Tijd, II, S.U.Zuidema, e.a., T.Weaver, Franeker.

Geen datum.

Philosophy and Christianity, R. Kroner e.a., J.H.Kok, Kampen,
1965.

Karl Jaspers, K.Hoffman, K.Jaspers, e.a., W.Kohlhammer,
Stuttgart, 1957 (Saamgestel deur P.A. Schillp.)

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX